ГОЛОДОМОР
НА ЯКИМІВЩИНІ

1932-1933 років

2
N1895

ЯКИМІВСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ГОЛОДОМОР

1932-1933 років

на Якимівщині

крізь призму документів, фактів, спогадів

Якимівка
2008

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Уманський В.Г. – голова Якимівської районної державної адміністрації
Маругін О.О. – заступник голови Якимівської районної державної адміністрації
Гнєдашев В.М. – директор Якимівського районного історико-краєзнавчого музею, краєзнавець
Величко Л.Ф. – начальник відділу культури та туризму Якимівської районної державної адміністрації
Охремчук М.П. – начальник відділу освіти Якимівської районної державної адміністрації
Кононенко В.С. – вчитель історії Якимівської гімназії, голова районного методичного об'єднання вчителів історії

Редакційна колегія висловлює щиру вдячність працівникам Державного архіву Запорізької області і особисто директору Тедеєву Олександру Сергійовичу за сприяння в підготовці матеріалів даної книги.

Документи та спогади свідків подаються мовою оригіналу

Ніяка частина даного видання не може бути скопійована або передрукована ні в якій формі без письмового дозволу редакційної колегії

В книзі використана світлина О.О. Маругіна "Пам'ятний знак жертвам Голодомору 1932-1933 років в смт Якимівка"

Світлої пам'яті
жертв Голодомору
1932-1933 р.р.
Світлої пам яті
замучених голодом
в 1932-1933 р.
Ще й досі бринять
їх душі, мов тіні,
і хліба шукають
по всій Україні.

ПРИЙШОВ ЧАС СКАЗАТИ ПРАВДУ

Часто запитуєш себе, чому інколи люди бояться правди? Чому відмовляються визнати те, що відомо усьому світу? Чому серед нас багато таких, які переконані, що 30-ті роки відзначені лише «тимчасовими труднощами», а трагедія інспірованого комуністичною владою Голодомору 1932-1933 років це вигадка, що існує лише в уяві деяких політиків демократичної орієнтації. Напевне тому, що правда не лише відкриває очі на минуле, але й спонукає до зміни поведінки, впливає на світогляд, у тому числі й політичний.

Колись, у розпал «перебудови», всесвітньовідомий російський офтальмолог Святослав Федоров, виступаючи на Всесоюзній партконференції, розказав про дивний феномен: виявляється, частина незрячих пацієнтів його клініки відмовляється від операції, яка б гарантовано повернула їм зір і повноцінне життя. Ці люди воліють перебувати у темряві лише тому, що перехід у світ зрячих не лише відкриває широкі можливості, але й накладає певні обо в'язки, яких раніше вони не мали. Вони звикли до певного замкнутого середовища з його проблемами й перевагами; вони *бояться світла.*

З подібним феноменом зустрічається наше суспільство сьогодні, коли повертається історична правда про трагедії, які наш народ пережив у XX столітті. Ця правда розвінчує міфи про комуністичне минуле, у полоні яких перебувало суспільство багато десятиліть. До цих міфів звикли, вони в'їлися у свідомість і сприймаються як реальність.

Запропонована читачу книга покликана сказати людям правду про Голодомор 1932-1933 років на Якимівщині. Правду, яка відкриває очі. Бо неможливо не вірити фактам. Як можна не повірити літнім людям, яких знаєш багато років і які розповідають про жахи голодного лихоліття, живими свідками яких вони були? Розповідають про те, як забирали останнє, цілком свідомо прирікаючи людей на голодну смерть. Як можна на повірити архівним документам, де чорним по білому написано, як заносили цілі колгоспи на «Чорні дошки», як їх ізолювали від навколишнього світу, хто, скільки і де вмирав від голоду?

Кожне слово правди про Голодомор 1932-1933 років, сказане у книзі, це не лише наша данина пам'яті нашим землякам, які загинули тоді. Це - попередження. Це - спонукання до роздумів. Врешті-решт, це заклик до дій. До дій, спрямованих на те, щоб трагедія не повторилася. Це книга для читачів усіх поколінь, але, перш за все, для молоді. Адже від неї залежить майбутнє. Молодь покликана зробити життя кращим, людянішим. Для цього слід добре знати минуле. Знати і робити з нього висновки.

Саме для цього створена ця книга і будемо вдячними її авторам, які несуть у суспільство світло Правди.

Доктор історичних наук, професор,
перший проректор Запорізького
національного університету ***Ф.Г. Турченко***

Шановні земляки!

85 років тому рішенням Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету в складі Катеринославської губернії був створений Якимівський район.

За час, що минув, змінилося декілька поколінь. Славили Якимівський край знатні хлібороби та тваринники, механізатори та овочівники, чабани та доярки, робітники та захисники Вітчизни, вчителі та медики.

Так, якимівська земля має багату історію. Але поруч із досягненнями були і чорні сторінки. Одна із найжахливіших з них – Голодомор 1932-1933 років, який був, по суті, неоголошеною війною тоталітарного режиму з власним народом.

Верховна Рада України визнала Голодомор 1932-1933 років актом геноциду Українського народу. Цей Закон та Укази Президента України В.А.Ющенка "Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні", „Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні" та „Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору" спонукають суспільство до відродження і збереження пам'яті про трагічні події тридцятих років минулого століття. Це наш моральний обов'язок перед мільйонами співвітчизників, які померли в голодних муках, перед усіма, хто пережив ту страшну трагедію, перед минулими та наступними поколіннями громадян України. Це запорука відновлення історичної справедливості й утвердження в суспільстві принципів демократії, нетерпимості до будь-яких проявів насильства. Саме цими принципами керувались члени редакційної колегії по підготовці та виданню книги „Голодомор 1932-1933 років на Якимівщині крізь призму документів, фактів, спогадів".

В районі продовжується робота по пошуку та донесенню до людей правди про цей трагічний період. Всебічно вивчаються документи того часу, що зберіглися в Державному архіві Запорізької області. Створено районну робочу групу із збору свідчень очевидців, а також 2 групи при селищних і 12 при сільських радах. В селищі Якимівка, в селах Радивонівка та Новоданилівка встановлено пам'ятні знаки у вигляді хрестів на вшанування жертв Голодомору. Велика робота проводиться районним історико-краєзнавчим музеєм, школами, бібліотеками та будинками культури. Постійно висвітлюється ця тема на сторінках районних газет „Слово трудівника" та „Якимівський вісник".

Книга, яку Ви тримаєте в руках, – ще один внесок у дослідження тих довгозамовчуванних сторінок нашої історії. Є загальнолюдське правило: немає майбутнього в тих, хто не пам'ятає свого минулого. Тому ми не маємо права забувати страшні уроки історії нашої країни.

Голова Якимівської
районної державної адміністрації ***В.Г. Уманський***

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про Голодомор 1932-1933 років в Україні

Верховна Рада України ПОСТАНОВЛЯЄ:

вшановуючи пам'ять мільйонів співвітчизників, які стали жертвами Голодомору 1932-1933 років в Україні та його наслідків;

шануючи всіх громадян, які пережили цю страшну трагедію в історії Українського народу;

усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців і визнаючи необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства;

відзначаючи, що трагедія Голодомору 1932-1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч;

засуджуючи злочинні дії тоталітарного режиму СРСР, спрямовані на організацію Голодомору, наслідком яких стало знищення мільйонів людей, руйнування соціальних основ Українського народу, його вікових традицій, духовної культури і етнічної самобутності;

співчуваючи іншим народам колишнього СРСР, які зазнали жертв внаслідок Голодомору;

високо цінуючи солідарність та підтримку міжнародної спільноти у засудженні Голодомору 1932-1933 років в Україні, що відображено в актах парламентів Австралії, Аргентинської Республіки, Республіки Грузія, Естонської Республіки, Італійської Республіки, Канади, Литовської Республіки, Республіки Польща, Сполучених Штатів Америки, Угорської Республіки, а також у розповсюдженій як офіційний документ 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Спільній заяві з нагоди 70-х роковин Голодомору — Великого голоду 1932-1933 років в Україні, яку підписали Аргентинська Республіка, Азербайджанська Республіка, Народна Республіка Бангладеш, Республіка Білорусь, Республіка Бенін, Республіка Боснія і Герцеговина, Республіка Гватемала, Республіка Грузія, Арабська Республіка Єгипет, Ісламська Республіка Іран, Республіка Казахстан, Канада, Держава Катар, Киргизька Республіка, Держава Кувейт, Республіка Македонія, Монголія, Республіка Науру, Королівство Непал, Об'єднані Арабські Емірати, Ісламська Республіка Пакистан, Республіка Перу, Південно-Африканська Республіка, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Королівство Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Сполучені Штати Америки, Республіка Судан, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Демократична Республіка Тимор-Лешті, Республіка Узбекистан, Україна та Ямайка, а також підтримали Австралія, Держава Ізраїль, Республіка Сербія і Чорногорія та 25 держав — членів Європейського Союзу;

виходячи з Рекомендацій парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років, схвалених Постановою Верховної Ради України від 6 березня 2003 року N 607-IV, та Звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років, схваленого Постановою Верховної Ради України від 15 травня 2003 року N 789-IV, в якому Голодомор визнається актом геноциду Українського народу як наслідок зумисних дій

тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР;

визнаючи Голодомор 1932-1933 років в Україні відповідно до Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього як цілеспрямований акт масового знищення людей, приймає цей Закон.

Стаття 1. Голодомор 1932-1933 років в Україні є геноцидом

Українського народу.

Стаття 2. Публічне заперечення Голодомору 1932-1933 років в

Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним.

Стаття 3. Органи державної влади та органи місцевого

самоврядування відповідно до своїх повноважень зобов'язані:

брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури, поширенню інформації про Голодомор 1932-1933 років в Україні серед громадян України та світової громадськості, забезпечувати вивчення трагедії Голодомору в навчальних закладах України;

вживати заходів щодо увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932-1933 років в Україні, в тому числі спорудження у населених пунктах меморіалів пам'яті та встановлення пам'ятних знаків жертвам Голодомору;

забезпечувати в установленому порядку доступ наукових та громадських установ і організацій, вчених, окремих громадян, які досліджують проблеми Голодомору 1932-1933 років в Україні та його наслідки, до архівних та інших матеріалів з питань, що стосуються Голодомору.

Стаття 4. Держава забезпечує умови для проведення досліджень

та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

Стаття 5. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України:

1) визначити статус і функції Українського інституту національної пам'яті та забезпечити його утримання за рахунок коштів державного бюджету як спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

2) у тримісячний термін з дня набрання чинності цим Законом:

подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що не відповідають цьому Закону;

3) вирішити в установленому порядку за участю Київської міської державної адміністрації питання щодо спорудження у м. Києві до 75-х роковин Голодомору 1932-1933 років в Україні Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні.

Президент України В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 28 листопада 2006 року
N 376-V

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні

З метою забезпечення належного вшанування жертв та постраждалих від голодоморів, відновлення історичної справедливості, глибокого усвідомлення громадянами причин та наслідків геноциду Українського народу, утвердження у суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства п о с т а н о в л я ю:

1. Встановити, що здійснення конкретних, дієвих заходів для вшанування пам'яті жертв та підтримки осіб, які постраждали від голодоморів в Україні, виховання поваги до історичного минулого, до людей, які пережили трагічні сторінки в історії Українського народу, є пріоритетними завданнями центральних та місцевих органів виконавчої влади.

2. Кабінету Міністрів України:

вжити невідкладних заходів для прискорення підготовки та подання законопроекту щодо політико-правової оцінки голодоморів в історії Українського народу та визначення статусу громадян, які постраждали від голодоморів;

забезпечити здійснення додаткових заходів щодо визнання міжнародною спільнотою голодомору 1932-1933 років в Україні як геноциду українського народу та однієї з найбільших трагедій в історії людства;

забезпечувати належну організацію та проведення щорічно за участю відповідних громадських організацій, молоді Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій;

утворити в двотижневий строк Організаційний комітет з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами голодомору 1932-1933 років в Україні на чолі з Прем'єр-міністром України, включивши до складу Організаційного комітету представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій;

затвердити за поданням зазначеного Організаційного комітету до 20 грудня 2005 року план заходів на 2006-2008 роки у зв'язку з 75-ми роковинами голодомору 1932-1933 років в Україні, передбачивши, зокрема, вирішення питання щодо спорудження в м. Києві Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні, а також пам'ятників, монументів та пам'ятних знаків в інших населених пунктах України, впорядкування місць поховання жертв голодоморів;

вжити дієвих заходів до:

- вирішення до 20 листопада 2005 року питання утворення Українського інституту національної пам'яті;

- внесення в установленому порядку до 15 грудня 2005 року пропозицій про надання Державному історико-меморіальному заповіднику "Биківнянські могили" статусу національного.

3. Службі безпеки України опрацювати питання спрощення порядку доступу представників громадських організацій, наукових установ та організацій, вчених до архівних матеріалів, що стосуються питань голодоморів та політичних репресій в Україні, та у разі потреби внести пропозиції щодо необхідних змін до законодавства.

4. Главі Секретаріату Президента України подати у тижневий строк пропозиції щодо ритуалу проведення вшанування пам'яті жертв голодоморів у м. Києві та регіонах України.

5. Міністерству закордонних справ України забезпечити проведення закордонними дипломатичними установами України заходів, пов'язаних з відзначенням у 2005 році Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, зокрема за участю представників української громадськості за кордоном.

6. Державному комітету телебачення і радіомовлення України забезпечити широке висвітлення у засобах масової інформації заходів з відзначення у 2005 році Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, а також підготовки до 75-х роковин голодомору 1932-1933 років в Україні, організувати цикли тематичних теле- та радіопередач, публікацію документів і матеріалів про ці трагічні події.

Президент України В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 4 листопада 2005 року
N 1544/2005

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні

З метою забезпечення належного вшанування пам'яті жертв геноциду Українського народу та на підтримку ініціатив Координаційної ради з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні п о с т а н о в л я ю:

1. Кабінету Міністрів України розробити у місячний строк із залученням Координаційної ради з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні та затвердити План заходів на 2007-2008 роки у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні, передбачивши в ньому, зокрема:

заходи з роз'яснення положень Закону України "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні" ;

забезпечення складання списків жертв Голодомору в Україні, формування Національної книги пам'яті та відповідних регіональних книг пам'яті, а також складання єдиного списку постраждалих від Голодомору;

встановлення в населених пунктах України, жителі яких постраждали від Голодомору, відповідних пам'ятників та пам'ятних знаків;

здійснення дальших заходів щодо спорудження у місті Києві пам'ятника визначному дослідникові Голодомору 1932-1933 років в Україні Джеймсу Мейсу;

здійснення додаткових заходів щодо визнання міжнародною спільнотою, зокрема Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та Європейським Парламентом, Голодомору 1932-1933 років в Україні геноцидом Українського народу;

заходи зі сприяння українській громадськості за кордоном в організації та проведенні до 1 жовтня 2007 року в установленому порядку міжнародного конкурсу на кращий проект пам'ятника жертвам Голодомору 1932-1933 років у місті Вашингтоні (Сполучені Штати Америки);

вивчення питання щодо можливості встановлення в інших іноземних державах відповідних пам'ятників та пам'ятних знаків жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні;

забезпечення співробітництва з Міжнародним координаційним комітетом Світового конгресу українців для планування відзначення 75-х роковин Голодомору в Україні;

проведення у 2008 році в місті Києві Міжнародного форуму, присвяченого 75-м роковинам геноциду Українського народу;

заснування грантів науковцям для дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні;

забезпечення формування єдиного реєстру документів, матеріалів, пов'язаних із Голодомором 1932-1933 років в Україні, у тому числі здійснення заходів щодо повернення в установленому порядку в Україну відповідних документів з інших держав;

проведення в населених пунктах України тематичних виступів творчих колективів, діячів культури та мистецтва;

організацію та проведення закордонних турів творчих колективів з метою поширення правдивої інформації про трагедію Голодомору 1932-1933 років в Україні, організацію тематичних виставок у парламентах, урядових установах іноземних держав;

організацію в населених пунктах України постійно діючих експозицій, виставок архівних документів, фотоматеріалів, творів мистецтва та літератури, які відображають події, пов'язані з геноцидом Українського народу, формування та оновлення відповідних музейних зібрань, зокрема в краєзнавчих музеях;

створення художнього та документальних фільмів про події часів Голодомору 1932-1933 років в Україні;

проведення конкурсів на створення кращого твору літератури, твору образотворчого мистецтва, музичного твору на вшанування пам'яті жертв геноциду Українського народу;

видання, перевидання та розповсюдження наукових, науково-популярних, художньо-публіцистичних праць, збірок документів та матеріалів про Голодомор 1932-1933 років в Україні, а також здійснення заходів щодо перекладу та видання іноземними мовами окремих тематичних видань для розповсюдження їх за межами України;

проведення у навчальних закладах і військових частинах тематичних уроків, лекцій про історичні події Голодомору 1932-1933 років в Україні;

вирішення в установленому порядку питання щодо поглибленого вивчення в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах причин та наслідків Голодомору в Україні;

організацію серед школярів, студентів та педагогічних працівників всеукраїнського конкурсу науково-пошукових робіт "Голодомор 1932-1933 років. Україна пам'ятає";

започаткування та забезпечення проведення щорічної всеукраїнської акції "Колосок пам'яті" із покладання учнями загальноосвітніх навчальних закладів колосків пшениці до пам'ятників, меморіалів жертвам геноциду Українського народу;

випуск в обіг поштової марки і конверта у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні та здійснення спецпогашення поштової марки.

2. Кабінету Міністрів України забезпечити завершення спорудження до 1 жовтня 2008 року у місті Києві до 75-х роковин Голодомору 1932-1933 років в Україні Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні, передбачене підпунктом 3 пункту 2 статті 5 "Прикінцеві положення" Закону України "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні".

3. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям:

утворити у місячний строк відповідні координаційні ради, включивши до їх складу представників громадськості, для забезпечення організації та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні, забезпечити розроблення за участю координаційних рад та затвердити відповідні плани заходів;

сприяти громадським організаціям, благодійним фондам, окремим громадянам у їх діяльності з ушанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні, проведення ними науково-пошукової та просвітницької діяльності;

забезпечити за участю науковців, дослідників Голодомору в Україні, представників громадських організацій збирання свідчень очевидців Голодомору 1932-1933 років в Україні;

внести у тримісячний строк пропозиції щодо відзначення державними нагородами України громадян, які зробили вагомий внесок в дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні, донесення правди про трагедію до української та світової громадськості;

створити до кінця 2007 року списки мешканців регіонів, що постраждали від Голодомору 1932-1933 років в Україні, вжити заходів щодо належного впорядкування місць поховань жертв геноциду Українського народу;

вжити в установленому порядку заходів щодо демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932-1933 років в Україні та політичних репресій, а також щодо перейменування в установленому порядку вулиць, площ, провулків, проспектів, парків та скверів у населених пунктах України, назви яких пов'язані з такими особами.

4. Державному комітету телебачення та радіомовлення України, Національній телекомпанії України, Національній радіокомпанії України забезпечити широке висвітлення у засобах масової інформації заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні, а також виготовлення та розповсюдження

інформаційної продукції, організацію циклів теле- та радіопередач з тематики Голодомору в Україні.

Президент України В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 28 березня 2007 року
N 250/2007

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору

Ушановуючи пам'ять мільйонів громадян, які стали жертвами Голодомору 1932-1933 років, з метою донесення правди про геноцид Українського народу до української громадськості і міжнародної спільноти та у зв'язку з 75-ми роковинами цієї трагедії п о с т а н о в л я ю:

1. Оголосити 2008 рік в Україні Роком пам'яті жертв Голодомору.

2. Координаційній раді з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні спільно з Організаційним комітетом з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами голодомору в Україні забезпечити організацію та координацію заходів з проведення Року пам'яті жертв Голодомору.

3. Кабінету Міністрів України:

проаналізувати стан виконання Закону України "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні", нормативно-правових актів щодо підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні та вжити необхідних заходів щодо забезпечення їх реалізації;

вирішити в установленому порядку питання щодо фінансування видатків, пов'язаних із підготовкою та проведенням Року пам'яті жертв Голодомору.

4. Міністерству закордонних справ України за участю Міжнародного координаційного комітету Світового конгресу українців для планування відзначення 75-х роковин Голодомору в Україні розробити у місячний строк план тематичних заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років, забезпечити його реалізацію закордонними дипломатичними установами України із залученням української громадськості за кордоном.

Президент України В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 24 листопада 2007 року
N 1144/2007

№ 1 *Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про збір і зберігання колгоспних насіннєвих фондів*

16 лютого 1932 р.

Из Москвы Харьков ЦК КП(б)У
Всем секретарям крайкомов и обкомов
Для- передачи всем райкомам ВКП(б).

Завтра публикуем постановление ЦК и Совнаркома о сборе семенных фондов и мерах семенной и продовольственной помощи районам, пострадавшим от засухи. Бросьте на сбор колхозных семенных фондов все силы. Повсеместно примените оправдавшуюся на опыте Средней и Нижней Волги практику общественного самообязательства общих собраний колхозников и бригад по сбору недостающего количества семян, взаимопомощи одних колхозов другим, проверки колхозами, окончившими сбор семян, колхозов, еще не окончивших сбора, займа семян у колхозников в колхозные фонды. Обеспечьте выделение в каждом колхозе лиц, ответственных перед правлением и общим собранием колхозников за сохранность семенных фондов. Имейте в виду, что ЦК не примет никаких отговорок - семенные фонды должны быть собраны в составе культур, предусмотренных планом, безусловно полностью и притом не позднее установленных сроков. Сообщите в ЦК о принятых Вами мерах.

Секретарь ЦК ВКП(б) Сталин ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 5362. - Арк. 3. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 118.

№ 2 *Директивний лист ЦК КП(б)У та РНК УСРР до обкомів, міськкомів і райкомів партії про мобілізацію насіннєвих фондів і організацію взаємодопомоги недорідним районам*

17 лютого 1932 *р.*

Из ряда районов в ЦК поступили требования об отпуске семян для колхозов, сдавших будто бы все свои ресурсы по хлебозаготовкам, а также многочисленные требования от совхозов дать им семена, и в довольно значительном количестве. ЦК сообщает для неуклонного руководства, что в связи с общим положением с хлебными ресурсами и необходимостью оказать семенную и даже продовольственную помощь недородным районам Западной Сибири, Урала и Волги не может быть и речи о каком-либо отпуске семян для Украины, где положение с урожаем вполне благополучное и где есть все возможности мобилизовать семена на месте. У ЦК КП(б)У и СНК Украины также никаких собственных зерновых ресурсов нет. Поэтому ЦК и СНК предлагают немедленно прекратить какие бы то ни было разговоры о семенной помощи из центра и все внимание партийных организаций колхозов и совхозов направить на то, чтобы добыть семена на месте, на организацию взаимопомощи отдельным колхозам, у которых действительно не хватает семян.

Большевики всю намеченную к посеву землю должны засеять полностью и в

срок, должны преодолеть все трудности. Это будет зависеть исключительно от степени большевистской мобилизации сил и средств на месте.

Особенного внимания требуют совхозы. Необходимо во все совхозы немедленно командировать твердых людей, которые обязаны внутри каждого совхоза мобилизовать все ресурсы для семян, не останавливаясь ни перед чем. Совхозы, где положение более благополучное, должны оказать семенную помощь тем совхозам, которые своими средствами справиться не могут. Все зерно яровых культур, пригодное к посеву, независимо от категорийности зерна, обратить на семена, пересмотреть контингент потребителей в совхозах, снять со снабжения лиц, не связанных с производством, сократить расходы на питание и корм скота, за счет чего образовать обменные фонды, провести обмолот всего хлеба, массовый обмолот соломы и перевеяние половы.

В отдельных случаях нужно организовать заем недостающих совхозу семян у колхозников с условием немедленного возврата этих семян осенью. Этот заем оформить соответствующими договорами.

Не только для отдельных колхозов, но и для совхозов семена должны быть мобилизованы внутри самих районов и областей.

Надо учесть, что сроки до посева короткие, поэтому немедленно должна быть развернута широкая практическая работа по проверке каждого совхоза и колхоза, по мобилизации в них семенных ресурсов. К 5 марта работа должна быть закончена.

Секретарь ЦК КП(б)У С. *Косиор*
Председатель СНК УССР *В. Чубарь*

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 235. - Арк. 82. Типографський відбиток; 1. - С. 119, 120.

№ 3 *Лист голови ВУЦВК Г. Петровського до Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в ряді областей УСРР і заходи щодо їх подолання*

Не раніше 23 *лютого* 1932 *р.*

Политбюро ЦК КП(б)У т. *Косиору*

Ввиду того, что уже сейчас продовольственное положение начинает тяжело складываться для ряда районов Днепропетровской, Одесской, Харьковской, Киевской и Винницкой областей, и не только для села, но и для некоторых рабочих городов, я считаю необходимым:

1. Написать обстоятельную записку ЦК ВКП(б) на основе обмена мнений на посевкомиссии от 23 февраля в присутствии секретарей обкомов и тех материалов, какие по этому вопросу у нас имеются, о фактах острого недостатка продовольствия для населения и кормов для скота.

2. Просить ЦК ВКП(б) издать постановление о прекращении хлебозаготовок на Украине и объявлении свободной торговли согласно закону.

3. Поручить тт. Петровскому, Войцеховскому и Горлинскому собрать коммунистов общественных организаций – профорганизаций, «Друг детей», Красного креста – для принятия ряда мер по оказанию помощи детям в районах, находящихся в тяжелом продовольственном положении.

4. Заготовительным организациям, республиканским и кооперативным

організациям обсудить вопрос возможности в некоторых районах децентрализованных заготовок на помощь тяжелым в продовольственном отношении районам.

Г. Петровский

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 5255. - Арк. 4. Копія. Машинопис; 1. С. 121.

№ 4 *Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про хлібозаготівлі та весняну посівну кампанію*

18 березня 1932 *р,*

Щоб максимально використати всі сили та засоби для успішного проведення посівної кампанії, яка цього року, за умов весни, повинна бути проведена у виключно короткі терміни, ЦК КП(б)У і Раднарком УСРР постановляють:

1. Незалежно від рівня виконання окремими колгоспами та районами плану хлібозаготівель вважати заготівлі по колгоспному сектору за закінчені.

Запропонувати всім сільським, районним та обласним організаціям зосередити свою увагу на виконанні планових завдань щодо посівної кампанії.

2. Запропонувати райвиконкомам, міськрадам, МТС та Колгоспцентру в районах, де насіннєві фонди не забезпечено наявним громадським колгоспним зерном, провести мобілізацію посівматеріалу, що не вистачає колгоспам, із хлібних ресурсів, що були розподілені і знаходяться в особистому розпорядженні колгоспників, у спосіб позики, яка має бути обов'язково повернута натурою з нового врожаю.

3. Цю постанову негайно оголосити в центральній, обласній та районній пресі та довести до відома всіх колгоспів

Секретар ЦК КП(б)У *С. Косіор*
Голова РНК УСРР *В. Чубар*

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.6. – Спр. 235. – Арк. 113, 129. Копія. Машинопис; 1. – С. 133

№ 5 *Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії з повідомленням Постанови ЦК КП(б)У про усунення обмежень щодо перевезення незначної кількості хліба*

22 березня 1932 *р.*

Сообщается постановление ЦК 22 марта: ввиду имеющихся ЦК сведений о введении в ряде мест ограничений в перевозе отдельными лицами небольшого количества хлеба, семян, установлении заградительных отрядов и проч., предложить облбюро немедленно устранить эти ограничения, безусловно сняв всякого рода заградительные отряды.

Секретарь ЦК КП(б)У С. *Косиор*

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 53 . - Арк. 12. Оригінал; 1. - С. 135.

№ 6 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про підсумки роботи колгоспів у 1931 році та завдання їх подальшого організаційно-господарського зміцнення*

28 березня 1932 *р.*

Заслушав доклад Наркомзема и Колхозцентра о результатах 1931 хозяйственного года в колхозах, ЦК КП(б)У констатирует целый ряд перегибов и ошибок, допущенных на местах в отношении руководства колхозами, а также ряд извращений политики партии в процессе хлебозаготовительной работы в отношении колхозов.

Огромный рост колхозов на протяжении 1931 г. (по Украине около 70 % всех хозяйств, а в степных районах 85-90 %) во весь рост поставил перед партийными организациями Украины задачу организационно-хазяйственного укрепления колхозов. Ряд районов и многие тысячи колхозов показали действительную способность по-большевистски бороться за укрепление колхозов, за создание крепкого колхозного актива, что и обеспечило своевременное выполнение ими плана хлебозаготовок, ударное проведение осеннего сева, выполнение программы зяби, правильное распределение результатов хозяйствования, подготовку к весеннему севу.

Многие же районы не справились с этой задачей, не сумели создать крепкого колхозного актива, не сумели организовать должного отпора пролезшим в колхозы кулацким элементам, не смогли развернуть успешной борьбы с мелкособственническими настроениями. В ряде районов в связи с хлебозаготовками были допущены перегибы в отношении наиболее добросовестных колхозов, когда последние фактически должны были перекрывать результаты бесхозяйственности плохо организованных колхозов. Районы, не зная действительного положения дела в колхозах, во многих случаях преувеличивали задания по хлебозаготовкам одним и, наоборот, сильно преуменьшали другим, а вслед за тем, чтобы поправить дело, свести концы с концами, производили по несколько раз добавки к плану, и притом часто наиболее добросовестным колхозам, совершенно этим подрывая у колхозников всякую уверенность в правильности планирования.

Такой бюрократический подход приводил к тому, что часто хорошо работавшим колхозам при высокой урожайности и добросовестно поставленной отчетности фонд потребления оставлялся меньший, чем колхозам с плохо поставленным хозяйством. Такие же перегибы допускались тогда и внутри колхозов, когда колхозники, имевшие большое количество трудодней, получали на потребление незначительное количество фондов, в то время как плохо работавшие получали часто большее количество натуральных фондов. Такая же недопустимая уравниловка в ряде случаев проводилась и в отношении снабжения колхозников товарами. Все это коренным образом противоречило линии партии на организационно-хозяйственное укрепление колхозов, на стимулирование хорошего колхозного хозяйства, поднятие его продуктивности.

Недопустимыми являются факты голого администрирования со стороны районных, а также и сельских организаций и игнорирование ими принципа хозрасчета в колхозах. Частая смена правлений, производившаяся по всякому поводу, не способствовала организационно-хозяйственному укреплению колхозов. Со стороны районных организаций, МТС, банка допускалось распоряжение денежными средствами и фондами колхозов без ведома и согласия самих колхозов.

Наряду с этим во многих случаях имело место также плохое хозяйствование правлений колхозов. Небрежное, бесхозяйственное отношение к общественному добру, отсутствие заботы о повышении продуктивности своего хозяйства, плохая

обработка земли, недоброкачественный, небрежный посев, отсутствие заботы об обработке технических культур, плохой уход за скотом и особенно за лошадьми – вот основные болезни плохих колхозов. При сборе урожая такое отношение к хозяйству привело в плохих колхозах к большим потерям хлеба, свеклы, подсолнуха, повлекло за собой массовые утайки, растаскивание хлеба во время молотьбы и после нее. В таких колхозах не было и речи о правильном распределении результатов хозяйствования и, в первую очередь, натуральных фондов по трудодням. В таких колхозах царствовала полная уравниловка и даже больше: кто много работал, тот часто меньше других получал.

Чрезвычайно распространено также самовольное распоряжение со стороны правлений средствами колхоза. Без постановлений общих собраний, из средств, подлежащих распределению по трудодням, производились большие капитальные затраты на новое строительство, не считаясь с хозяйственными и финансовыми возможностями колхоза. Все это приводило к тому, что доходность колхозника на трудодень недопустимо снижалась. Это не могло не дискредитировать в глазах широких колхозных масс системы хозяйствования в таком колхозе, вызывало недовольство, подрывало стимул к работе.

Проведение в жизнь решений ЦК ВКП(б) требует решительного исправления допущенных искривлений и ошибок и поворота работы всех партийных организаций на рельсы действительного хозяйственного укрепления колхозов. Директивы ЦК ВКП(б) от 4 февраля (постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про чергові заходи по організаційно-господарському зміцненню колгоспів») требуют решительной борьбы с «левацкими» заскоками, выражающимися в игнорировании артельной формы как необходимого этапа, который должно пройти колхозное крестьянство по пути к высшим формам коллективизации. Эта директива ЦК ВКП(б) требует от всех серьезно считаться с не изжитыми еще мелкособственническими настроениями колхозников и не забывать, что эти настроения могут быть изжиты только в процессе длительной, упорной работы над укреплением колхозов, над перевоспитанием колхозной массы. Нельзя также забывать, что классовая борьба вокруг колхозов еще не кончилась, что и внутри колхозов имеется значительное количество элементов, которые не прочь разрушить колхозы, которые тянут назад, срывают дело хозяйственного укрепления колхозов. При этих условиях всякий перегиб, всякий «левацкий» заскок и администрирование, как равно и правооппортунистическое благодушие, а также бесхозяйственность в колхозе, немедленно используются классовым врагом для оживления мелкособственнических настроений, для того, чтобы, пользуясь ими, провести свою кулацкую линию на подрыв, на разрушение колхоза.

Колхозы Украины накопили огромный положительный опыт работы.

Тысячи прекрасных образцов постановки хозяйства колхозов, достижение высокой производительности труда, улучшение материального положения колхозников показывают пример для всех остальных колхозов Украины. Большинство колхозов Чубаровского и Синельниковского районов в Днепропетровской области, Раздельнянского и Березовского – Одесской, Лозовского и Волчанского – Харьковской, а также колхозы многих других районов, вместе с МТС этих районов, сумели прочно организовать хорошую обработку земли, тщательную и своевременную уборку урожая. Эти колхозы сумели показать пример другим также и в отношении сдачи государству своих товарных излишков, притом в значительно больших, против других колхозов, размерах, а наряду с этим полностью обеспечили и

свои собственные нужды. Многие колхозы добились образцовой постановки свиных ферм, хорошей организации молочного хозяйства с большим выходом товарной продукции.

В этом отношении особенно большая положительная работа проделана МТС. Многие МТС добились исключительных успехов в деле поднятия хозяйства обслуживаемых ими колхозов как по производительности труда, так и по повышению материального положения колхозников. Однако эти прекрасные образцы колхозного хозяйствования очень медленно усваиваются другой частью колхозов. Местные партийные, советские и колхозные организации, МТС должны все сделать для того, чтобы отсталые колхозы как можно быстрее учились хозяйствовать у хороших колхозов, заимствовали бы у них лучшие методы хозяйствования.

Исходя из вышеизложенного, ЦК КП(б)У предлагает всем партийным организациям:

1. Развернуть широкую политическую кампанию вокруг задачи организационно-хозяйственного укрепления колхозов, вокруг борьбы за поднятие урожайности, разъясняя колхозным массам политику партии в деле социалистического переустройства сельского хозяйства, перевода его на новую техническую базу. Главнейшей практической задачей должно быть проведение в жизнь директивы ЦК ВКП(б) об организации постоянных производственных бригад и осуществление принципа оплаты участников этих бригад в зависимости от качества и результатов их работы.

2. Во всей работе по проведению посевной кампании, в борьбе за поднятие урожайности, в подготовке хлебозаготовительной кампании исходить из того, что чем лучше ведет свое хозяйство колхоз, чем большей урожайности он добился, тем больший натуральный фонд потребления должен быть обеспечен этому колхозу. Чем лучше, добросовестнее работал колхозник, чем больше у него трудодней, тем больший натуральный фонд должна получить его семья на потребление и на образование некоторых запасов как для личного потребления, так и для развития домашнего животноводства, птицеводства и т. п. Из этого исходят договора МТС о сдаче государству всех товарных излишков, из этого исходят контрактационные договора, устанавливающие сдачу колхозами государству от 1/4 до 1/3 продукции при среднем урожае.

3. До начала весеннего сева закончить полностью распределение доходов 1931 г., учтя в доходность трудодня также и все ранее выданные не только денежные, но и натуральные авансы. Вся стоимость капитальных вложений в хозяйство колхоза на протяжении 1931 г. должна быть учтена отдельно и санкционирована общим собранием колхозников. В дальнейшем никакие капитальные затраты сверх фондов, установленных при распределении доходов 1931 г., без специального постановления общего собрания колхозников не должны производиться.

4. При расчетах с колхозами категорически запретить каким бы то ни было учреждениям (МТС, банку, советским и колхозным органам, заготовительным организациям) производить удержания из причитающихся колхозу средств сверх того, что установлено договором. Совершенно запретить самовольное распоряжение причитающимися по различным контрактационным договорам колхозам натуральными фондами (товары, жом, масло и т. п.) без предварительного разрешения колхоза. Установить, что пользование колхозными лошадьми различного рода учреждениями и лицами может производиться лишь за плату, на основе хозрасчета.

Обязать все заготовительные организации (Заготзерно, Сахтресты, Вукоовощ, Укрплодоовощ, Вукоопмясоптах, Укрмясо, Вукоопмолоко, Укрмолокопродукт, Укртехкультур и др.) немедленно ликвидировать всю свою задолженность колхозам.

5.Запретить, как правило, роспуск правлений колхозов в качестве репрессий за какие бы то ни было недочеты колхоза. Роспуск может быть произведен районными руководящими организациями только в виде исключения и только через общее собрание колхозников.

6. Повести решительную борьбу с бесхозяйственностью в колхозах.

Строгая оценка произведенной каждой бригадой, каждым колхозником работы, не только по количеству, но и по качеству и конечным ее результатам, должна быть проведена в колхозах со всей последовательностью. Необходимо добиться строгой экономии средств и материальной ответственности со стороны каждой бригады и каждого колхозника за упущения в работе, принесшие хозяйственный ущерб колхозу.

Внедряя оплату труда и распределение доходов в строгой зависимости от количества и качества произведенной каждым работы, повести борьбу с прогульщиками, с рваческими элементами, подрывающими благосостояние колхоза.

7. В ряде районов имеются случаи фактически принудительного обобществления коров, свиней и даже домашней птицы колхозников. Это находится в резком противоречии с директивами партии. Необходимо не только повести борьбу с попытками зажима индивидуальной части хозяйства колхозников, прежде всего в области животноводства, но, наоборот, всячески поощрять и содействовать развитию животноводства в домашнем хозяйстве колхозника. Как с недопустимым, вреднейшим «левацким» извращением линии партии необходимо решительно бороться с попытками перевода в прямом и скрытом виде колхозников на общественный паек.

8. Вновь подчеркнуть, что центральной задачей в деле организационно-хозяйственного укрепления колхозов является создание крепкого колхозного актива. На все руководящие посты в колхозе – от бригадира до членов правления и председателя колхоза – должны выдвигаться активисты, способные не только вести хозяйство колхоза, но и политически проверенные люди, которые не поддадутся кулацкому влиянию, мелкособственническим настроениям и поведут колхоз по правильному социалистическому пути.

9. Задачи организационно-хозяйственного укрепления колхозов требуют от партийных организаций решительной перестройки своей работы. Важнейшим условием правильного руководства колхозами является изучение всех мелочей производственной жизни колхозов и быта колхозников. Каждая районная партийная организация, руководящий состав районных партийных и советских органов должны хорошо знать колхозы своего района, без чего немыслимо настоящее партийное руководство ими.

Для серьезного ознакомления с жизнью и хозяйством колхозов на месте и для оказания им помощи в применении опыта лучших колхозов ЦК вменяет в обязанность областным и районным партийным и советским организациям производить постоянную посылку руководящих работников на более длительное время (не менее 10-15 дней) в определенные колхозы.

Решительное и последовательное проведение в жизнь директивы ЦК ВКП(б) об организационно-хозяйственном укреплении колхозов, быстрое осуществление настоящего постановления является основным условием успешного проведения весеннего сева, успешной борьбы за высокий урожай.

Центральный Комитет выражает твердую уверенность в том, что партийные, комсомольские и советские организации, мобилизовав все свои силы, силы колхозного актива и всей колхозной массы, широко развернув самодеятельность колхозников, соцсоревнование и ударничество, поведя за собой единоличников – бедняков и середняков, с честью справятся с задачами весенней посевной кампании и обеспечат тем самым успешное осуществление величайших задач социалистического строительства четвертого года пятилетки.

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 235. - Арк. 155-160. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 137-143.

№ 7 *Телеграма ЦК КП(б)У до міськкомів і райкомів партії про збирання насіння на місцях та організацію колгоспної взаємодопомоги*

29 березня 1932 *р.*

Всем горпарткомам, райпарткомам

Последняя пятидневка говорит [о] резком ослаблении сбора семян в колхозах. [В] ряде районов сбор семян фактически прекратился. Зато отовсюду поступают телеграммы с просьбой выдачи семенной ссуды. ЦК требует от областей, районов немедленно положить конец подобным настроениям и все силы сосредоточить на сборе семян на месте, на организации колхозной взаимопомощи. Несмотря на тяжелое положение [с] семенами, имеются еще огромные возможности мобилизации семян. Эти возможности не используются благодаря оппортунистическим настроениям районных руководителей и актива. Особенно недопустимым ЦК считает поведение районов, получающих семенную помощь, где совершенно прекращена работа [по] сбору семян, а все внимание сосредоточено [на] получении семян со стороны.

Секретарь ЦК КП(б)У *Косиор*

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 5362. - Арк. 30. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 143-144

№ 8 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насіннєву позику УСРР*

4 квітня 1932 *р.*

В виде исключения отпустить Украине на семена из госфонда 20 тыс. тонн овса, из коих 10 тыс. тонн выдать в порядке беспроцентной семссуды и 10 тыс. тонн в обмен на рожь из местных заготовок.

РДАСПІ. - Ф. 17. - Оп. 162. - Спр. 12. - Арк. 84. Оригінал. Машинопис.

№ 9. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про надання зернової позики УСРР*

5 квітня 1932 *р.*

Разрешить Украине, в виде исключения, выдать колхозам пшеницу и ячмень из госсортфонда в количестве 200 тысяч центнеров не в обмен, а в порядке ссуды с возвратом натурой осенью.

РДАСПІ. - Ф. 17. - Оп. 162. - Спр. 12. - Арк. 84. Оригінал. Машинопис.

№ 10. *Витяг зі звіту Укрколгоспцентру про застосування примусових заходів до колгоспів та колгоспників*

Не раніше 20 квітня 1932 *р.*

ПОРУШЕННЯ ДОБРОВІЛЬНОСТІ
ТА ГОСПОДАРСЬКОІ ДОЦІЛЬНОСТІ В УКРУПНЕННІ КОЛГОСПІВ

Процес укрупнення дрібних колгоспів на Україні за рахунок їх злиття в основному є здоровий процес, але при умові, коли в цьому є добровільна згода всіх колгоспників, коли це укрупнення докладно пророблене та господарчо обґрунтоване. Проте в низці районів порушили принцип добровільності та ігнорували політично-масову та організаційну роботу серед колгоспників, не враховуючи місцевих умов та господарської доцільності, припустили грубих перекручень директив партії, і злиття колгоспів здійснювалося адміністративним засобом. Куркулі використовували подекуди такі факти укрупнення для зриву виконання хлібозаготівель колгоспами, зриву роботи колгоспів, заплутання справи з розрахунками з колгоспниками та для розбазарювання майна колгоспів. Так, наприклад, Городищенський р-н, хворіючи на гігантоманію, злив по 10-15 колгоспів в один з кількістю господарств в ньому 2000-2500.

В с. Ходорків Попільнянського р-ну злили дві артілі – польську та єврейську – з українською комуною, внаслідок чого стався цілий ряд ненормальностей і євреї за винятком 4-5 родин залишили комуну. Артіль «Більшовик» Долинського р-ну почала перед злиттям внаслідок куркульської роботи продавати своє майно і припинила осінні роботи.

РОЗПУСК КОЛГОСПІВ

Запроваджуючи розпуск колгоспів як крайню міру боротьби із засміченістю класово-ворожими елементами, куркулями і підкуркульниками, які злісно не виконували господарсько-політичних завдань, зокрема хлібозаготівель, ряд районних організацій припустили порушення директив партії, ставши на шлях голого адміністрування, причому не зберегли ядра колгоспів – середняків та бідняків, не організували належної масово-політичної роботи щодо роз'яснення оточуючим колгоспам причин розпуску колгоспів.

(Скорочено)

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 984. – Арк.. 5-7. Склографічний примірник; 2. – С. 454-457.

№ 11. *Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до ЦК ВКП(б) про скасування заборони перевезення ручним багажем продовольчих продуктів*

20 травня 1932 *р.*

ЦК ВКП(б) т. *Сталину*

Посылаю копию приказа НКПС за подписью т. Левченко о категорическом запрещении перевозки ручным багажом продовольственных продуктов больше 10 кг (25 фунтов). На основании этого приказа органами железнодорожного ГПУ в некоторых местах уже производятся массовые обыски в поездах и конфискации хлеба, перевозимого сверх этой нормы.

При теперешнем тяжелом положении с продовольствием в ряде районов Украины считаю, что такой приказ является неправильным, могущим до некоторой степени дискредитировать недавнее постановление ЦК ВКП(б) о развитии колхозной торговли хлебом. Просим ваших указаний НКПС об отмене этого приказа. Систему регулирования перевозок мелких грузов, в том числе хлеба, если и нужно наново сейчас начать регулировать, то во всяком случае не столь категорическим и строгим образом.

Речь идет не столько о железнодорожниках, сколько о деревнеколхозниках, единоличниках. Систему борьбы со спекулянтами следовало бы более серьезно продумать как комитету заготовок, Наркомснабу, так и НКПС.

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 2054. - Арк. 63. Копія. Машинопис; 1. С. 167.

№ 12. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) на повідомлення В. Молотова, Я. Яковлева та А. Мікояна про стан сівби в Україні*

26 травня 1932р.

Исходя из телеграммы тт. Молотова, Яковлева и Микояна, ЦК постановляет:

а) Выдать Украине из фондов Комитета резервов семенной ссуды 200 тыс. пудов овса и на фуражные нужды 500 тыс. пудов овса в счет 2 млн пудов, разрешенных Москвой 25 мая.

Для выполнения этого задания обязать Комитет резервов выдать 750 тыс. пудов овса немедленно из фондов, расположенных на Украине, 1 950 тыс. пудов перебросить из Белоруссии в срок не более 3 дней.

б) Выдать Украине дополнительную семенную ссуду в размере 1 300 тыс. пудов зерновых, из них 500 тыс. пудов проса и 800 тыс. пудов гречихи для обсеменения 600 тыс. га, не засеянных ранними яровыми; выдачу произвести немедленно из фондов Комитета резервов, расположенных на Украине.

в) Выдать Украине дополнительную продовольственную ссуду в размее 500 тыс. пудов, из них 300 тыс. пудов кукурузы и 200 тыс. пудов проса.

Выдачу проса произвести немедленно из фондов Комитета резервов, расположенных на Украине; выдачу кукурузы произвести из завозимой из Новороссийска кукурузы в 4-дневный срок.

г) Одобрить распоряжение т. Молотова о дополнительном отпуске 400 тракторов для Украины и предложить ему увеличить это количество тракторов, если окажется в этом необходимость.

РДАСПІ. - Ф. 17. - Оп. 3. - Спр. 886. - Арк. 12. Оригінал. Машинопис; 1. – С.178,179.

№ 13. *Лист Г. Петровського до В. Молотова та Й. Сталіна про важке продовольче становище та голод в УСРР*

10 червня 1932 *р.*

В работе по посевной кампании в районах Прилукском, Лохвицком, Варвинском, Чернухинском, Пирятинском и Малодевицком я стал, так сказать, лицом к селу, но это, конечно, не значит, что до этого времени мы, украинские коммунисты, не знали, что у нас делается на селе (хотя нас теперь и обвиняют в оторванности от деревни). Мы знали, что в хлебозаготовках у нас будет суровый нажим и горшки будут биты. По-моему, взявшись выполнить 510 млн пудов хлебозаготовки на Украине, ЦК КП(б)У виноват в том, что он без возражения это сделал, подчиняясь повелительной необходимости сохранить взятые нами темпы социалистического строитества, а также учитывая напряженное состояние международного положения. В этом смысле я понимал необходимость выполнения директивы ЦК ВКП(б) о хлебозаготовках, которая и была принята нами к неуклонному выполнению.

Однако мы знали, что выполнение хлебозаготовок на Украине будет нелегкое, но то, что я теперь увидел на селе, говорит за то, что в этом деле сильно переборщили у нас, перестарались. Я был во многих селах этих районов и везде видел, что порядочная часть села охвачена голодом. Немного, но есть и опухшие от голода, главным образом бедняки и даже середняки. Употребляют такие суррогаты, что дальше некуда, да и суррогатов этих подчас нет. На больших собраниях по селам меня, конечно, ругают почем зря, бабы плачут, а бывает, и мужики. Иногда критика создавшегося положения заходит очень глубоко и широко: зачем создали искусственный голод, ведь у нас был урожай; зачем посевматериал забирали – этого не было даже при старом режиме; почему украинцам нужно при тяжелых условиях ехать за хлебом в нехлебные края, а не привозят хлеб сюда и т. д.

Трудно при таких условиях давать объяснения. Ругаешь, конечно, тех, кто наделал перегибы, но, в общем, вертишься, как карась на сковородке. На отчаянный крик о помощи посевматериалом и хлебом для продовольствия я относительно посевматериала кое-что обещал, заставляю крестьян выискивать семена у себя на местах, а насчет продовольственной помощи хлебом я не могу ничего обещать или обещаешь мало. Сейчас на почве голода по селам развиваются массовые кражи, главным образом птицы: крадут кур, уток, забирают остатки картофеля, режут ночью телят и коров и съедают их.

Сейчас мужики сеют просо и гречиху. Для проса дни посева кончаются, а для гречки еще нет, и ее ждут от нас крестьяне. Против овса мужики везде возражали, потому что считали труд для этого дела пропащим, так как овес в этой местности не вызреет, даже травы хорошей с него трудно будет получить. В этих районах против прошлогодней площади будет недосев. До нового хлеба еще месяц или полтора. Значит, голод будет усиливаться. Поэтому я прямо ставлю перед Вами вопрос – нельзя ли оказать помощь украинской деревне в размере двух или, в крайнем случае, полутора миллионов пудов хлеба. Если эту помощь можно оказать, то партия имела бы за собой не только бедняков, но и всех середняков против наших классовых врагов и, без сомнения, коллективизация укрепилась бы. Помощь нужно оказать еще и потому, что от голода крестьяне будут снимать недозревший хлеб, и его много может зря погибнуть. Особенно тяжелое положение интеллигенции на селе.

На почве суровой хлебозаготовки уйма искривлений на селе, грубость,

безобразия, особенно в отношении единоличников, середняков. Тут нужно много поработать, чтобы выправить их, а главное – чтобы такие моменты не повторялись.

Относительно посевов и всходов. Так как посевной материал почти повсеместно забирался в хлебозаготовку, то засев производился часто недоброкачественным материалом, и всходы по этим районам хотя и хорошие, поля без бурьянов, но хлеба редкие. По-видимому, и высев был по уменьшенной норме. К тому же в некоторых случаях колос озимых короткий, тощий и имеет мало зерен. Бросается в глаза много незасеянной земли. Крестьяне говорят мне – пойди, посмотри кругом села, - разве можно допускать так много незасеянной площади. На этом основании и по другим мотивам многие крестьяне говорят, что новые хлебозаготовки будут еще тяжелее для села, чем прошлогодние. И это, пожалуй, верно. На хлебозаготовках я не был, но на посеве был в начале марта в Одесской области и в Молдавии, и там я не видел ни одного района (в Роздельнянском я не был), чтобы хлебофуражный баланс не был очень напряженным. К чему хлебозаготовки привели Молдавию – Вам известно.

Коллективизация широко охватила крестьянские массы, но как организации – колхозы еще слабые. Зато, хотя и грубый, но выработался прочный колхозный актив на селе, который будет драться за колхозы не на жизнь, а на смерть.

Колхозы и парторганизации на селе переживают сейчас из-за голода особые трудности в борьбе с кулачеством, так как кулак оживился, распоясывается вовсю и на собраниях группы раскулаченных [они] и их родственники затевают волынки, выступают против политики партии и советской власти, тычут искривлениями. Середняк колеблется, частью присоединяясь к ним, бедняк голодный молчит. Кроме того, у колхозников создается ограниченная корпоративность. Они ради колхозных интересов нажимают на середняка по всем линиям, как по налоговой, так и по разным обязательствам, и сильно перегибают. Кроме того, отталкивают, оттесняют его от хозяйствования вообще и в отношении хозяйственной инициативы в частности.

В кооперативных лавках на селе товаров очень мало и они очень и очень дорогие. Съестных продуктов нет. Будучи в селах, я не мог купить даже хлеба, а сахара, селедок, тарани, каких-нибудь конфет и в помине нет.

Из-за общего голода, как Вам известно, на станцию Дно, ЦЧО, в Белоруссию и на Северный Кавказ стихийно двинулось село. Иногда две трети мужиков покидают село и едут за хлебом, ибо на ст. Дно хлеб 30-40 руб. за пуд, а тут 100-140 руб. пуд. Конечно, на станциях, на транспорте творится шабаш. На этой почве развивается и спекуляция. Дальше такое положение терпеть нельзя. Я предложил повести агитацию за организованные поездки за хлебом через кооперацию и колхозы, но тут дня 2-3 тому появилось от НКПС чуть ли не запрещение поездок за хлебом. Не дают билетов крестьянам или дают в очень ограниченном количестве. Мне уже мужики ставили вопрос: почему запрещают поездки за хлебом. А кулаку и это дело на руку. Каждый такой факт используется против партии, против колхоза. За последнее время усилились антиколхозные настроения. В некоторых местах выходят из колхозов, разбирают лошадей и другое имущество.

Я это письмо написал в Прилуках. В Харькове я никого не застал и без т. Косиора и других членов Политбюро посылаю Вам его. В конце еще раз рассмотреть все способы и средства, чтобы оказать срочную продовольственную помощь украинскому селу хлебом и дать как можно скорее гречки на посев,

чтобы перекрыть незасеянное.

г. Петровский

РДАСПІ. - Ф. 82. - Оп. 2. - Спр. 139. - Арк. 162-165. Оригінал. Машинопис; 5. – С. 212-215.

№ 14. *Лист В. Чубаря до В. Молотова та Й. Сталіна про становище в сільському господарстві УСРР*

10 червня 1932 *р.*

Ваши упреки в том, что мы, украинцы, не знаем, что делается на селе и что мы не занимались как следует селом, целиком и полностью справедливы. Оптимистическая оценка положения нашего села перед посевной кампанией была ошибочной и базировалась больше на поверхностных впечатлениях ответственных работников, бывавших на селе (недостатка в количестве работников, сидевших месяцами на селе, не было), чем на анализе учетных данных статистики, оперативной отчетности по ряду заготовительных кампаний и изучения действительного положения дел в районах, где эти товарищи работали как уполномоченные.

Переоценка наших возможностей имела место в принятом нами плане хлебозаготовок, в плане мясозаготовок и др. Сейчас, перед новым урожаем, когда исчерпываются старые ресурсы, в период наивысшего напряжения сил для выполнения плана весенней посевной кампании, вскрываются с особой остротой все слабые места. Количество районов, находящихся в тяжелом положении, растет (очевидно, часть этого прироста идет за счет выявления ранее не выявленных, а часть за счет исчерпания внутрирайонных ресурсов к концу хозяйственного года).

Сейчас уже можно [на]считать минимум 100 районов (вместо 61, считавшихся к началу мая), нуждающихся в продовольственной помощи и срывающих план весеннего посева. Они же будут срывать обработку и уборку урожая технических культур и хлеба.

Не задаваясь целью в этом письме дать полную картину этим «тяжелым» районам (мы на сегодня еще не имеем этой картины тщательно обработанной), я ограничусь лишь некоторыми иллюстративными показателями и остановлюсь на некоторых выводах, которые, по моему мнению, следует сделать.

В два приема (с небольшим перерывом) я пробыл 15 дней в наиболее тяжелых районах и селах Киевской и Винницкой областей. За это время я ознакомился с положением дела в 13 районах Киевской области (с посещением 4 сел) и в 4 районах Винницкой области (с посещением 8 сел). Должен оговориться, что я, конечно, не мог с одинаковой углубленностью собрать и проверить показатели по каждому району и селу. Все же основные факты во всех этих районах и селах настолько сходны, что позволяют сделать ряд общих заключений.

Что же, собственно, произошло в этих районах, что они к весне вышли чрезвычайно ослабленными (некоторые села в прямом смысле разбитыми)?

Неурожай бобовых и яровых культур в этих районах, прежде всего, не был учтен, и недобор по этим культурам, перекрывали, для выполнения планов хлебозаготовок, продовольственными культурами. При общей непосильности плана хлебозаготовок, основной причиной чего являлся более низкий урожай по Украине в целом и колоссальные потери при уборке урожая (результат слабого организационно-хозяйственного состояния колхозов и совершенно недостаточного руководства ими

из районов и из центра), практиковалась система изъятия у единоличников хлеба полностью, включая и семенные фонды, и почти полного изъятия всего наличия у колхозов. Даже в случаях, когда тот или иной колхоз выполнял плановое задание, он получал дополнительно второе, а нередко и третье. Нередки случаи, когда хлеб, выданный колхозникам авансом на трудодни, забирался бригадами в хлебозаготовки. Таким образом, большинство колхозов в этих районах остались без хлеба, без концкормов для рабочего скота, без фондов для нетрудоспособных, для учителей и т. п.

И без того слабая трудовая дисциплина в колхозах в этих условиях совершенно развалилась, и гибель рабочего скота – лошадей – приняла массовый характер. Наиболее предприимчивые элементы начали уходить из колхозов, не оформляя своего выхода, и к весне в ряде колхозов и сел этих районов осталось всего около половины мужчин.

Случаи недоедания и голодовки отмечались уже в декабре-январе как среди единоличников (особенно в той части, хозяйства которых распродали до основания, включая и мелкие вещи, за невыполнение заданий по хлебу), так и среди колхозников, особенно многосемейных. Пострадали больше всего колхозники, имевшие мало трудодней, и это вначале создавало картину, будто бы без хлеба остались лишь единицы. С марта-апреля недоедающих, голодающих, опухших и умирающих с голода в каждом селе набирались уже десятки и сотни; появились брошенные родителями дети и сироты. Продовольственную помощь организовывали районы и области из внутренних ресурсов, но возрастающая нужда, психология голода вызывала рост требований помощи, и под давлением обстановки колхозы, сельсоветы и районы должны были развернуть широкую сеть общественного питания при остром недостатке продуктов питания вообще и хлеба в особенности.

Просо, отпущенное ЦК ВКП(б) в апреле месяце в размере 3000 тонн, оказало очень существенную помощь, но его оказалось недостаточно для ликвидации выявившихся очагов голода.

Мобилизация внутренних ресурсов для оказания продовольственной помощи нуждающимся районам развертывалась очень слабо, т. к. все силы брошены были на мобилизацию семенных ресурсов. Эта задача решалась неудовлетворительно, и уже в период сева мы вынуждены были обратиться к Вам с просьбой о помощи семенами, а позже и с просьбой о продовольвенной помощи.

Та колоссальная семенная помощь, которую мы получили для Украины, покрывала (правда, по пониженным нормам высева) всю колхозную площадь и значительную часть площадей единоличников, но эти ресурсы и в связи с затяжкой весны, и к концу мая в районах с большим количеством единоличников выявилась недостача семян при невысеве семян ранних яровых культур по целому ряду районов, где было напряженное положение с тягловой силой.

В районах, посещенных мною, вопрос сева решало тягло. В некоторых селах погибло лошадей от 50 до 80% имевшегося наличия на 1-е октября 1931 года. Из числящихся погибшими значительная часть лошадей съедена. Оставшиеся в живых были в таком состоянии, что 80-90, а то и 100% не могли выполнять тяжелых работ (тянуть плуг, сеялку, даже подвозить горючее к тракторам). Лошади начали гибнуть осенью в период осеннего сева, вывозки свеклы, возки на сахарные заводы камня, топлива, вывозки леса и т. п. Плохой уход при недостатке концкормов и перегрузка работой в условиях осенней распутицы вывели из строя не худших, а лучших лошадей, т. к. в работу брались лучшие. Только к концу мая, после почти полуто-

рамесячного выпаса, лошади стали на ноги и около 50% из них даже начали таскать плуг, культиватор, сеялки.

Наряду с уменьшением конского состава резко уменьшился состав крупного и мелкого рогатого скота, свиней и птицы. Хозяйственное ослабление группы т. н. тяжелых районов Украины таково, что без специальных плановых (срочных и решительных) мероприятий они будут висеть камнем на шее нашего народного хозяйства, не только УССР, но и СССР в целом. Дело в том, что это почти все свекловично-пшеничные районы и районы бобовых культур.

Первая и ближайшая угроза – это обработка сахарной свеклы и огородных культур. Уже выяснилось на ряде живых примеров, что отпущенных 600 000 пуд. ржи для обработки свеклы недостаточно. Люди настолько слабы, что при дневном пайке в 400 грамм не могут вырабатывать обычных норм. Нужно еще минимум 200 грамм, чтобы люди могли работать хотя бы 8 часов, а следовало бы работать 12 часов, т. к. дорог каждый час полки. Это составляет еще 300 000 пуд. хлеба.

Вторая угроза – уборка хлебов. Чтобы обеспечить себя на зиму лучше, чем в истекшем году, начнется массовое хищение хлеба. То, что наблюдается сейчас – вырывание посаженного картофеля, свекловичных высадок, лука и т. д., будет воспроизведено в гораздо больших размерах в период созревания озимых хлебов, поскольку фондов питания из отпущенных ресурсов позже, чем до 1 июля, не хватит. По ряду сел они будут исчерпаны на неделю – 10 дней раньше.

Третья и наиболее тяжелая угроза создается для уборки свеклы. Тягловой силы совершенно недостаточно, чтобы справиться с осенними работами: посев озимых, вывозка хлеба, вывозка свеклы, топлива, камня для сахарных заводов, вывозка леса, пахота на зябь и т. п.

Нужно провести комплекс мероприятий, чтобы обеспечить работу сахзаводов, а именно:

1) Ко всем заводам, находящимся на расстоянии 10-15 километров от ж. д., подвести подъездные пути широкой или узкой колеи (для подвозки топлива, камня, части свеклы, вывозки сахара).

2) К моменту подвозки свеклы бросить к заводам необходимое количество тракторов на гусеничном ходу с прицепными платформами и автогрузовики (нужно тщательно подсчитать потребное количество и возможное к отпуску).

3) Лошадей завезти из других районов Союза, хотя бы по 1000 шт. на район, и хотя бы по 500-600 волов.

4) Заготовить (для обеспечения более интенсивных перевозок живым тяглом и особенно в распутицу) дековилек (легких узкоколейных рельс в звеньях) минимум 1200 км, дабы переносить их от массива к массиву.

Живую тягловую силу нужно использовать, по преимуществу, на подвоз свеклы с поля к дековильке или маршруту курсирования грузовиков и тракторов. Живое тягло нужно интенсивно кормить, чтобы оно не сдавало темпов и не срывало работы механизмов.

По каждому заводу должен быть составлен технический оперативный план, но уже до составления этих планов нужно заказать рельсы, скрепления, шпалы и вагонетки, а также отпустить материалы (лес, цемент, гвозди) для укрепления мостов на магистралях, кои будут пропускать трактора и грузовики.

Борьба за устранение этих угроз не снимает вопроса о разработке и осуществлении плана мероприятий, обеспечивающих восстановление хозяйства этих районов.

В этих районах, как правило, стоимость трудодня в колхозах за 1931 год колеблется от 25 до 65 коп., причем даже по этим нормам расчеты полностью с колхозниками еще не проведены. Много хозяйственных построек начаты и не закончены. Животноводство на недопустимо низком уровне.

Без специальных кредитов для организованного завоза лошадей, телят для выращивания волов, свиней и даже птицы эти районы не встанут на ноги в течение 2-3 лет и будут срывать наши темпы. Подсчеты потребной помощи производятся и в ближайшие 3 декады будут представлены.

Нельзя не сказать хотя бы несколько слов о перегибах в руководстве хозяйственными кампаниями и нарушениях революционной законности, имевших место в этих районах и несомненно повлиявших на хозяйственное состояние районов. Они в основном сводились к следующему:

1) Посевные задания спускались районам (как правило) с нарушением севооборота, чем толкали районы давать несуразные задания колхозам, пренебрегая мнением и опытом колхозников и колхозной агрономии: заставляли сеять озимь по жнивью, чем заведомо снижали урожайность, и т. п. В результате, например, в Бабанском районе, при возможности получить 150-200 пуд. пшеницы с га, собирали 60-70.

2) Перегрузка районов разного рода работами срывала осенью сроки сева, пахоту на зябь, особенно глубокую вспашку под сахарную свеклу, что, в свою очередь, вело к снижению урожайности и отсюда – заинтересованности колхозов. В этих районах весьма редко встречались колхозы, которые осенью подготовили полностью землю под свеклу; как правило, подготовили всего от 30 до 50%.

3) При борьбе за хлеб злоупотребляли правом продажи имущества злостных несдатчиков хлеба (закон 1929 г.). Урожай единоличников собрали и обмолотили на так называемых красных токах, с которых все намолоченное зерно сдали в заготовки, а потом еще доводили твердое задание «до конца» и, т. к. это задание не выполнялось, продавали все имущество, включая постройки, домашний скарб, обувь, одежду и т. п. В некоторых селах продано 20% и больше хозяйств. Если добавить к этому еще издевательства, чинившиеся над отдельными единоличниками, в большинстве своем будущими колхозниками, а также и над колхозниками, вчера лишь исключенными из колхоза, то становится ясным, почему у единоличников нет тягла, не было отведено им земли, нет скота. У кого не продали скот в порядке репрессий, те сами заблаговременно продавали или резали его. Свирепствовали бригады, руководства которыми не было почти никакого. Перегибщиков судили, но дело, сделанное ими, одним судом не исправишь.

Кроме хлебозаготовок, тот же метод применяли к заготовке картофеля и особенно в заготовке мяса. Встает вопрос: не пора ли в районах сплошной коллективизации систему продаж (поскольку орудия и средства производства распроданы) отменить?

Понятно, что после таких действий на местах почти не осталось ни председателей сельсоветов, ни актива, которые проводили предыдущие кампании. Одних судили и сняли, другие сами разбежались. Редко сохранилось и районное руководство. Новые же люди, очутившись под колоссальным давлением массы, требующей хлеба, возврата незаконно проданного имущества, неправильно обобществленного скота и т. п., растерялись.

Кулацкие элементы, разгромленные в основном в 1930 г., но не высланные с мест, получили для комплектования своих сторонников значительные количества

обиженных середняков и бедноты. Возросли петлюровские и другие антисоветские настроения. Чрезвычайное развитие мелких и крупных краж усугубляет положение.

В этих условиях повернуть массу лицом к производству, к выполнению плана посевной кампании чрезвычайно трудно. Выручают трактора и те небольшие (прямо нужно сказать) группы передовиков, энтузиастов колхозников, которые в условиях страшных лишений своим горбом вытягивают всю массу работы. Полученная на местах продовольственная помощь дает перелом в настроениях и обезоруживает кулака, убеждавшего массу в том, что будто бы советская власть ограбила всех и бросила их на произвол судьбы. Даже единоличники в массе стремятся сеять, получая семенную ссуду или получая помощь пахотой под свеклу со стороны МТС. Но прод-помощи не хватит до нового урожая, и в этих районах мы можем вступить ослабленными в уборочную кампанию. Для предупреждения этого нам нужно раздобыть не менее миллиона пудов продовольственных культур.

Трудности весеннего сева текущего года сорвали паровую кампанию, и, таким образом, мы будем сеять озимые на неподготовленной почве. Это создает определенную угрозу урожайности, особенно озимой пшеницы.

Правильное ведение хозяйства нарушено у нас в УССР на таком большом участке, что требует внесения специальных корректив в планы хлебозаготовок, мясозаготовок и других заданий в области сельского хозяйства, о чем придется входить в ЦК и Совнарком особо.

Мне кажется, что следует уже сейчас, особенно учитывая итоги переписи скота на 1-е февраля 1932 года по СССР, в более широком масштабе поставить вопрос об осуществлении правильного севооборота в колхозах, устойчивости и качественности семенных материалов в районах, поставить вопрос о целом комплексе хозяйственных и организационных мероприятий, направленных к действительному повышению урожайности по всему фронту, на базе развития инициативы колхозов и колхозной агрономии. Агронома, зоотехника и других специалистов сельского хозяйства нужно выдвинуть на позиции, занимаемые инженерами в промышленном производстве. Особенно важно, в условиях Украины, безотлагательно добиться в области сельского хозяйства решительного перелома в сторону качества хозяйствования и достижения качественных результатов за счет смелого отказа от инерции количественного расширения заданий. Над этим делом нужно сейчас основательно поработать.

Прилагаю две таблички иллюстративных данных по группе районов и сел .

Чубар

РДАСПІ. - Ф. 82. - Оп. 2. - Спр. 139. - Арк. 144-153. Оригінал. Машинопис; 5. - С. 206-212

№ 15. *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б)*

12 червня 1932 *р* .

.. .5) Посылаю Вам письма Чубаря и Петровского [10 червня 1932 р. В. Чубар та Г. Петровський звернулися до ЦК ВКП(б) з листом про важке становище у сільському господарстві, голод та необхідність продовольчої допомоги УСРР]. Письмо Чубаря носит более деловой и самокритический характер, в нем нет такой гнили, какая есть в письме Петровского. Петровский с первых же строк начинает сваливать вину на ЦК ВКП(б), заявляя, что он «понимал необходимость выполнения директив ЦК ВКП(б) о хлебозаготовках», как будто они не могли поставить в ЦК

ВКП(б) своевременно и честно все их вопросы. Он [Петровский] полемизирует с теми, кто говорит правду, что они были оторванны от села и не знали положения дел, но тогда он должен признать, что они скрывали от ЦК ВКП(б) правду и только тогда начали говорить, когда ЦК из Москвы указал им на вопиющие безобразия. Практически его письмо сводится к тому, чтобы, во-первых, подготовить почву отказа от хлебозаготовок в этом году, что совершенно недопустимо, во-вторых, и он и Чубарь ставят вопрос о помощи хлебом на продовольственные нужды. В этом отношении частично придется им оказать помощь, вопрос только в размерах. Прошу Вас написать Ваши соображения на этот счет. Косиор ничего не пишет.

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 740. - Арк. 41. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 164.

№ 16 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо надання продовольчої допомоги УСРР*

14 червня 1932 *р*.

... 2) Места напирают сильно по вопросу о хлебе, в громадном большинстве мы отказываем. Приехал Чубарь тоже за хлебом, мы пока ничего не решили, дали только для Молдавии 50 т[ысячJ пудов. Просят они миллиона 1 ½, конечно, у нас нет возможности дать им столько, но помочь придется, особенно для свекольных районов. Очень прошу Вас сообщить Ваше соображение на этот счет, сколько можно им дать.

Сейчас подготовляем вопрос об обеспечении успешного проведения уборочной кампании.

Привет. *Л. Каганович*

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 740. - Арк. 52. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 168.

№ 17. *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б)*

15 червня 1932 *р*.

... 4) Письма Чубаря и Петровского не понравились. Первый разводит «самокритику» - чтобы получить из Москвы новые миллионы пудов хлеба, второй играет святошу, отдавшего себя в жертву «директиве ЦК ВКП» - чтобы добиться сокращения плана хлебозаготовок. Ни то, ни другое не приемлемо. Чубарь ошибается, если он думает, что самокритика нужна не для мобилизации сил и средств Украины, а для получения «помощи» извне. По-моему, Украине дано больше, чем следует. Дать еще хлеб незачем и неоткуда. Самое плохое в этом деле – молчание Косиора. Чем объяснить это молчание. Знает ли он о письмах Чубаря – Петровского?

5) Я думаю, что не следует давать поправки к посевным сводкам по линии индивидуалов. Так будет лучше. Если Вы и Молотов настаиваете на поправках, то можно дать их в крайнем случае, но не в размере 10-15%, а максимум 5-8%.

Привет!

И. Сталин

РДАСПІ. - Ф. 81. - Оп. 3. - Спр. 99. - Арк. 63. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 169

№ 18. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу УСРР* [Постанову ухвалено у зв'язку з листом В. Чубаря про катастрофічне становище у сільському господартсві УСРР]

16 червня 1932 *р.*

а) Отпустить Украине 2000 тонн овса на продовольственные нужды из неиспользованной семссуды;
б) отпустить Украине 100 тыс. пудов кукурузы на продовольственные нужды из отпущенной на посев для Одесской области, но неиспользованный по назначению;
в) отпустить 70 тыс. пудов хлеба для свекловичных совхозов УССР на продовольственные нужды;
г) отпустить 230 тыс. пудов хлеба для колхозов свекловичных районов УССР на продовольственные нужды;
д) обязать т. Чубаря лично проследить за использованием отпущенного хлеба для свекловичных совхозов и колхозов строго по назначению;
е) отпустить 25 тыс. пудов хлеба для свекловичных совхозов ЦЧО на провольственные нужды в связи с уборкой урожая, обязав т. Варейкиса лично проследить за использованием отпущенного хлеба строго по назначению;
ж) настоящим решением считать продовольственную помощь свекловичным совхозам и колхозам исчерпанной.

ДАСПІ. - Ф. 17. - Оп. 162. - Спр. 12. - Арк. 180-181. Оригінал. Машинопис.

№ 19. *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку до хлібозбиральної кампанії в УСРР*

16 червня 1932 *р.*

…4) В результате работы комиссии по уборочной кампании [Комісію під головуванням В. Молотова утворено рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) від 7 червня 1932 р.] мы пока приняли одну часть постановления о материальном обеспечении уборочной кампании, но, кроме этого, сейчас вырабатывается проект постановления ЦК или ЦК и СНК об организации уборочной кампании [Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Об уборочной кампании 1932 года» ухвалено 5 листопада 1932 р.]. Так как этот документ будет иметь большое значение, мы его Вам пошлем до принятия. Уборочная кампания этого года будет особенно нелегкой, в особенности на Украине. К сожалению, Украина пока совершенно не готовится к ней, а там мы стоим перед опасностью преждевременной, стихийной и неорганизованной уборки и расхищения хлеба с полей. Чубарю мы об этом говорили, но дело, конечно, не в Чубаре, а в своевременной мобилизации всей организации, а Косиор молчит.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 61. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 173.

№ 20. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про звернення до ЦК ВКП(б) за продовольчою допомогою Україні*

17 червня 1932 *р.*

Послать ЦК ВКП(б) тт. Кагановичу и Молотову следующую телеграмму: «Чубарь по поручению ЦК КП(б)У возбудил ходатайство [об] отпуске Украине продовольственной помощи находящимся [в] тяжелом положении районам. Настоятельно просим сверх отпущенных для обработки свеклы, а также дополнительной продовольственной помощи 220 тыс. еще 600 тыс. пудов [хлеба]» [20 червня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) розглянуло питання «О продпомощи Украине (телеграмма Косиора)»].

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 262, 263. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 183.

№ 21. *Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про надання додаткової продовольчої допомоги районам, які перебувають у винятково важкому становищі*

17 червня 1932 *р.*

ЦК имеет возможность оказать дополнительную продовольственную помощь районам, находящимся в исключительно тяжелом положении, [в] общем количестве по Украине не более 20 районам. Немедленно молнируйте, какие районы вашей области должны быть включены [в] этот список.

Секретарь ЦК КП(б)У С. *Косиор*

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 5259. - Арк. 19. Копія; 1. - С. 183.

№ 22. *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова про організацію хлібозаготівельної кампанії 1932 р.*

18 червня 1932 *р.*

Для *Кагановича*
Кагановичу и Молотову (для членов ПБ)

Очень прошу вас обратить внимание на следующее обстоятельство. Как помните, в связи [с] постановлениями ЦК и СНК о сокращении плана хлебозаготовок [Йдеться про постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «О плане хлебозаготовок из урожая 1932 г. и развертывании колхозной торговли хлебом» від 6 травня 1932 р.] места обратились в ЦК с просьбой разрешить им довести план хлебозаготовок до села. Мы отказали местам, сказав им, что сокращение плана надо использовать пока что исключительно для стимулирования посевной работы. Теперь ясно для всех, что мы были правы, сосредоточив внимание работников на посевной работе.

Но мы были правы не только в этом отношении. Мы были правы еще в отношении, что не дали местам механически разверстать план хлебозаготовок по районам и селам (колхозам) по «принципу» уравниловки и тем подорвать как

хлебозаготовительную работу, так и хозяйственное положение колхозов. Главная ошибка нашей хлебозаготовительной работы в истекшем году, особенно на Украине и Урале, состоит в том, что план хлебозаготовок был разверстан по районам и колхозам и проводился не в организованном порядке, а стихийно, по «принципу» уравниловки, проводился механически без учета положения в каждом отдельном районе, без учета положения в каждом отдельном колхозе. В результате этого механически-уравниловского отношения к делу получилась вопиющая несообразность, в силу которой на Украине, несмотря на неплохой урожай, ряд урожайных районов оказался в состоянии разорения и голода, а на Урале обком лишил себя возможности оказать помощь неурожайным районам за счет урожайных районов области. Я уже не говорю о том, что ряд первых секретарей (Украина, Урал, отчасти Нижегородский край) увлекся гигантами промышленности и не уделил должного внимания сельскому хозяйству, забыв, что без систематического подъема сельского хозяйства не может быть у нас и подъема промышленности. В этом, между прочим, проявилась оторванность секретарей от деревни. Результаты этих ошибок сказываются теперь на посевном деле, особенно на Украине, причем несколько десятков тысяч украинских колхозников все еще разъезжают по всей европейской части СССР и разлагают нам колхозы своими жалобами и нытьем.

Что нужно сделать, чтобы не повторять ошибок истекшего года?

План нужно довести до района и колхоза, но довести нужно не механически и уравниловски, а с учетом особенностей каждого района, каждого колхоза. Так как при данном состоянии наших организаций у нас не может быть абсолютно точного учета этих особенностей, то надо допустить надбавку к плану в 4-5%, чтобы создать тем самым возможность перекрытия неизбежных ошибок в учете и выполнить самый план во чтобы то ни стало.

Предлагаю:

1) Созвать не позднее 26-27 июня совещание секретарей и предисполкомов (предсовнаркомов) Украины, Сев[ерного] Кавказа, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Нижнего Новгорода, Москвы, Татарии, Башкирии, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Западной области, Белоруссии по вопросам об организации хлебозаготовок и безусловном выполнении плана хлебозаготовок.

2) Раскритиковать на совещании ошибки нашей хлебозаготовительной практики в истекшем году и наметить пути организации хлебозаготовок с доведением плана до районов и колхозов и учетом положения каждого района, каждого колхоза.

3) Ответственность за состояние сельского хозяйства (края, области, республики) и за успехи и недочеты хлебозаготовок этого года возложить лично на первых секретарей Сев[ерного] Кавказа, Украины, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Московской области, Западной области, Белоруссии, Татарии, Башкирии, Нижегородского края, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Восточной Сибири, ДВК, что ни в какой мере не должно, конечно, освобождать от ответственности соответствующих предисполкомов и предсовнаркомов.

4) Соответствующие решения ЦК разослать бюро обкомов, крайкомов, национальных ЦК [21 червня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило скликати нараду секретарів обкомів та голів облвиконкомів із питань хлібозаготівель].

И. Сталин.
18. VI. [19] 32.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 69-72. Оригінал. Машинопис; 4. - С. 179, 180.

№ 23. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу Україні*

20 червня 1932 *р.*

Ограничиться уже принятым решением ЦК и дополнительного завоза хлеба на Украину не производить.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 889. – Арк.. 15. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 190

№ 24. *Телеграма Й. Сталіна до Л. Кагановича про підготовку пленуму ЦК ВКП(б) та розгортання пропаганди перемоги колгоспного ладу*

22 червня 1932 *р.*

Москва. ЦК ВКП *Поскребышеву*
Для Кагановича

Первое. Если пленум ЦК соберется в начале августа, порядок дня можно ограничить двумя вопросами – вопросом о хлебозаготовках и вопросом о товарообороте, имея в виду государственную, кооперативную и колхозную торговлю, причем понятно, что если будет созвано совещание секретарей в конце этого месяца и там будет решен вопрос о хлебозаготовках, то созыв пленума в начале августа не имеет уже смысла. Если же пленум будет отложен на сентябрь, можно поставить три вопроса: первый – отчетные доклады Центросоюза и Наркомснаба о развертывании советской торговли, второй – отчетные доклады Наркомтяжа, Наркомлегпрома и промкооперации о развертывании производства товаров массового потребления, третий - отчетный доклад Наркомтяжа о развитии черной металлургии.

Второе. Необходимо дать в «Правде» передовую об итогах весенней посевной кампании. В статье надо подчеркнуть, что сводки Наркомзема документально устанавливают полную победу колхозов и совхозов в сельском хозяйстве, так как удельный вес единоличного сектора не составляет в этом году и 20 процентов, тогда как удельный вес колхозов и совхозов превышает 80 процентов всей посевной площади. В статье надо обругать грубо и резко всех лакеев капитализма, меньшевиков, эсеров и троцкистов, а также право-уклонистов, сказав, что попытки врагов трудящихся вернуть СССР на капиталистический путь окончательно разбиты и развеяны в прах, что СССР окончательно утвердился на новом, социалистическом пути, что решительную победу социализма в СССР можно считать уже завершенной.

Сталин

РДАСТ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 77. – Арк. 83-85. Оригінал; 3. - С. 187.

№ 25. *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку наради з питань хлібозаготівель*

23 червня 1932 *р.*

Здравствуйте, т. Сталин!

1) Сегодня мы на ПБ приняли решение созвать пленум ЦК в конце сентября, В

порядок дня поставили те три вопроса, которые Вы указали в телеграмме. Это действительно важнейшие сейчас вопросы. Вопрос о хлебозаготовках мы по-деловому, конкретно рассмотрим 28 с[его] м[еся]ца на совещании секретарей и председателей краев, областей и республик. Мы сейчас готовим проект постановления. Я думаю, что в этом постановлении придется дать краткую вводную часть с оценкой итогов сева в духе 2-го пункта Вашей телеграммы. Это особенно важно потому, что кроме прямых лакеев капитализма у нас есть околоправоуклонистские и околотроцкистские элементы, болотные лягушки, квакающие по поводу малейших затруднений, готовые бросаться в крайность, забывающие и не учитывающие те действительные огромные достижения, которые нам принес этот весенний сев. Одновременно в проекте постановления придется дать резкую критику недостатков работы местных организаций в духе Вашего письма с ударением на примерах Украины, Урала и др. Затем пойдет ряд практических пунктов, гарантирующих успешное завершение хлебозаготовок без допущения перегибов. Когда проект постановления будет готов, мы его Вам пошлем, но я прошу Вас, если у Вас сейчас уже есть дополнительные указания, прислать телеграфно, чтобы мы продуктивнее провели совещание 28-го с[его] м[есяца].

2) Постановление об уборочной мы сегодня не приняли, отложили до совещания. Посылаю Вам проект постановления. На ПБ был в прениях заострен вопрос о выдаче авансов хлебом колхозникам, во 1-х, выдавать ли по едокам или по трудодням, видимо, последнее правильнее, во 2-х, когда и сколько выдавать, частью, особенно на Украине, где есть опасность расхищения хлеба, придется выдавать сначала, но эта часть должна быть небольшой, 60% много. Вот все эти вопросы мы обсудим на совещании с людьми с мест. Хорошо бы получить Вашу думку, як кажуть на Украине.

3) Вчера приехал Косиор Ст[анислав] по случаю отчета о танках. Хотя он и признает, что они были оторваны от районов, но кажется, он не ощущает всей серьезности их ошибок в руководстве. Я его предупредил, что на совещании нам придется их выпятить как «образец» как не надо работать. Ставит он вопрос о создании сейчас же еще двух областей: Донбасской и Черниговской. Что касается 1-й, то это правильно, ведь это ЦК предлагал с самого начала, а 2-ю – сомнительно, следует ли сейчас создавать, накануне хлебозаготовок перестраивать, так как они просят ответа ЦК ВКП(б), очень прошу Вас сообщить Ваше мнение по этому поводу.

4) Внешторг включил в экспортно-импортный план III кв[артала] вывоз 60 млн пуд[ов] зерновых и, кроме этого, завоз в порты сверх этого 50 м[лн] пуд[ов] для залога и продажи в октябре. Годовой план экспорта из урожая 1932 г. он предлагает довести до 4 м[лн] тонн. Мы этот вопрос пока не решили. Конечно, вывозить обязательно необходимо немедленно и надо дать отпор настроениям, сложившимся на почве некоторых затруднений последних пару месяцев, что не надо-де вывозить, но вопрос: сколько вывезти в Ш кв[артале], думаю, что цифру Внешторга немного сократить придется. Прошу Вас сообщить Ваше мнение ...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 76-78. Оригінал. Рукопис; 4. – С.188, 189.

№ 26. *Витяг із протоколу об'єднаного засідання Президії ВУЦВК і РНК УСРР з приводу роботи органів державної прокуратури в ході колективізації*

28 червня 1932 *р.*

Обговорювали: 1. Про десятиріччя існування органів державної прокуратури (доп. нарком юстиції, Генеральний прокурор республіки т. Поляков).

Постановили: ... 3. Деякі районні прокурори, послаблюючи свою непримиренність в боротьбі за суворе дотримання революційної законності, не завжди рішуче реагували на незаконні вчинки, не сигналізували центрові про факти перекручувань, не завжди забезпечували швидке і рішуче реагування на злочинні факти та явища, не завжди доводили реагування до кінця, наслідком чого в ряді сіл припущено факти доведення твердих завдань до окремих колгоспників та середняків-одноосібників, незаконні труси та арешти, конфіскацію та вилучення майна, а також порушення основних засад колгоспного будівництва.

В деяких районах органи юстиції, проводячи боротьбу з класово-ворожим опором, іноді надто застосовували судові репресії до середняків, бідняків, колгоспників і випадкових правопорушників трудящих, які не виконували своїх зобов'язань перед державою і проти яких краще і доцільніше б вжити інших заходів впливу. Цим самим органи юстиції потурали шкідливим тенденціям підмінювати елементи виховання і громадського впливу на репресію. Борючись за дотримання ревзаконності, органи юстиції не завжди виявляли ідейних натхненників і потуральників перекручування лінії партії та уряду.

...5. Президія ВУЦВК і РНК УСРР зобов'язують НКЮ та ГПР, облоргкомітети, РВК та міськради:

А) негайно перевірити, як це запропонував ЦВК СРСР, всі заяви про факти порушення революційної законності і винних урядових осіб притягнути до права. Про виконання цього НКЮ доповісти РНК;

Б) забезпечити щонайшвидше й рішуче реагування на кожну заяву, скаргу робітників, колгоспників, бідняків та середняків-одноосібників і трудящих загалом, на дописи робселькорів та матеріали преси про випадки ламання революційної законності, перекручування політики партії та уряду, нечуйне, бюрократичне ставлення до трудящих, віддаючи винних у цьому до суду.

Борючись проти фактів перекручування лінії партії, нехтування революційної законності, органи юстиції повинні якнайширше використати матеріали своєї роботи для аналізу виявленних хиб, для сигналізації про них відповідним органам і для мобілізації навколо виправлення хиб уваги широких верств трудящих, зокрема ширше висвітлювати характеристичні факти перекручувань та ламання ревзаконності і вжиті заходи в пресі.

...9. Підкреслюючи, що факти порушення засад колгоспного будівництва, адміністративного втручання в роботу колгоспів не тільки не сприяють організаційно-господарському зміцненню колгоспів, а навпаки – перешкоджають йому, Президія ВУЦВК і РНК УСРР зобов'язують НКЮ - ГПР, НК РСІ та місцеві їхні органи пильним наглядом забезпечити негайне усунення цих випадків.

Запропонувати облоргкомітетам домогтися налагодження здорових взаємин поміж колгоспами та місцевими органами влади, якісного поліпшення керівництва колгоспним будівництвом, допомогти колгоспам правильно організувати виробництво, не припускаючи адміністраторської опіки над управами колгоспів,

порушення чинних директив центральних органів і статутів колгоспів.

Голова Всеукраїнського центрального
виконавчого комітету *Г. Петровський*
Голова Ради народних комісарів *Чубар*
[підпис відсутній]
Секретар Всеукраїнського центрального
виконавчого комітету *Ю. Войцехівський*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 3. – Арк. 111, 112. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 478, 479.

№ 27. *Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про нараду з питань хлібозаготівель*

28 червня 1932 *р.*

Сталину. Сочи

Сегодня вечером открываем хлебозаготовительное совещание. Только что ПБ обменивалось мнениями о ведении совещания. Постановили следующее:

«1. Общего доклада не ставить. Поручить т. Молотову при открытии совещания указать на задачи совещания, огласить письмо т. Сталина, сообщив, что предложения, изложенные в письме, приняты Политбюро и должны лечь в основу решения о хлебозаготовках.

2. После докладов с мест и прений избрать одну или две комиссии для разработки практических мероприятий.

3. На этом же совещании обсудить вопрос об уборочной кампании и о распределении урожая» .

Выработанные предложения направим Вам до окончательного утверждения на ПБ. Прошу Вас сообщить телеграфно Ваше мнение по следующим вопросам:

1. Возврат семссуды не включать в план, а взимать сверх плана хлебозаготовок. Как быть с продссудой?

2. При распределении плана хлебозаготовок между колхозным и единоличным секторами не давать послабления единоличнику. Это особенно важно в связи с имеющимися в некоторых районах выходами из колхозов.

3. Поскольку на совещании будут обсуждаться и вопросы уборки, встанет вопрос, о котором я писал в письме, о выдаче колхозникам авансов хлебом из расчета по выработанным трудодням и об отмене установленного в прошлом году ограничения выдачи хлеба колхозникам, имеющим больше определенного количества трудодней с оставлением этого ограничения лишь для административного персонала.

Каганович

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 77. – Арк. 118. Засвідчена копія. Машинопис; С. 201, 202.

№ 28. *Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про підсумки всесоюзної наради з питань хлібозаготівель*

1 липня 1932 *р.*

Здравствуйте, т. Сталин!

Наконец сегодня после четырехкратной переработки вышли проекты об уборочной [3 липня 1932 р. Й. Сталін схвалив проект з деякими зауваженнями. Постанову РНК СРСР і Політбюро ЦК ВКП(б) «Об уборочной кампании 1932 года» випущено 5 липня 1932 р.] и хлебозаготовительной кампаниях [4 липня 1932 р. Й. Сталін повернув проект з незначними правками. Постанову Політбюро ЦК ВКП(б) «Об организации хлебозаготовок в кампанию 1932 г.» ухвалено 7 липня 1932 р.]. Только что просмотрели и посылаем Вам на самолете, чтобы не терять времени. Документ об уборочной надо будет опубликовать, а о хлебозаготовках разослать обкомам, крайкомам и райкомам. Мы просим Вас дать свои поправки и подписать их. В постановлении о хлебозаготовках мы целиком не только учли, но и включили целые абзацы из Вашего письма. Я не знаю, имели ли Вы в виду доведение этого письма до секретарей, но мы это сделали, и оно имело огромное значение для поворота умов. Вначале на совещании вскрылось нежелание признавать ошибки и, по существу, вскрыть свои недостатки. Деловых предложений было порядочно, но критика явно недостаточная. Пришлось им в этом помочь, особенно нажать на украинцев и указать, что ЦК требует от них бросить повторять в причесанной форме разговоры не лучшей части деревни, что хлеба не дадим, что они должны решительно покончить с капитулянтскими настроениями в отношении хлебозаготовок и не допустить дальнейшего раскиселивания и оболотчения украинской организации. Пришлось покритиковать и других, которые проявили мало критического, но должен Вам сказать, что польза от совещания исключительно большая. Ваше письмо как нельзя лучше пришло - и вовремя, и по существу, крепко и ясно сказало, что нужно сделать. Все отмечали, что виды на урожай удовлетворительные, а в некоторых районах выше среднего. Судя по всему, сбор урожая должен быть больший, чем в прошлом году. Это не помешало некоторым ставить вопрос о сокращении плана, в особенности украинцы отличились. Большинство, в особенности Варейкис, Шеболдаев, не говоря о москвичах, поддерживали планы, в особенности поддержали Ваше предложение о надбавке - страховке в 4-5%. Был большой напор разрешить торговлю хлебом отдельным районам и даже колхозам после выполнения ими плана хлебозаготовок, но мы на это не пошли. Наоборот, мы подчеркнули, что сейчас дело хлебозаготовок еще более трудно в связи с торговлей и что наша задача скорее окончить хлебозаготовки, чтобы тем легче было развить торговлю хлебом. Ну, на этом сейчас кончу.

Сегодня было ПБ, но напишу дополнительно завтра, а то самолет скоро отлетает.

Привет Вам. Ваш *Л. Каганович.*

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 740. - Арк. 87-90. Оригінал. Рукопис; 4. - 207-208.

№ 29. *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо участі Л. Кагановича і В. Молотова у Всеукраїнській партконференції*

2 липня 1932 *р*.

... 2) Проект постановления о хлебозаготовках и уборочной послали Вам. Думаю, что оно соответствует Вашей установке, совпадают целиком и наши выступления на совещании с Вашим советом направить главный удар против украинских демобилизаторов [Йдеться про керівництво ЦК КП(б)У, на яке покладалася відповідальність за кризовий стан сільського господарства в республіці].
Завтра у нас совещание членов ПБ об аварийности в воздушном флоте, и там мы решим вопрос о нашей поездке на Украину, хотя т. Молотов сомневается, нужно ли и ему ехать, но Вы совершенно правы, что ехать надо двоим, и ПБ это примет. На конференции у них один вопрос о с[ельском] х[озяйстве]. Придется развить на конкретных примерах вопрос об отрыве руководства от с[ельского] х[озяйства] и неравномерном распределении хлебозаготовок, благодаря незнанию районов, приведшему к печальным последствиям ...

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 740. - Арк. 1. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 211,

№ 30. *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова з оцінкою керівництва УСРР*

2 липня 1932 *р.*

Кагановичу. Молотову

1) Обратите серьезнейшее внимание на Украину. Чубарь своей разложенностью и оппортунистическим нутром и Косиор своей гнилой дипломатией (в отношении ЦК ВКП) и преступно-легкомысленным отношением к делу - загубят вконец Украину. Руководить нынешней Украиной не по плечу этим товарищам. Если поедете на Украинскую конференцию (я на этом настаиваю), - примите там все меры к тому, чтобы переломить настроение работников, изолировать плаксивых и гнилых дипломатов (невзирая на лица!) и обеспечить подлинно большевистские решения конференции. У меня создалось впечатление (пожалуй, даже убеждение), что придется снять с Украины обоих – и Чубаря и Косиора. Возможно, что я ошибаюсь. Но вы имеете возможность проверить это дело на конференции [3 липня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) постановою «Об украинской конференции» зобов'язало Л. Кагановича і В. Молотова взяти участь у III Всеукраїнській конференції КП(б)У].

2) Возвращаю проект приветствия ЦК по случаю юбилея Клары Цеткин. Проект составлен слишком в восторженном и несколько ложноклассическом тоне. Я несколько умерил тон своими поправками.

Привет! *И. Сталин*

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 740. - Арк. 41. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 164.

№ 31. *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збиральну кампанію 1932 року*

5 липня 1932 *р.*

Полная победа в сельском хозяйстве колхозов и совхозов, охвативших в итоге посевной кампании текущего года 4/5 всей яровой посевной площади, свидетельствует о том, что СССР окончательно утвердился на новом социалистическом пути. Буржуазная теория возврата СССР к капитализму тем самым окончательно разбита и развеяна в прах.

Накопившийся опыт колхозников, рост колхозов, охват машинотракторными станциями больше половины ярового посева колхозов, укрепление совхозов и развертывание колхозной торговли создают возможность значительного улучшения в настоящем году дела уборки, являющейся наиболее трудной и ответственной частью сельскохозяйственных работ.

Совет народных комиссаров и Центральный комитет партии предлагают всем советским и партийным организациям в еще большей мере, чем это было во время посевной кампании, сосредоточить свои силы на проведении уборочных работ как определяющих результаты всего сельскохозяйственного года и в связи с этим на деле усилить внимание к вопросам сельского хозяйства.

В предстоящую уборочную кампанию необходимо сосредоточить силы на устранении коренных недостатков прошлых уборочных кампаний, а именно: больших потерь зерна, свеклы и др. технических культур, затяжки уборки, плохой организованности тракторного и конского парка, неудовлетворительной организации труда, применения так называемого «конвеерного» метода уборки и отказа от скирдования всего скошенного хлеба.

СНК и ЦК обращают особое внимание на уборку, наряду с уборкой зерновых, сахарной свеклы, хлопка, подсолнуха, табака, картофеля, льна, конопли и требуют не допускать повторения ошибок прошлого года, допущенных по копке и вывозке сахарной свеклы.

Важнейшими задачами, на решении которых должно быть сосредоточено внимание советских и партийных организаций, Совет народных комиссаров и Центральный комитет партии считают следующие:

1. Во главу угла всей работы по уборке должна быть поставлена борьба с потерями. Решающими мерами в борьбе с потерями является проведение уборки в возможно кратчайшие сроки на основе всемерного использования не только сложных, но и простейших машин и орудий при немедленном и обязательном повсеместном проведении скирдования всего скошенного хлеба и его быстрейшего обмолота. Одновременно необходимо принятие надлежащих мер, чтобы уберечь урожай от хищений, провести тщательный обмолот, установить строжайший учет урожая, организовать сгребку колосьев, применение зерноуловителей и т. п.

2. Организация труда в колхозах должна обеспечить еще в большей мере, чем это имело место, непосредственную заинтересованность как каждой бригады, так и отдельных колхозников в результате своей работы. В соответствии с этим должно быть обеспечено повсеместное проведение во всех колхозах бригадных (групповых) методов сдельщины с тем, чтобы в зависимости от качества работы бригады (размеры потерь, сроки уборки, обмолота и вывоза хлеба и технических культур) оценка стоимости трудодня (или количество выработанных трудодней) для бригады и бригадира повышалась или понижалась правлением колхоза в пределах от 10 до 20

проц.

3. Выдача натуральной и денежной части доходов должна в колхозах производиться в точном соответствии с количеством выработанных каждым колхозником трудодней. При распределении фуража должно при этом учитывать наличие скота у колхозников с тем, чтобы колхозники, не получающие фуража или получающие меньше фуража, взамен этого получали другие виды натуральной продукции, не выходя, однако, за пределы установленного в данном колхозе размера натуральных выдач на трудодень. В связи с этим необходимо отменить имевшее место в практике прошлого года ограничение размеров выдачи натуральной части дохода колхозникам, работающим в сельскохозяйственном производстве и выработавшим больше определенного количества трудодней, с тем, чтобы таким образом обеспечить лучшему колхознику больший размер как натуральной, так и денежной части дохода.

4. Необходимо уже в ходе обмолота произвести выдачу колхозникам авансов в счет натуральной части доходов в размере 10-15 проц. фактически обмолоченного хлеба с тем, чтобы распределение этого аванса, также и распределение всего дохода, производилось исключительно по трудодням. По окончании сдачи продукции по установленному плану государственных заготовок ранних зерновых культур и после выделения семенных фондов без всякой задержки колхозникам должна быть выдана правлением колхоза вся остальная часть причитающегося им продовольственного и кормового зерна.

В связи с этим необходимо допустить в соответствии с опытом ряда колхозов и районов (на Северном Кавказе и др. районах) в тех колхозах, где будет признано необходимым самим колхозом, производить выдачу авансов в счет натуральной части доходов в размерах 15-20 проц. продукции, подлежащей распределению между колхозниками.

5. Необходимо отменить имевшую место в прошлом году в ряде райнов практику задержки выдачи денежной части доходов колхозникам до окончательного распределения доходов и ввести в практику такое положение, чтобы основная часть денег, получаемых колхозом за сданную (проданную) им продукцию, выдавалась колхозникам в порядке авансов по количеству выработанных ими трудодней.

6. СНК и ЦК считают недопустимым повторение в настоящем году имевших место в прошлогодней практике фактов уравнительного подхода к определению размеров натуральных выдач в колхозах на трудодень, в результате чего вне зависимости от качества и результатов работ колхозов различные колхозы выдавали на трудодень колхозникам одинаковое количество хлеба. При проведении уборки урожая, проведении хлебозаготовок и распределении доходов в колхозе необходимо обеспечить такое положение, чтобы колхозы, лучше посеявшие, убравшие и аккуратно выполнившие установленный для них план государственных заготовок, имели соответственно в своем распоряжении для собственных потребностей большее количество хлеба.

7. В целях усиления технического вооружения совхозов и колхозов в настоящую уборочную кампанию немедля отпустить для совхозов и колхозов тракторов 16190 штук, автомобилей 6 700 шт., уборочных машин на сумму 170 млн руб., в том числе: 8 500 комбайнов, запасных частей к тракторам на сумму 40 млн руб., сортового металла для ремонта тракторов и машин 12 000 тонн, шинного железа 12 000 тонн.

Вместе с тем особое внимание должно быть уделено всеми местными советскими и партийными органами делу ремонта тракторного парка, машин, телег и

подготовке лошадей к уборке. Должно быть обеспечено на деле действительное улучшение работы всего тракторного парка и уборочных машин и устранение их поломок. В связи с острым дефицитом запасных частей и невозможности всю необходимую сумму запасных частей произвести в централизованном порядке должны быть мобилизованы все местные ресурсы для производства запасных частей к тракторам.

8. Не вмешиваясь в текущую оперативную работу совхозов и машинно-тракторных станций при колхозах, местные советские и партийные органы должны в то же время обеспечить повседневную действительную поддержку директорам совхозов и машинотракторных станций и контроль за их работой, имея в виду, что за ход уборки и успешное проведение осенних сельскохозяйственных работ как за основную хозяйственно-политическую кампанию отвечают наряду с директорами совхозов и машинотракторных станций и местные советские и партийные органы.

9. СНК СССР и Центральный комитет партии обращают особое внимание директоров автотракторных и автомобильных заводов, заводов с/х машиностроения и заводов, производящих запасные части для тракторов, на то, что успех уборочной кампании в значительной степени зависит от их работы и предлагают им обеспечить полностью и в срок выполнение установленных правительством производственных программ.

10. Успешное проведение уборки зависит от подготовки и степени организованности уборочных работ. Совет народных комиссаров СССР и Центральный комитет партии предлагают Наркомзему СССР, опираясь на накопленный опыт колхозов и возросшую роль машинотракторных станций и совхозов, установить оперативное руководство проведением уборочной кампании порайонно и по отдельным культурам аналогично тому, что имеет место в посевной кампании, в частности, публикуя сводки порайонно и покультурно о ходе уборки, скирдования и вывозки продукции, а также о ходе озимого посева и зяби.

Председатель Совнаркома СССР *В. Молотов (Скрябин)*
Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 891. – Арк. 52-55. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 32. *Лист В. Молотова і Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід обговорення на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У та Всеукраїнській партконференції плану хлібозаготівель*

6 *липня* 1932 *р.*

Тов. Сталину

Сегодня обсуждали вместе с Политбюро ЦК КП(б)У проект резолюции и вопрос о проведении конференции. Указали на неприемлемость проекта резолюции как слабо критикующего руководство ЦК КП(б)У в отношении деревни и не ставящего твердо задачи выполнения хлебозаготовительного Плана и борьбы с демобилизационными настроениями в этом деле. Все члены Политбюро, включая Скрыпника, высказались за снижение плана, ссылаясь на недосев зерновых 2,2 млн га и гибель озимых 0,8 млн га.

Мы категорически отклонили пересмотр плана, потребовав мобилизации партсил для борьбы с потерями, разбазариванием хлеба и на укрепление колхозов. В

отличие от заявления на Политбюро, Косиор в докладе на конференции защищал позицию выполнения плана. Думаем, что следует записать в резолюции неудовлетворительность руководства ЦК КП(б)У в отношении деревни за последний период. Сообщите ваше мнение [Наступного дня Й. Сталін повідомив про свою згоду з такою оцінкою роботи керівництва ЦК КП(б)У].

Молотов, Каганович
6.УII.[19]32, Харьков 0

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп.11. – Спр. 78. – Арк.16. Копія. Машинопис; 4. - С. 219.

№ 33. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план хлібозаготівель у селянському секторі*

6 липня 1932 *р.*

Признать правильным установленный ЦК ВКП(б) план хлебозаготовок по селянскому сектору в размере 356 млн пудов и принять его к безусловному исполнению [Засідання відбулося за участю В Молотова і Л. Кагановича].

ЦДАГО України. – Ф.1 – Оп.6. – Спр.236. – Арк..85. Оригінал. Машинопис; 1. – С.194.

№ 34. *Телеграма В. Молотова і Л. Кагановича до Й. Сталіна про необхідність замовчування справжнього становища в УСРР*

6 липня 1932р.

Тов. Сталину

На Украинской конференции должна развернуться критика работы ЦК КП(б)У, недостатки которой привели к тяжелому положению в некоторых районах. Встает вопрос, как это освещать в печати. Чтобы не давать пищи иностранной печати, считаем нужным дать изложение этой критики в нашей печати в сдержанных тонах без печатания фактов о положении в плохих районах.

Просим сообщить ваше мнение в Харьков [6 липня 1932 р. Й. Сталін відповів згодою].

Молотов, Каганович
Ст. Скуратово, Курской ж. д.
6.УII.1932, 8 час. 38 мин.

РДАСПІ. - Ф. 558. - Оп. 11. - Спр. 78. - Арк. 12. Оригінал. Машинопис; 4. С. 218, 219.

№ 35. *Витяг із резолюції III Всеукраїнської конференції КП(б)У про підсумки весняної посівної кампанії, хлібозаготівельну та збиральну кампанії і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів*

6-9 липня 1932 *р.*

Ш. ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ТА ЗБИРАННЯ ВРОЖАЮ

1. Встановлений для України план хлібозаготівель в 356 млн пудів по

селянському сектору конференція приймає до безумовного виконання.

Незважаючи на недосів зернових і на ряд інших труднощів, Україна має всі можливості успішно виконати план хлібозаготівель, значно зменшений проти минулого року. Для цього треба ґрунтовно поліпшити роботу районних і сільських партійних організацій, зосередити увагу ЦК КП(б)У і обкомів на керівництві районами і колгоспами.

Щоб успішно впоратися з хлібозаготівлями та зі справою організаційно-господарського зміцнення колгоспів, партійна організація повинна якнайрішучіше і нещадно викривати опортуністів, капітулянтів та скиглііів, що вбачають причину труднощів і ускладнень цього року на Україні у великих темпах, у великих завданнях, які вони заздалегідь вважають за шкідливі і нездійсненні. Ці опортуністи, капітулянти і скиглії, що відбивають ідеологію куркульства, своєю розкладницькою роботою тягнуть нас до капітуляції перед класовим ворогом замість більшовицької мобілізації всіх сил партії, комсомолу, колгоспних мас на боротьбу за подолання всіх труднощів, за остаточну перемогу соціалізму на селі.

2. Цього року аж ніяк не можна в будь-якій мірі повторювати торішню практику стихійно-зрівнялівського розподілу плану хлібозаготівель без врахування становища в кожному районі, в кожному колгоспі.

Під час розподілу плану по колгоспах треба рішуче провести принцип: чим краще господарює колгосп, чим більшого врожаю він добився, чим краще зібрав свій урожай, тим більший фонд повинен лишатися в розпорядженні колгоспу. Для цього треба найрішучіше засудити встановлення будь-яких загальних норм споживання, практику складання «балансів» як таку, що неминуче спричиняє повернення до торішньої зрівнялівки.

До кожного колгоспу треба застосувати індивідуальний підхід, зважаючи на його особливості і становище.

Щоб встановити план по районах, обкоми повинні якнайпильніше перевірити дані про врожай. Розбивати в районі план хлібозаготівель по колгоспах і в частині одноосібників, по селах повинна спеціальна комісія райвиконкому на чолі з головою РВК, за участю представника колгоспу щодо колгоспного плану, а щодо плану села – за участю представника сільрад.

3. Визначаючи план хлібозаготівель для одноосібних господарств, треба виходити з того, що одноосібні господарства повинні відповідно здавати не менше, ніж здають сусідні колгоспи, не допускаючи в той же час давання одноосібникам нездійсненних завдань, не допускаючи перегинів, що були минулого року,

4. Збирання врожаю є найвідповідальнішою частиною сільськогосподарських робіт, від правильної організації якої великою мірою залежить остаточний наслідок сільськогосподарського виробництва – кількість і якість зібраного хліба,

Враховуючи надзвичайно негативний досвід минулого року (Лепетиський, Каховський, Н. Сірогозький, Білозерський, Троїцький та інші райони), конференція вважає, що під час збиральної кампанії цього року головну увагу треба спрямувати на боротьбу з втратами, - це є найважливішою умовою успішного виконання плану хлібозаготівель цього року. В цьому напрямі необхідно здійснити такі заходи:

а)треба швидко зібрати хліб з таким розрахунком, щоб не допустити втрат внаслідок перестою, осипання зерна. Для цього слід заздалегідь розрахувати засоби збирання (комбайни, снопов'язалки, лобогрійки, коси та ін.) для того, щоб ті ділянки, які треба збирати простими знаряддями, були скошені своєчасно, за кілька днів до

остаточного вистигання. Для комбайнів залишити тільки ту кількість, яку, безумовно, можна зібрати цими машинами. Залежно від наявності знарядь встановити черговість по ділянках, культурах і максимально короткі строки збирання. Можливу нестачу машин треба перекрити кращою організацією робіт, цілковитим використанням всієї наявної робочої сили в колгоспах і організаційною допомогою з наявних сил районів;

б) увесь скошений хліб, за невеликим винятком, що надходить безпосередньо до молотарки, треба обов'язково заскиртувати. В цьому слід виходити з можливості найнесприятливішої погоди для того, щоб максимально зберегти хліб від псування. На скиртування з перших днів збирання треба кинути всю живу тяглову силу;

в) необхідно організувати швидку і старанну молотьбу. Нічну молотьбу, а також молотьбу вогкого хліба треба заборонити. Молотарки повинні робити безперебійно від зорі до зорі. При хорошій організації молотьби за цих умов буде забезпечений досить швидкий обмолот і уникнено втрат хліба. Водночас на молотарках треба організувати постійний і надійний облік та контроль, щоб уникнути розкрадання хліба;

г) провести масову роботу проти тенденцій хижацького передчасного скошування і розтаскування скошеного хліба, які є в ряді районів. Партійні, радянські організації повинні підняти колгоспні маси на боротьбу з куркульскими та рвацькими елементами, що завдають істотної шкоди колгоспам розкраданням та винищуванням урожаю;

д) особливо треба виділити райони з великою площею посівів, де створюється загроза великих втрат під час збирання. Таким районам області і ЦК повинні подавати окрему допомогу машинами, тракторами тощо.

5. Конференція констатує, що радгоспи України значно поліпшили свою роботу проти минулого року, успішно провівши посівну кампанію і подавши велику допомогу колгоспам. Тепер є всі дані забезпечити в цьому році підвищене збирання врожаю в радгоспах, що залежатиме від того, як старанно радгоспи організують збиральну кампанію, боротьбу з втратами і зуміють повністю використати все своє технічне озброєння.

6. Для кращої організації збиральної кампанії в тих колгоспах, де постійних бригад ще немає, треба негайно організувати на весь період збиральної кампанії постійні бригади, за якими закріпити певні ділянки і поля. Для кожної ділянки, виходячи з попередньої оцінки врожаю, слід встановити кількісне завдання щодо збирання. Оцінку бригад треба провадити залежно від того, наскільки старанно і справно бригада зуміє провести збирання, скиртування та обмолот хліба і інших культур на своїх ділянках залежно від виконання завдання. За зібрану понад завдання кількість бригада повинна дістати відповідну надбавку на трудодень, а за невиконання збавку.

7. Конференція вважає потрібним рішуче ліквідувати ті ненормальності, коли гроші за зданий хліб видавали з великою затримкою, коли МТС і відділи банку, часто навіть без відома колгоспу, провадили відрахування на різні платежі. МТС відраховують за погодженням з колгоспом лише ту частину боргів, що належить за обслуговування колгоспу, і то не відразу, а календарним порядком, в міру здавання хліба. Інші платежі (сільгоспподаток, борги банкові тощо) колгоспи провадять безпосередньо.

8. Щодо одноосібників категорично заборонити застосування всіляких примусових заходів під час збирання врожаю, наприклад так звані червоні токи, примусову супрягу тощо. Зобов'язати районні організації, коли цього захочуть самі

одноосібники, поділяти площу озимих і ярих культур, що їх засівали одноосібники, єдиним масивом. Водночас забезпечити одноосібним господарствам не пізніше як 15 липня відведення земельних ділянок під посів озимини.

9. Взяти до неухильного керівництва, що безборонну торгівлю хлібом, за постановою ЦК і уряду, можна провадити тільки після 15 січня, тобто після виконання плану хлібозаготівель.

10. Одним з найважливіших завдань партійних організацій є мобілізація товарів широкого споживання і швидке доведення товарів широкого споживання до села, що має виключно велику політичну і господарську вагу. Радянська торгівля успішно розвиватиметься, якщо ми приділимо максимальну увагу виробництву товарів широкого споживання, їх мобілізації для села і швидкому перекиданню, що є бойовим завданням партійних організацій. Водночас треба звернути увагу на роботу споживчої кооперації, яка є основним каналом доведення товарів широкого споживання до села.

Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1918-1941. – К., 1976. - Т. 1. - С. 750-752 (Далі: Компартія України в резолюціях ...); 1. - С. 194-197.

№ 36. *Постанова ЦК ВКП(б) про організацію хлібозаготівель у 1932 році*

7 липня 1932 *р.*

ЦК НАЦКОМПАРТИЙ, КРАЙКОМАМ, ОБКОМАМ И РАЙКОМАМ ВКП(б)

ЦК и СНК СССР в своем постановлении от 6 мая о хлебозаготовках и развертывании колхозной торговли хлебом подчеркнули, что в 1931 г. государственные заготовки хлеба достигли, несмотря на засуху, 1400 млн пуд. вместо 1350 млн пуд., заготовленных в 1930 г. Этот успех достигнут на основе победы колхозной и совхозной системы в сельском хозяйстве и разгрома кулацких элементов в деревне.

Приступая к новой хлебозаготовительной кампании, необходимо учесть все достижения и ошибки прошлой кампании с тем, чтобы устранив допущенные ошибки, по-большевистски организовать и провести предстоящие хлебозаготовки.

Главная ошибка нашей хлебозаготовительной работы в истекшем году, особенно на Украине и Урале, состоит в том, что план хлебозаготовок был разверстан по районам и колхозам и проводился не в организованном порядке, а стихийно, «по принципу» уравниловки, проводился механически, без учета положения в каждом отдельном районе, без учета положения в каждом отдельном колхозе.

Что нужно сделать, чтобы не повторить ошибок истекшего года?

1. План нужно довести до района и колхоза, а в части единоличников до села, но довести нужно не механически и уравниловски, а с учетом особенностей каждого района, каждого колхоза и каждого села.

Надо решительно ликвидировать уравниловку в подходе к колхозам, тем самым обеспечить полное выполнение плана хлебозаготовок и добиться того, чтобы колхозы, лучше посеявшие, убравшие и полностью выполнившие установленный для них план хлебозаготовок, имели бы соответственно в своем распоряжении для

собственных потребностей большее количество хлеба.

2. Так как при данном состоянии наших организаций у нас не может быть абсолютно точного учета этих особенностей, то надо допустить страховую надбавку к плану области для районов 4-5 %, чтобы создать тем самым возможность перекрытия неизбежных ошибок в учете и выполнить самый план во что бы то ни стало.

3. Нужно, чтобы обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий посылали в помощь районам ответработников с хлебозаготовительным опытом как до разбивки плана по районам (для разработки необходимых данных), так и после доведения плана до районов (для участия и проверки, насколько правильно производится разбивка районного плана по МТС, колхозам, а в части единоличников - по селам).

Разбивка плана по районам должна быть произведена с обязательным участием секретарей райкома и председателей райисполкома, а доведение планов до колхозов и в части единоличников до села - с участием председателей колхозов и председателей сельсоветов.

Сельсоветы должны иметь повседневное наблюдение за выполнением плана хлебозаготовок по всему селу как в части единоличников, так и колхозов.

4. Выделить в планах хлебозаготовок следующие культуры и группы культур: 1) пшеница, 2) рожь, 3) все кормовые, с особым выделением овса, 4) крупяные и 5) бобовые, допустив сдачу пшеницы, ржи и бобовых взамен любой другой культуры, не допуская, однако, замены пшеницы и ржи какой-нибудь другой культурой или замену пшеницы рожью.

5. Установить следующие предельные сроки доведения плана до районов:

а) по Закавказью, Крыму и Средней Азии - 10 мая;

б) по Северному Кавказу, Украине, ЦЧО, Нижней Волге, южным районам Казахстана - 20 июля;

в) по Средней Волге, Татарии, Башкирии - 1 августа;

г) по Восточной Сибири и ДВКраю - 25 августа;

д) по всем остальным районам - 15 августа.

Доведение плана до колхоза, а в отношении единоличников - до села произвести в десятидневный срок с момента доведения плана до района.

6. Не допуская недооценки роли единоличного сектора в выполнении плана хлебозаготовок и ведя борьбу против перегибов и администрирования, добиться, чтобы единоличные хозяйства сдавали хлеб государству с каждого га посева не менее, чем соседние колхозы. В отношении же кулацко-зажиточных хозяйств - сохранить практику дачи сельсоветами твердых заданий.

7. ЦК подтверждает к безусловному выполнению принятый 6 мая с. г. ЦК и СНК план хлебозаготовок по совхозам, колхозам и единоличному сектору, включающий в том числе госсортфонд, и указывает, что этот план не включает в себя поступление гарнцевого сбора и выданную государством семенную и продовольственную ссуду, подлежащую возврату полностью.

8. Утвердить план поступления централизованной части (90 %) гарнцевого сбора (из урожая 1932 г.) в размере 100 млн пуд. С разбивкой по республикам, краям и областям, согласно прилагаемой таблице (см. таблицу №1) [Таблиці не публікуються.].

9. Утвердить план возврата семенной и продовольственной ссуды в размере 80 млн пудов; из них: а) по совхозам - 10 млн пудов (в том числе по Зерносовхозобъединению - 8 млн пуд., по Союзсахару - 0,5 млн пуд., по Животноводобъединению - 0,5 млн пуд., по Сортсемтресту - 0,5 млн пуд., по

республиканским и проч. совхозам - 0,5 млн пуд.) и б) по крестьянскому сектору - 70 млн пуд. с разбивкой всего плана по республикам, краям и областям согласно прилагаемой таблице (см. таблицу №2)·.

10. Разрешить Зерносовхозобъединению, в случае необходимости, на уборочных работах допустить частичную оплату рабочей и тягловой силы натурой в пределах 1 млн пуд. хлеба при обязательном выполнении установленного плана хлебосдачи по Зерносовхозобъединению.

Союз сахару - для этой же цели в отдельных районах УССР разрешить израсходование 200 тыс. пуд. хлеба при обязательном выполнении установленного плана хлебозаготовок.

11. Предложить Комитету заготовок при СТО представить на утверждение ЦК с заключением обкомов, крайкомов и нац. ЦК разбивку плана хлебозаготовок по секторам и культурам: а) по Крыму, Закавказью, Средней Азии, Северному Кавказу, южным районам Казахстана, Украине, ЦЧО, Нижней Волге, Средней Волге, Татарии, Башкирии - 10 июля; б) по всем остальным районам - 20 июля.

12. Запретить практику безналичного расчета между колхозами и заготовительными организациями, обязав Заготзерно и МТС произвести немедленно расчет с колхозами, а Госбанк - расширить соответственно с этим сеть приписных касс при ссыпных пунктах.

Не допускать повторения прошлогодней практики, когда колхозы за сданный ими хлеб получали совершенно ничтожную часть причитающихся им денег в результате производства без согласия колхоза многочисленных удержаний и отчислений. Удержания МТС за свою работу должны производиться не сразу из первых партий сданного хлеба, а равномерно и в календарные сроки по согласованию с колхозами с тем, чтобы расчет между колхозами и МТС закончить одновременно с окончанием выполнения плана хлебозаготовок по данному колхозу.

13. Усилить и ускорить завоз товаров широкого потребления в деревню (хлопчатобумажные ткани, нитки, платки, обувь кожаная, резиновая обувь, мыло хозяйственное, мыло туалетное, махорка, папиросы, трикотаж, швейные изделия), определив план завоза в деревню на третий квартал по указанным товарам в сумме 690 млн руб. против 335 млн руб. соответствующего квартала прошлого года.

Обязать все партийные и советские организации, Наркомснаб, Наркомлегпром и Центросоюз сурово наказывать виновных в использовании для других целей товаров, предназначенных к завозу в деревню.

14. Подготовка технической базы к хлебозаготовкам: строительство и ремонт элеваторов и складов, механизация погрузочно-разгрузочных работ, тара, весы и проч. оборудование, подготовка к бестарным перевозкам хлеба, строительство подъездных путей к элеваторам и ссыпным пунктам, быстрая и своевременная подача под хлебные грузы НКПСом и Наркомводом порожняка и тоннажа, подготовка транспортных средств в колхозах, МТС и совхозах для подвозки хлеба на пристанционные и пристанские пункты, - все эти работы должны быть под повседневным наблюдением партийных организаций.

ЦК предлагает искоренить имевшие место в практике работы заготовительных пунктов факты бюрократического отношения к сдатчикам хлеба, образование очередей и задержки в расчетах за сданный государству хлеб и поручает органам РКИ систематически проверять работу этих пунктов.

15. ЦК обязывает Заготзерно расширить сеть пристанционных и пристанских пунктов и усилить практику приемки хлеба непосредственно в вагоны и на баржи.

Открытие новых глубинных пунктов сверх существовавших в истекшем году допускать в виде исключения только с разрешения Комитета заготовок при СТО.

16. Партийные организации должны срочно развернуть всю организационную работу по проведению хлебозаготовительной кампании и укрепить заготовительный аппарат (областные и районные конторы Заготзерна, элеваторы, ссыпные пункты) опытными в деле хлебозаготовок работниками; создать комиссии содействия хлебозаготовкам при сельсоветах и выделить во всех колхозах членов правления, а в МТС - помощников директоров, на которых возложить ответственность за организацию сдачи хлеба по установленному плану.

* * *

ЦК подчеркивает, что нынешняя обстановка в деревне характеризуется полной победой колхозов и совхозов в сельском хозяйстве. Тем самым определяется преобладающее значение социалистического сектора в нынешней хлебозаготовительной кампании. Однако наличие остатков кулацких элементов и кулацкого влияния на единоличные хозяйства и на отдельные прослойки колхозников указывает на неизбежность сопротивления кулацких элементов делу хлебозаготовок и необходимость для партийных организаций быть готовыми сломить это сопротивление и во чтобы то ни стало выполнить утвержденный план хлебозаготовок.

В результате успехов партии в деле подъема промышленности и социалистической переделки сельского хозяйства стала возможной колхозная торговля хлебом как добавочный источник снабжения городского населения. ЦК требует точного проведения в жизнь постановления ЦК и СНК от 6 мая о развертывании колхозной торговли хлебом, начиная с 15 января, после полного выполнения хлебозаготовительного плана, и предупреждает, что кулацкие элементы и спекулянты будут стараться по-своему толковать и использовать развертывание колхозной торговли для подрыва государственного плана хлебозаготовок. В связи с этим необходима самая решительная борьба с хлебной спекуляцией с самого начала хлебных заготовок под лозунгом: *ни одного центнера колхозного хлеба перекупщику и спекулянту* [Виділено в тексті документа].

По-большевистски проведенная хлебозаготовительная кампания в борьбе со всеми разновидностями оппортунизма в рядах партии и влиянием кулацких элементов в деревне должна обеспечить полное выполнение в срок государственного плана хлебозаготовок и организационно-хозяйственное укрепление колхозов.

Парторганизации должны твердо усвоить, что всякие перегибы в отношении трудящихся крестьян, и особенно колхозов и колхозников, играют на руку кулацким элементам.

Недостатки, вскрытые ЦК в прошлой хлебозаготовительной кампании, указывают на наличие отрыва руководства ряда парторганизаций от деревни, незнание действительного положения в районе и колхозе и неумение учитывать их особенности в своей практической работе.

Дело выполнения плана хлебозаготовок требует от партийных организаций, в первую очередь от их руководящих органов, решительной борьбы с правоуклонистскими демобилизационными настроениями и, с другой стороны, с левацкими перегибами в подходе к крестьянским массам. В особенности ЦК ВКП(б) обращает внимание парторганизации Украины на борьбу с этими оппортунистическими настроениями и требует мобилизации всех сил для полного

выполнения плана хлебозаготовок.

ЦК возлагает ответственность за успехи и недочеты в хлебозаготовках этого года, так же как и за все состояние сельского хозяйства *лично* на первых секретарей парторганизаций хлебозаготовительных районов, что ни в какой мере не должно, конечно, освобождать от ответственности соответствующих председателей исполкомов и председателей совнаркомов.

ЦК предлагает всем организациям немедленно развернуть агитационно-массовую работу, мобилизовав вокруг хлебозаготовительной кампании партийные ячейки деревни, ячейки комсомола, колхозный актив и советы, профсоюзы и печать, и добиться того, чтобы всеми колхозниками и трудящимися крестьянами и рабочими совхозов был осуществлен на деле лозунг: выполнение плана хлебозаготовок – первоочередная обязанность колхозов, совхозов, МТС и единоличников.

ЦК ВКП(б)

РДАСПІ. – Ф.17. – Оп.3. – Спр.2005. – Арк.47,48. Оригінал. Машинопис; 3. – С.414-418.

№ 37. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про прополювальні роботи в Україні*

8 липня 1932 *р.*

Выдать Украине специально для прополочных работ 400 тыс пудов хлеба.

РДАСПІ. – Ф.17. – Оп.162. – Спр.13. – Арк..15. Оригінал. Машинопис.

№ 38. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про експорт хліба у третьому кварталі* 1932 *року*

9 липня 1932 *р.*

а) Установить экспорт хлеба в III квартале в размере 31,5 млн пуд. (включая и бобовые), 20 млн. пуд. для варранта и 10 млн пуд. переходящих остатков, всего 61,5 млн пуд;

б) поручить тт. Чернову и Боеву определить план завоза в порты по сортам и отдельным культурам (исключив овес и включив бобовые культуры) и сроки отгрузки хлеба в порты;

в) считать необходимым с начала отгрузки экспортного хлеба забронировать за НКВТ 500-600 тыс. тонн высококачественной пшеницы, в том числе половину этого количества - гарновки. Сроки реализации этой пшеницы установить в соответствии с установленными планами вывоза;

г) обязать Заготзерно сдавать Экспортхлебу для экспорта пшеницу исключительно первых двух классов;

д) разрешить НКВТ по мере необходимости использовать метод продажи в порядке срочных сделок на бирже (фьючерсы) пшеницы в целях страхования цен. Объем таких продаж определить не свыше 200 тыс. тонн;

е) предрешить вопрос о целесообразности заключения соглашения с Германией

и Польшей о согласованном выступлении на мировом рынке по реализации ржи в 1932-1933 г.

Время переговоров с Германией и Польшей определить НКВТ в зависимости от выявления урожая ржи и конъюнктуры рынка.

РДАСПІ. - Ф. 17. - Оп. 162. - Спр. 13. - Арк. за. Оригінал. Машинопис.

№ 39. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про повернення натуральної продовольчої та насінневої позики, отриманої колгоспами і радгоспами навесні 1932 року*

15 липня 1932 *р.*

1. Установить размер подлежащей возврату натурой семенной и продовольственной ссуды, отпущенной колхозам весной 1932 года в 132,7 тыс. т с нижеследующим распределением по областям:

Винницкая	- 16200 т
Киевская	- 31500 т
Харьковская	- 29300 т
Днепропетровская	- 17500 т
Одесская	- 27750 т
Донецкая	- 8500 т
АМССР	- 2000 т
Всего	- 132750 т

Предложить областкомам одновременно с установлением годовых планов хлебозаготовок обеспечить составление по каждому району и сельсовету систематизированных списков должников по натурссуде с тем, чтобы не позже 25 июля каждому колхозу было бы вручено Заготзерном специальное извещение о размере подлежащей возврату натурссуды с указанием сроков погашения и пункта, куда должник должен сдать зерно, а также точного указания по культурам в соответствии с выданными.

2. Натуральная ссуда должна быть обязательно взыскана с должников сверх установленных обязательств по хлебосдаче из первых же партий хлеба, сдаваемых должниками на пункты.

3. Предложить Уполкомзагот СТО совместно с Заготзерно в двухдневный срок спустить на места подробную инструкцию о порядке взыскания натурссуды.

4. Уполкомзагот СТО совместно с Заготзерно при установлении планов хлебосдачи по отдельным совхозам одновременно установить по каждому совхозу размер подлежащей возврату натурой ссуды.

Сверх того Зернотрестом и другими совхозными системами должна быть возвращена выданная им семенная ссуда из Украинского госсортфонда.

5. Обязать областкомы безусловно обеспечить возврат колхозами, получившими семенную помощь в порядке соцпомощи, колхозам, оказавшим эту помощь.

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 236. - Арк. 193-194. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 208.

№ 40. *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова про необхідність зміцнення керівництва ЦК КП(б)У*

Не пізніше 15 *липня* 1932 *р.*

... 2) Дело с Украиной, как видно, обстоит неважно. Заменить Косиора можно было бы лишь Кагановичем. Других кандидатур не видно. Микоян не подходит: не только для Украины, - он не подходит даже для Наркомснаба (безрукий и неорганизованный «агитатор»). Но направлять сейчас Кагановича на Украину нельзя (нецелесообразно!): ослабим Секретариат ЦК. Приходится выждать некоторое время. Что касается Чубаря, то его можно оставить пока и посмотреть, как он будет работать.

РДАСПІ. - Ф. 81. - Оп. 3. - Спр. 99. - Арк.171. Оригінал. Рукопис; 4. - С. 225.

№ 41. *Лист ЦК КП(б)У і РНК УСРР до ЦК ВКП(б) із проханням переглянути розбивку плану хлібозаготівель по секторах для України*

19 липня 1932 *р.*

Москва. ЦК ВКП(б) *Кагановичу*

ЦК КП(б)У просит пересмотреть решение ЦК ВКП(б) от 16 июля о разбивке плана хлебозаготовок Украины по секторам и утвердить проект, представленный нами по следующим мотивам:

Основная масса единоличных хозяйств находится в Киевской, Винницкой областях. В Киеве посев зерновых единоличников составляет 1 млн 150 тыс. га, или 40 % областной площади зерновых селянского сектора, в Виннице - 828 тыс. - 40 %. Между тем, сдача с гектара в этих областях 1,8-3 центнера. Весь план в этих областях составляет 70 млн пудов. В основных хлебных областях площадь единоличников составляет: Одесская 182 тыс. га, или 7 %, Днепропетровская - тоже 7 %, Донбасс – 5 %, единоличники Харьковской области - 23 %. Наш план предусматривает [по] Винницкой, Киевской, Харьковской областям сдачу [с] гектара единоличников [на] полтора-два десятых центнера больше колхозов. В Днепропетровской, Одесской сдача [с] гектара равна сдаче колхозов. Комитет заготовок, представляя свое распределение, не учел особенностей каждой области, исходил из среднеукраинских цифр. Тоже цифрой МТС наиболее тракторизована Степь, где сдача [с] гектара наиболее высокая. Этим объясняется задание колхозам, входящим в МТС. Просим срочного ответа. План, утвержденный нами, сообщен областям. 20 июля спускается областями районам.

Любченко, Чубарь

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 236. - Арк. 222. Копія. Машинопис; 1. - С. 211.

№ 42. *Витяг із листа Й. Сталіна до В. Молотова та Л. Кагановича щодо підготовки закону про захист соціалістичної власності та застосування репресій до противників колгоспного ладу*

20 липня 1932 *р* .

3. За последнее время участились, во-первых, хищения грузов на

желдортранспорте (расхищают на десятки млн руб.), во-вторых, хищения кооперативного и колхозного имущества. Хищения организуются глав[ным] образом кулаками (раскулаченными) и другими антиобщественными элементами, старающимися расшатать наш новый строй. По закону эти господа рассматриваются как обычные воры, получают два-три года тюрьмы (формально!), а на деле через 6-8 месяцев амнистируются. Подобный режим в отношении этих господ, который нельзя назвать социалистическим, только поощряет их, по сути дела, настоящую контрреволюционную «работу». Терпеть дальше такое положение немыслимо. Предлагаю издать закон (в изъятие или отмену существующих законов), который бы:

А) приравнивал по своему значению железнодорожные грузы, колхозное имущество и кооперативное имущество – к имуществу государственному ;

Б) карал за расхищение (воровство) имущества указанных категорий минимум десятью годами заключения, а как правило – смертной казнью;

В) отменил применение амнистии к преступникам таких «профессий». Без этих (и подобных им) драконовских социалистических мер невозможно установить новую общественную дисциплину, а без такой дисциплины – невозможно отстоять и укрепить наш новый строй.

Я думаю, что с изданием такого закона нельзя медлить [Йдеться про підготовку постанови ЦВК і РНК СРСР «Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности», ухваленої 7 серпня 1932 р.].

4. Декрет о колхозной торговле несомненно в известной мере оживит кулацкие элементы и спекулянтов-перекупщиков. Первые будут стараться смутить колхозника и подбивать его к выходу из колхоза. Вторые будут влезать в щелку и пытаться перевести торговлю на свои рельсы. Понятно, что мы должны искоренить эту мразь. Предлагаю поручить ОГПУ и его местным органам:

а) взять под строгое наблюдение деревню и всех активных проповедников против нового колхозного строя, активных проповедников идеи выхода из колхозов – изымать и направлять в концлагерь (индивидуально);

б) взять под строгое наблюдение базары, рынки и всех спекулянтов и перекупщиков, если только они не колхозники (колхозников-спекулянтов лучше передавать колхозному товарищескому суду) – изымать, конфисковывать и направлять в концлагерь.

Без этих (и подобных им) мер невозможно укрепить новый строй и новую, советскую торговлю.

ОГПУ и его органы должны немедля взяться за подготовку своих сил и изучение врага. К операциям же могут приступить через месяц, не раньше.

5. Я писал вам о преобразовании НКЗема и организации нового наркомата. Я думаю, что если вы согласны с моим предложением, можно будет отнести осуществление этого дела на осень, а пока повести [подготовительную] работу (подбор руководящего состава и т. д.).

Привет!

И. Сталин

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 108-113. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 235, 236.

№ 43. *Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У до сільських райкомів партії про заходи з посилення хлібозаготівель*

7 серпня 1932 *р.*

Хныканье, растерянность, проявленные многими районами во время доведения планов хлебозаготовок, не только не поборены, а, как показывают итоги заготовок в первую пятидневку августа, нашли свое дальнейшее развитие. Область в первой августовской пятидневке едва заготовила треть пятидневного задания. При общем неудовлетворительном ходе заготовок на Украине наша область занимает последнее место. Такого положения областком более терпеть не может. Усвойте наконец, что такое отношение к хлебозаготовкам срывает снабжение хлебом армии, промцентров. Категорически требуем изо дня в день выполнять данные вам пятидневные задания по хлебу, десятого обязательно должно быть выполнено задание обеих первых пятидневок. В обеспечение этого выполните практические директивы областкома о форсировании молотьбы, мобилизации всего тягла, рабсилы для работы от зари до зари для молотьбы, скирдования, вывоза хлеба. Обеспечивая правильную выдачу натуравансов, стимулируя этим повышение производительности труда, прекратите наконец разбазаривание хлеба. Решительными мерами сломите сопротивление по хлебосдаче, добейтесь немедленного резкого перелома.

О принятых мерах немедленно сообщите в областком.

Секретарь областкома КП(б)У *В. И. Чернявский*

Аержавний архів Дніпропетровської області. - Ф. 19. - Оп. 1. - Спр. 39. Арк. 133. Засвідчена копія. Машинопис; 1. - С. 227.

№ 44. *Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприемств, колгоспів та кооперації й зміцнення громадської (соціалістичної) власності»*

7 серпня 1932 *р,*

Останнім часом почастішали скарги робітників та колгоспників на розкрадання (крадіжки) вантажів на залізничному й водному транспорті та на розкрадання (крадіжки) кооперативного й колгоспного майна елементами, що хуліганять, та взагалі антигромадськими елементами; так само почастішали скарги на насильство та загрози куркульських елементів колгоспникам, які не хочуть вийти з колгоспів і чесно та самовіддано працюють для зміцнення їх.

ЦВК і РНК Союзу РСР вважають, що громадська власність (державна, колгоспна, кооперативна) – основа радянського ладу, вона священна й недоторканна, і людей, що роблять замах на громадську власність, треба розглядати як ворогів народу; в зв'язку з цим рішуча боротьба з розкрадачами громадського майна є найперший обов'язок органів радянської влади.

Виходячи з цих міркувань і йдучи назустріч вимогам робітників та колгоспників, ЦВК і РНК Союзу РСР ухвалюють:

I

1) Дорівняти вантажі на залізничному й водному транспорті їхнім значенням до майна державного і всебічно підсилити охорону цих вантажів.

2) Застосувати як захід судової репресії за розкрадання вантажів на залізничному й водному транспорті вищу міру соціального захисту – розстріл із конфіскацією всього майна, із заміною при обставинах, що пом'якшують провину, позбавлення волі на час не менше як десять років із конфіскацією майна,

3) Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про крадіж вантажів на транспорті.

II

1) Дорівняти значенням майно колгоспів та кооперативів (урожай на полях, громадські запаси, худобу, кооперативні склади та крамниці тощо) до майна державного і всебічно підсилити охорону цього майна від розкрадання.

2) Застосовувати як захід судової репресії за розкрадання колгоспного та кооперативного майна вищу міру соціального захисту – розстріл із конфіскацією всього майна, зі зміною при обставинах, що пом'якшують провину, позбавленням волі на час не менше як десять років із конфіскацією всього майна.

Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про крадіж колгоспного та коопреативного майна.

III

1) Провести рішучу боротьбу з усіма антигромадськими, куркульсько-капіталістичними елементами, що застосовують насильства та загрози, або проповідують застосування насильства та загроз до колгоспників, щоб примусити їх вийти з колгоспу, щоб примусово зруйнувати колгосп. Дорівняти ці злочини до державних злочинів.

2) Застосувати як захід судової репресії в справах про охорону колгоспів та колгоспників від насильства й загроз з боку куркульських та інших антигромадських елементів позбавлення волі від 5 до 10 років з ув'язненнням у концентраційному таборі.

3) Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у цих справах.

Голова ЦВК Союзу РСР *М. Калінін*

Голова РНК Союзу РСР *В, Молотов (Скрябін)*

Секретар ЦВК Союзу РСР *А. Єнукідзе*

Комуніст. - 1932. - 9 серп.; Коллективизация сельского хозяйства: важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства. 1927-1935. – М, 1957. – С. 423, 424.

№ 45. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо боротьби зі спекуляцією хлібом*

9 серпня 1932 *р.*

Решением партии и правительства колхозная торговля хлебом разрешена только после 15 января 1933 г., после полного выполнения хлебозаготовок по Союзу. До этого срока продажа хлеба на базарах воспрещена. Это мероприятие должно облегчить борьбу с разбазариванием колхозного хлеба, создать необходимые условия для борьбы с разбазариванием хлеба единоличными хозяйствами и тем самым способствовать успешному выполнению плана хлебозаготовок и сохранению

максимальных натуральных фондов, подлежащих распределению среди колхозников.

Продажа хлеба на рынке до установленных правительством сроков на деле является потаканием кулаку и спекулянту и облегчает им работу по срыву выполнения основного обязательства колхозов, единоличников-бедняков и середняков перед пролетарским государством, ведет к разбазариванию натуральных фондов, подлежащих распределению среди колхозников, а тем самым направлена против организационно-хозяйственного укрепления колхозов, против колхозов.

Борьба с торговлей хлебом до полного выполнения плана хлебозаготовок во всем Союзе (до 15 января) должна стать делом широчайших масс, составной частью всей нашей работы по выполнению плана хлебозаготовок.

Обеспечение этой задачи является важнейшей обязанностью районных партийных комитетов, сельских парторганизаций, всех передовиков-колхозников. В первую очередь необходимо ударить по перекупщикам-спекулянтам, кулацко-зажиточной верхушке и единоличникам, злостно уклоняющимся от выполнения плана хлебозаготовок.

На общих собраниях колхозов и бригад необходимо обсудить вопрос о хлебозаготовках и торговле хлебом колхозов и колхозников и разъяснить колхозникам действительный смысл решений партии и правительства и провести постановление, категорически воспрещающее правлениям производить продажу колхозного хлеба до 15 января 1933 г., призывающее колхозников не продавать до этого срока хлеба на базарах.

Необходимо на общих собраниях разъяснить, что за продажу хлеба на базарах (зерно, мука) до выполнения плана по Союзу (до 15 января) виновные будут привлекаться к судебной ответственности.

Провести такие же общесельские собрания единоличников-бедняков и середняков.

Наряду с массовой работой необходимо умелое, твердое проведение судебно-репрессивных и административных мер, репрессии необходимо направить в первую очередь против перекупщиков хлеба - спекулянтов, против кулацко-зажиточной верхушки села. В то же время необходимо применять репрессии и против правлений колхозов, а также единоличников-контрактантов, не выполняющих своих обязательств по сдаче хлеба государству и продающих уже теперь хлеб (зерно, мука) на базарах.

Для этого:

1. Обязать советские органы, ГПУ и милицию обеспечить полное устранение с рынка перекупщиков зерна и муки.

2. Против кулацко-зажиточных хозяйств (твердо сдатчиков), продающих хлеб, применять меры административной ответственности по закону 3 июля 1929 года, а также судебные репрессии.

3. Правления колхозов, продающие хлеб на базаре, должны быть привлечены к судебной ответственности, причем репрессии прежде всего направить против председателей и зав. хозяйством колхоза.

Во всех случаях привлечения к ответственности колхозная система должна обеспечить общественное осуждение и постановление о привлечении виновных к суровой судебной ответственности со стороны колхозов, правления которых допустили незаконную продажу хлеба.

Все случаи привлечения к ответственности правлений колхозов, торгующих хлебом, необходимо широко освещать в прессе, сообщая одновременно, как

реагировали колхозники того колхоза, где правление допустило незаконную торговлю хлебом.

4. Единоличников-контрактантов, продающих свой хлеб на базаре, привлекать к судебной ответственности, и прежде всего тех, которые, не выполнив контрактационных обязательств, злостно уклоняясь от выполнения контрактационных договоров, продают свой хлеб.

Борьбу со спекуляцией хлебом, работу по выявлению единоличников и колхозников, незаконно торгующих хлебом, необходимо проводить так, чтобы ни в какой мере не ударить по колхозной торговле и торговле трудящихся единоличников другими сельскохозяйственными продуктами своего производства, чтобы эта борьба никоим образом не отражалась на развертывании колхозных базаров.

Репрессивные меры должны применяться так, чтобы никоим образом не скатиться к массовым репрессиям против колхозников и единоличников, середняков и бедняков. Репрессии должны применяться с тщательным выбором объектов, с таким расчетом, чтобы решительно ударяя по кулаку-спекулянту, по злостному срывщику - контрактанту-единоличнику, этим самым воздействовать на остальных продавцов хлеба - колхозников, единоличников.

В отношении колхозников, единоличников (бедняков и середняков) должны быть применены товарищеские суды, осуждение бригадой и т. д. Партийные организации должны помнить, что методы общественного воздействия должны явиться основной формой борьбы в отношении колхозников и единоличников, бедняков и середняков.

Репрессии (арест, конфискация) не должны производиться на базарах.

Но на базарах мы должны в первую очередь через фининспектуру устанавливать фамилию продающего хлеб, из какого он села и колхоза.

Райпарткомы, райколхозы, сельсовет, колхозы должны обеспечить, чтобы ни один вскрытый факт торговли зерном и мукой не остался недоведенным до колхоза, колхозник которого торгует хлебом, до сельсовета, единоличники которого продают хлеб.

Обязать ГПУ и НКЮ в соответствии с настоящим решением дать указания по своей линии.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 14-16. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 227-230.

№ 46. *Розпорядження Наркомюсту УСРР про соціальнокласовий підхід при винесенні вироків за постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 року*

14 вересня 1932 *р.*

Цілком таємно. Дуже терміново
До Всіх облпрокурорів та голів облсудів
Прокурору та Головсуду АМСР

Найвідповідальніше завдання, що покладено партією та урядом на органи юстиції в боротьбі з розкрадниками громадянської власності, вимагає максимуму політичної чулості і чіткості, щоби забезпечити правильну політичну лінію

прокуратури і суду в цих справах.

Закон 7 серпня треба застосувати обов'язково залежно від соціального стану звинуваченого, характеру заподіяної шкоди, політичного змісту справи, до ворогів народу. Механічне застосування цього закону є неприпустимим і шкідливим. Попередні матеріали, що їх має НКЮ, свідчать про те, що на місці припущено низку серйозніших хиб, які в цілому загрожуютъ зривом правильної судової політики.

Обласні прокурори і голови облсудів фактично не взяли на себе провід в цій найважливішій роботі і стали на шлях механічного підходу до застосування закону, внаслідок цього є:

1. Масове заведення справ в нарсудах, а особливо в облсудах. Так: а) лише одних розстрілів по республіці вже винесено по 250 справах; б) Київський облсуд, за його повідомленням, намітив протягом майбутніх двох-трьох декад розглянути у виїздсесіях до 500 справ; в) кадіївський прокурор по одному району ще на 01. IX мав заведених справ на 138 осіб.

2. Таке масове заведення справ відбилось на правильному доборі об'єктів і в окремих випадках призвело до загублення перспективи, без уваги до класового обличчя притягнених. Так: а) з аналізу 120 розстрільних справ видно, що засуджено по них 20 бідняків і середняків. В певній кількості справ не точно визначений соцмаєтковий стан і є «перетворення» в окремих випадках маломіцного середняка в заможника, а цього останнього – на куркуля. Цифра засуджених до розстрілу середняків дуже велика. З боку облсудів і облпрокуратур спостерігається тенденція через застосування найвищої санкції закону «застрахувати» себе від відповідальності за можливі помилки в роботі. Ці тенденції надто шкідливі, і з ними треба кінчати; б) нарсуддя Печенізького р-ну Харківської обл. судив в декількох справах за розібрання колгоспного майна майже всіх бідняків. Як наслідок, абсолютно неефективні вироки (місяць примпраці) і завдання загального попередження цим не розв'язується; в) з притягнутих в Кадієвському р-ні до відповідальності 138 осіб лише 21 куркуль, а останні бідняки, середняки і батраки. Спостерігається неприпустиме ставлення до виявлення соц- і маєткового стану притягненого як в суді, так і в процесі слідства. іноді це питання, що в останньому вирішує напрямок справи, не з'ясовано цілком, в іших випадках всі матеріали справи характеризують притягненого як середняка, а в вироці вказується, що він куркуль.

3. Захопившись кількісним заведенням справи і застосуванням найвищих санкцій закону, органи юстиції і, зокрема, прокуратури занедбали профілактичну роботу в галузі збереження громадського майна, непроінструктували групи сприяння в цій галузі, недостатньо популяризували свою боротьбу.

В прагненні до масового заведення справ облсуди (деякі) стали на надто необережний шлях і без додержання відповідних вимог закону самовільно і з політичного боку цілком неправильно надали окремим нарсуддям [право] чинити як членам облсуду і виносити в цих справах вироки про вищий захист соціальної оборони. Так, Харківський облсуд, зневаживши вимоги КПК, своїм наказом провів як члена облсуду – нарсуддю Миргородського р-ну т. Бутко, і останній вже виніс декілька вироків про розстріл.

4. Чимало справ було невірно передано у підсудність облсудів (незначні крадіжки).

5. Нарсуди не зважають на цілу низку моментів, що на них директива спеціально звертала увагу, а саме: злочин вчинено вперше, без обтяжливих моментів, крадіжка має ясно визначений споживацький характер, вкрадено на незначну суму і

застосовують вищу санкцію закону, або завустосовують закон за злочини, що мали місце до 7 серпня, цебто до його видання.

Так, наприклад: а) нарсуд Царекостянтинівського р-ну засудив заможника, хлопця 19 років, за крадіж 5 копиць до 10 років позбавлення волі в далеких місцевостях і поразки в правах на 5 років; б) нарсуд Лохвицького р-ну засудив колгоспницю 58 років за те, що в липні забрала коня з колгоспу, до 5 років позбавлення волі.

Виходячи з величезного політичного значення цієї роботи, НКЮ вимагає від місцевих органів рішуче перебудувати свою роботу, усунути хиби, про які сигналізується, і забезпечити повсякденне чітке керівництво цією роботою. Зокрема, НКЮ пропонує:

1. Обласним прокурорам і головам облсудів взяти на себе особистий догляд за роботою периферії в справах, зв'язаних з громадською власністю.

2. Телеграфно скликати кущові наради нарсудів і прокурорів на один день, на яких ознайомитись докладно з роботою місць, проробити знову питання відповідно до наших вказівок і застерегти від припущення хиб.

3. Дати категоричну директиву місцям про детальне з'ясування соціального і маєткового стану звинувачених в цих справах, обов'язкове ствердження соцстану точними безсумнівними документами і докладного висвітлення соц- і маєткового стану в вироках.

4. Запропонувати прокурорам звернути особливу увагу на обережний підхід до підбору об'єктів у цих справах, забезпечуючи ефективні вироки і не захоплюючись масовим заведенням справ.

5. Стверджуючи попередню директиву про додержання твердої лінії в цих справах і застосування максимуму санкції, НКЮ вимагає суворо диференційного підходу в залежності від соцстану, наслідків злочину та ін.

6. Розгорнути навколо питань збереження майна, його охорони, тощо широку профілактичну роботу, давши по колгоспах і підприємствах конкретні завдання групам сприяння.

Народний комісар юстиції
та Генеральний прокурор республіки *Поляков*
Прокурор Найвсуду *Ахматов*
Тво зав. оргінстру *Гарін*
Згідно: *Орловецька*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 20-23. Засвідчена копія Машинопис; 2. – С. 519, 521.

№ 47. *Циркуляр ОДПУ СРСР про заходи із забезпечення виконання постанови уряду про заборону торгівлі хлібом*

[Циркуляр затверджено постановою Політбюро ЦК ВКП(б) «О борьбе с нарушением закона при продаже хлеба на рынках» від 15 вересня 1932 р.]

16 вересня 1932 *р.*

Содержание:

О более решительных мероприятиях по проведению в жизнь постановления правительства о запрещении продажи хлеба нового урожая до 15-го января 1933 года.

ЭКУ 16 сентября 1932 г. Гор. Москва

ВСЕМ ПП ОГПУ и НАЧ. ГПУ ЯКУТСКОЙ АССР

По имеющимся сведениям, продажа зерна и муки нового урожая производится на базарах и рынках почти повсеместно, несмотря на постановление правительства, запрещающее продажу хлеба нового урожая до 15-го января 1933 года.

Вместе с тем местные органы ОГПУ до сих пор не ведут достаточно активной борьбы с этим явлением, допуская торговлю зерном и мукой.

В связи с этим и в развитие циркуляра ОГПУ № 530 от 15.VIII – о решительной борьбе с незаконной торговлей зерном и мукой ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Принять меры к обеспечению действительно полного оповещения всего сельского населения о постановлении правительства, запрещающем торговлю хлебом ранее 15-го января 1933 года, путем объявлений на сходах, вывешивания плакатов на базарах и других общественных местах, публикаций в районных газетах и проч.

2. Прекратить всякую торговлю зерном и мукой на рынках и базарах .

3. Привозимую на базар для продажи муку и зерно отбирать и в тех случаях, когда хлеб привезен самим производителем его – колхозником и единоличником, засчитывать его в счет плана заготовок колхоза или единоличника, обеспечивая выдачу ему квитанций заготовительным пунктом и выплату стоимости отобранного хлеба по заготовительной цене, но не допускать устройства облав на рынках и базарах и организацию по дорогам на базары Оградительных отрядов и заслонов.

4. Фактическое отобрание зерна и муки на рынках производить аппаратом милиции и заготзерно.

5. Ввиду возможных злоупотреблений на этой почве со стороны хлебозаготовительного аппарата усилить наблюдение и агентурное обслуживание его работы, с тем чтобы немедленно их пресечь, привлекая виновных к ответственности.

6. Специально проинструктировать аппарат милиции и заготзерно, чтобы при отбирании зерна и муки на базарах у крестьян по отношению к ним не практиковалась грубость и произвол со стороны представителей милиции и заготзерно. Последние обязаны разъяснять единоличнику и колхознику, что хлеб отбирается в порядке закона союзного правительства, запрещающего торговлю хлебом ранее 15 января 1933 года.

7. Категорически запретить отбирание на базарах каких бы то ни было других сельскохозяйственных продуктов, кроме зерна и муки.

8. Печеный хлеб, продаваемый на базаре, не отбирать, однако агентурно выявить продавцов крупных партий печеного хлеба и установить источники - снабжения их мукой.

9. О колхозниках, вывозящих муку на базар для продажи, по отобрании сообщать в правления колхозов для общественного воздействия на них.

В отношении же колхозников, уличенных в повторной или систематической продаже хлеба, сообщить в правления колхозов для предания их товарищескому суду и наложения штрафа или других мер взыскания, находящихся в распоряжении товарищеского суда, вплоть до исключения из колхоза как злостно нарушающих законы Советской власти.

10. В отношении единоличников, уличенных в повторной продаже зерна и муки, накладывать штрафы в административном порядке.

11. При обнаружении хлеба у перекупщиков-спекулянтов хлеб конфисковать, а виновных репрессировать в соответствии с постановлением правительства

и директивами ОГПУ.

Ответственность за проведение мероприятий по ликвидации торговли зерном и мукой возлагаю лично на ПП и начальника СПО ПП ОГПУ.

Одновременно считаю нужным обратить внимание на недопустимость перегибов и извращений при выполнении этой директивы.

Основной удар должен быть направлен на классового врага – спекулянта и перекупщика, использующего колхозную торговлю для личного обогащения и срыва хлебозаготовок.

В связи с этим не следует распылять свои силы на мелочи: изъятие небольшого (10-15-20 фунтов) количества муки, в том случае, если это не носит систематического характера, а рядом серьезных оперативных мероприятий правильно проводя в жизнь циркуляр председателя ОГПУ №530, необходимо добиться действительного прекращения торговли зерном и мукой до установленного правительством срока.

О результатах доносить ЭКУ ОГПУ один раз в декаду с указанием принятых мер, количества отобранного хлеба, количества репрессированных лиц и их социального положения.

Зам. председателя ОГПУ *И. Акулов*

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 57. – Спр. 60. – Арк. 25-28. Копія. Машинопис; 6. – С. 324-326

№ 48. *Інструкція Верховного суду та ОДПУ СРСР щодо механізму застосування репресій за постановою ЦВК та РНК Союзу РСР від 7 серпня 1932 року*

22 вересня 1932р .

Секретно

Верхсуду СССР и Прокуратуре Верхсуда СССР, НКЮ союзных и автономных республик, председателю Верхсуда и прокурору ЗСФСР, председателям краевых (областных) судов, краевым (областным) прокурорам, председателям линейных судов и транспортным прокурорам, районным прокурорам.

Председателю ГПУ Украины, полномочным представителям ОГПУ, ДТО ОГПУ, начальникам оперсекторов.

ИНСТРУКЦИЯ
по применению постановления ЦИК и СНК СССР от 7.VIII.1932 г. по охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности

Раздел 1
Преступления, подпадающие под действие закона от 7 августа

Закон от 7 августа надлежит применять при хищениях государственной и общественной собственности:

а) промышленной (хищения заводского и фабричного имущества); б) совхозной; в) государственных торговых организаций; г) колхозной; кооперативной; д) грузов на железнодорожном и водном транспорте и местном автотранспорте.

Раздел 2

Категории расхитителей и мера социальной защиты, которую необходимо к ним применять

1. По делам об организациях и группировках, организованно разрушающих государственную, общественную и кооперативную собственность путем поджогов, взрывов и массовой порчи имущества – применять высшую меру социальной защиты – расстрел, без послабления.

2. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально чуждых элементов, работающих в государственных (промышленных и сельскохозяйственных - совхозы) предприятиях или учреждениях, а также должностных лиц государственных учреждений и предприятий, изобличенных в хищениях имущества или растратах крупных денежных сумм этих предприятий или учреждений, применять высшую меру наказания, при смягчающих вину обстоятельствах (в случае единичных и незначительных хищениях – высшую меру наказания заменять 10-летним лишением свободы.

При хищениях, хотя и мелких, совершенных лицами указанных социальных категорий, но влекущих за собой расстройство или остановку работы предприятий (хищения частей агрегатов и машин, умышленное уничтожение или порча совхозного инвентаря и т. п.) – также применять высшую меру наказания.

3. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально враждебных элементов, проникших в органы снабжения, торговли и кооперации, а также должностных лиц товаропроводящей сети, изобличенных в хищении товаров или продаже их на частный рынок и растратах крупных денежных средств, - применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих обстоятельствах в случаях незначительных размеров хищений высщую меру наказания заменять десятилетним лишением свободы.

Той же мере наказания подвергать и спекулянтов, хотя непосредственно в хищениях не участвующих, но спекулирующих товарами и продуктами, зная, что товары эти похищены из государственных учреждений и кооперации.

4. В отношении лиц, изобличенных в хищениях грузов на транспорте, применяется высшая мера наказания и лишь при смягчающих обстоятельствах (при единичных случаях хищений или хищениях незначительных размеров) может быть применено десятилетнее лишение свободы.

Если хищения на транспорте производятся при участии железнодорожных служащих и рабочих, то к ним должна применяться та же мера репрессии.

5. В отношении кулаков, как проникших в колхоз, так и находящихся вне колхоза, организующих или принимающих участие в хищениях колхозного имущества и хлеба, применяется высшая мера наказания без послабления.

6. В отношении трудящихся единоличников и колхозников, изобличенных в хищении колхозного имущества и хлеба, должно применяться десятилетнее

лишение свободы.

При отягчающих вину обстоятельствах, а именно: систематических хищениях колхозного хлеба, свеклы и других сельскохозяйственных продуктов и скота, хищениях организованными группами, хищениях в крупных размерах, хищениях, сопровождающихся насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д., - и в отношении колхозников, и трудящихся единоличников должна применяться высшая мера наказания.

7. В отношении председателей колхозов и членов правлений, участвующих в хищениях государственного и общественного имущества, необходимо применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих вину обстоятельствах – десятилетнее лишение свободы.

Раздел 3

О порядке направления дел по хищениям

1. Рассматриваются ПП ОГПУ:

дела о хищениях, сопровождающихся массовыми выступлениями, насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т.д., а также дела, по которым проходят организованные группировки с большим количеством арестованных.

2. Рассматриваются соответствующими судами:

дела о хищениях на железнодорожном транспорте и все остальные дела, кроме перечисленных в п. 1 настоящего раздела.

Раздел 4

О специальном применении декрета ЦИК и СНК от 7 августа 1932 г.

1. Допустить применение меры репрессии по делам, подпадающим под действие закона от 7 августа, в отношении преступлений, совершенных до издания закона в случаях, когда преступления имеют общественно-политическое значение.

2. Изъять из подсудности сельских общественных и колхозных товарищеских судов дела о хищениях колхозного имущества.

В ведении сельских общественных и колхозных товарищеских судов оставить лишь дела о преступлениях против личной собственности колхозников и единоличников.

Раздел 5

О сроках ведения следствия по делам о хищениях

1. Судебно-следственные органы обязаны заканчивать дела и выносить по ним приговор не дольше чем в пятнадцатидневный срок с момента раскрытия преступления и возникновения дела.

2. Как исключение, только в отношении дел, по которым проходит большое

количество обвиняемых, срок ведения дела и вынесение приговора определяется не дольше чем 30 дней.

Председатель Верхсуда Союза ССР *А. Винокуров*
Прокурор Верхсуда Союза ССР *П. Красиков*
Зам. председателя ОГПУ *И. Акулов*

ЦДАВО України. - Ф. 24. - Оп. 13. - Спр. 81. - Арк. 15, 16. Друкарський примірник; 2. - С. 523-525.

№ 49. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівель*

25 жовтня 1932 *р.*

Октябрьский пленум ЦК КП(б)У [Пленум відбувся 12 жовтня 1932 р.] потребовал от всех партийных органций Украины усиления боевой мобилизованности в борьбе за хлеб, за быстрое преодоление отставания Украины в выполнении хлебозаготовок.

Пленум ЦК КП(б)У обязал партийные организации добиться немедленого перелома в ходе хлебозаготовок путем усиления оперативного руководства хлебозаготовками, максимального напряжения всех сил партийных советских органов и лучшей мобилизации активности миллионных масс колхозного крестьянства на выполнение своих первейших обязательств перед пролетарским государством.

Этого перелома до сих пор нет. Итоги четвертой октябрьской пятидневки, давшей ничтожно малое количество заготовленного хлеба 4 т по всей Украине, - говорят о том, что в большинстве партийных организаций вместо повышения боевой большевистской мобилизованности продолжают иметь место косность, неповоротливость и отсутствие должного организующего нажима на важнейшем сейчас участке – на участке борьбы за хлеб. Чем, как не отсутствием должной большевистской мобилизованности, можно объяснить итоги на 20 октября, когда месячный план хлебозаготовок выполнен только на 18%, а годовой план выполнен всего лишь на 38% по сравнению с прошлым годом.

Такого положения мы не можем терпеть более ни одного дня. Задача большевиков Украины, задача всех областных и районных организаций каждой колхозной и совхозной ячейки КП(б)У, каждого члена и кандидата партии, каждого комсомольца заключается в том, чтобы быстрее и крепче мобилизоваться не на словах, а на деле на немедленное преодоление этого позорного отставания, неизмеримо повысить свою роль в руководстве массами в деле успешного выполнения хлебозаготовок, обеспечив на деле тот перелом, которого требовал пленум ЦК КП(б)У. Мы должны суметь быстро наверстать упущенное время и общими усилиями, дополнительной мобилизацией всех сил и ресурсов вывести Украину в число передовых районов СССР.

Ноябрь и последние дни октября должны быть решающими в деле усиления поступления хлеба, в выполнении хлебозаготовок – решающими в борьбе за хлеб не в резолюциях, обязательствах и обещаниях, которые до сих пор не выполнялись, а на деле.

Совершенно очевидно, что если мы растянем хлебозаготовительную кампанию до января-февраля, то мы сорвем и выполнение плана хлебозаготовок, и подготовку к осеннему севу. Уже в декабре потребуется переключение полного внимания всех наших организаций на боевую подготовительную работу к четвертой большевистской весне. Поэтому ноябрь должен стать месяцем, решающим выполнение годового плана хлебозаготовок.

Приближается 15-я годовщина Октябрьской революции. В создавшихся конкретных условиях мы не мыслим подготовки и празднования этой великой годовщины без решительного усиления темпов хлебозаготовок Последние дни подготовки к празднованию этой великой годовщины должны дать новый большой подъем активности, трудового производственного энтузиазма рабочих, колхозных масс и трудящихся единоличников на всех участках социалистического строительства.

Задача всех партийных организаций заключается в том, чтобы путем широчайшего развертывания массовой работы возглавить эту активность, направить ее в организованное русло усиления борьбы за выполнение первоочередных хозяйственно-политических заданий и в том числе и в первую очередь - за выполнение планов хлебозаготовок. Лозунг стопроцентного выполнения годового плана хлебозаготовок к 15-й годовщине Октября должен стать боевым лозунгом для колхозов и единоличных трудящихся крестьян таких областей, как Винницкая и Киевская, и на выполнение этого лозунга должны быть на деле мобилизованы массы. Встретить Октябрьскую годовщину удесятеренными темпами хлебозаготовок – таков должен быть боевой лозунг всех остальных областей Украины.

ЦК КП(б)У требует от всех областных, районных и низовых организаций немедленно провести следующие мероприятия:

1. Развернуть широчайшую политическую работу среди колхозников и единоличников за скорейшее выполнение планов хлебозаготовок, бросив партийные и комсомольские силы для непосредственной работы в колхозах и селах для организации массовых красных хлебных колхозов имени 15-й годовщины Октябрьской революции.

2. Немедленно созвать массовые собрания и слеты колхозников и единоличников, на которых всесторонне обсудить воззвание рабочих Днепростроя, а также и более полно осветить наши задачи и обязанности в связи с 15-й годовщиной Октября. На этих собраниях должны быть приняты конкретные обязательства колхозов и единоличников, они должны стать поворотным пунктом действительного подъема колхозников и единоличников на борьбу за усиление во много раз темпов хлебосдачи.

3. С целью наилучшей подготовки колхозных собраний и наиболее быстрого, организованного выполнения их решений немедленно провести собрания партячеек совместно с колхозным активом, на которых всесторонне обсудить и наметить боевые действенные меры, на деле обеспечивающие необходимое усиление хлебозаготовок.

4. Широко развернуть между колхозами, селами и единоличниками социалистическое соревнование за усиление хлебосдачи и быстрейшее выполнение плана. На этой основе организовать повсеместно беспрерывные красные обозы хлебосдачи имени Октябрьской революции.

5. Необходимо вовлечь в борьбу за выполнение плана колхозы, уже выполнившие свои обязательства по хлебу. Эти колхозы должны выделить наилучших, наиболее стойких и преданных делу колхозников для помощи отстающим колхозам и проведения в них организационно-массовой работы по передаче своего опыта в деле

организации хлебозаготовок, в организационно-хозяйственном укреплении колхозов, в распределении колхозных доходов. Широкое освещение и передача опыта передовых отстающим должно стать основной задачей этих социалистических колхозных буксиров. При этом следует, как правило, практиковать переброску тягловой силы и машин из района в район.

6. Все районные газеты должны на деле стать боевыми организаторами за быстрейшее выполнение обязательств перед государством, широко освещая опыт лучших колхозов, колхозников, единоличников, показывая лучшие образцы проведения соцсоревнования и социалистической взаимопомощи, усилив одновременную борьбу с кулаком и его правой и «левой» агентурой, беспощадно клеймя тех, кто вместо усиления боевой мобилизованности проявляет оппортунистическую бездеятельность и размагниченность.

7. Необходимо, чтобы в деле усиления хлебозаготовок приняли активнейшее участие и профорганизации. Профсоюзы, предприятия и учреждения, шефствующие над тем или иным районом, селом, колхозом, должны оказать всестороннюю помощь сельским организациям в деле поднятия темпов хлебозаготовок, выделив в связи с подготовкой к празднованию Октябрьской годовщины бригады из лучших рабочих и служащих для развертывания широкой массовой организаторской работы в подшефных селах и колхозах.

ЦК еще раз призывает все партийные организации к усилению боевой большевистской мобилизованности на фронте борьбы за хлеб, за решительное нарастание темпов, обеспечивающих немедленный перелом, необходимый для быстрейшего выполнения планов хлебозаготовок.

Этой большевистской мобилизованности ЦК требует от каждой областной и районной организации, от каждой ячейки села, колхоза, совхоза, МТС, от каждого члена и кандидата КП(б)У и комсомольца.

Только беспощадно подавляя все попытки классового врага и его агентуры, направленные к срыву хлебозаготовок; только при развертывании непримиримой борьбы с прямым саботажем хлебозаготовок, так и с элементами косности, растерянности, мелкобуржуазной распущенности, дезертирского пасования перед трудностями; только широко развернув массово-организаторскую работу по мобилизации масс колхозников и трудящихся единоличников на выполнение плана хлебозаготовок, усилив на деле свою мобилизованость и напрягая все силы партийных и советских организаций на селе, большевики Украины в решающем месяце хлебозаготовок сумеют преодолеть и ликвидировать наше позорное отставание в борьбе за хлеб и выйти в число передовых республик СССР.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 137. – Арк. 130-133. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 239-242.

№ 50. *Телефонограма В. Молотова до Й. Сталіна про заходи з виконання плану хлібозаготівель в Україні*

30 жовтня 1932 *р.*

1) Окончательно дополнительное снижение плана хлебозаготовок установлено для Украины в 70 млн пуд. При этом, за исключением принятой 2,9 млн пуд. страховки по единоличникам, другой страховки в украинском плане не имеется.

4) Основные работники ЦК КП(б)У выезжают немедленно на места. Производится мобилизация на хлебозаготовки других партийных сил.

5) Считаю необходимым посылку из Москвы 50-70 товарищей с партийным опытом, вроде секретарей губкомов-окружкомов, на месяц для работы по хлебозаготовкам. Нужно как можно скорее сломить имеющиеся демобилизационные настроения, прикрываемые зачастую беспринципной оппортунистической аллилуйщиной в парторганизациях, перед которыми в ноябре стоит большая задача по хлебозаготовкам.

6) Всячески напираю на оргработу, которая здесь до крайности слаба. Добиваюсь, чтобы обкомы и ЦК КП(б)У серъезно рассмотрели и проверили план заготовок по отдельным районам, МТС и совхозам и обеспечили оперативное руководство ими в хлебозаготовках, чего сейчас совершенно не имеется.

7) Используем промтовары как средство поощрения, а лишение части промтоваров как репрессию в отношении колхозов и особенно в отношении единоличников.

8) Выезжаю в Одессу.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк . 7. Копія. Машинопис; 3. - С. 516 5. - С. 229, 230.

№ 51. *Телеграма М. Хатаєвича до С. Косіора, В. Молотова, В. Чубаря з пропозиціями щодо стимулювання хлібозаготівель*

4 листопада 1932 *р.*

Зиновьевск *Косиору*
Помощная *Молотову*
Мелитополь *Чубарю*

Для усиления отгрузок товаров [на] село [по] хлебозаготовкам вношу предложение:

1. Немедленно прекратить отгрузку городам до выполнения ноябрьского плана [отправки] товаров [в] село, первоочередностью стимулируя хлебозаготовки.

2. Просить ЦК ВКП(б) [о] немедленной отгрузке мануфактуры – плановой [и] коммерческой [на] – 16,5 млн, галош – 2,5 млн, платков – 2 млн рублей.

3. Пересмотреть план завоза товаров областям, районам [в] соответствии [с] измененным планом хлебозаготовок.

4. Осуществить сокращение завоза промтоваров [в] районы[,] плохо выполнившие план хлебозаготовок – по Одесской [области], [а также] – семь районов Днепропетровской – последним прекращается отпуск товаров.

5. Хлопчатка, обувь, оконное стекло продается только аккуратным сдатчикам хлеба, [в] первую очередь пшеницы, рожь, бобовые, овес примерно [по] 50-60 копеек за рубль сдаваемого хлеба.

6. Указанный порядок распространяется [на] плановые[, а] также коммерческие товары.

7. Остальные товары продаются [в] порядке нормальной советской торговли.

8. 10% лучших дефицитных товаров продается ударникам обмолота хлебосдачи по спискам восемь – Харьковской [области], восемь – Киевской [области], пять -

Донбассу [с] выполнением плана от 14 до 30 процентов.

9. Селькомиссии содействия хлебозаготовкам совместно [с] сельсоветами составляют списки не выполняющих плана комиссий содействия.

Прошу срочно телеграфировать Ваше мнение. Полный текст проекта послал нарочным. [На документі внизу напис олівцем: «Хатаевичу». Считаю своевременным активизацию дела снабжения промтоварами как рычага хлебозаготовок. Имею возражения по отдельным пунктам. Надеюсь Вас видеть сегодня в Харькове и договориться по всем вопросам. Молотов. Синельниково. 5.XI.32»]

ЦК КП(б)У Хатаевич

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 102. Копія. Машинопис; 5. – С. 231, 232.

№ 52. *Телеграма Комісії В. Молотова до М. Хатаєвича, С. Косіора, М. Майорова про посилення хлібозаготівель*

5 Листопада 1932 *р.*

Три адреса
Харьков, ЦК КП(б)У, *Хатаевичу*
Знаменка, вручить *Косиору*
Копия: Одесса, обком КП(б)У, *Майорову*

На основе ознакомления с положением дел по хлебозаготовкам в Одесской области считаем необходимым немедленное проведение следующих мероприятий:

1. Для быстрейшего окончания молотьбы путем полного использования всех имеющихся в МТС и колхозах молотилок, как механических, так и конных, создать при райкомах, а также при МТС и сельсоветах тройки в составе: в районе – председатель райисполкома, завземотделом и заведующий ремонтной мастерской Трактороцентра; при МТС – директор МТС, секретарь партячейки и заведующий мастерской; в сельсоветах – председатель сельсовета, секретарь партячейки и механик участка МТС. Возложить на указанные тройки: правильную расстановку всего парка молотилок по колхозам и его максимальную загрузку, организацию срочного ремонта тракторов и молотилок, наблюдение за своевременным (ранним) выходом колхозников на работу, подбор квалифицированных барабанщиков к молотилкам. На районные тройки возложить также получение ежедневных сведений о работе каждой молотилки и принятие немедленных мер к устранению перебоев в работе молотилок и тракторов (двигателей) и по обеспечению их рабочей силой.

2. На каждую работающую молотилку райпарткомам выделить специальных контролеров из числа мобилизованных на хлебозаготовки как местных, так и командированных в районы работников – для организации строгого учета обмолачиваемого зерна и для проведения мер борьбы против всех видов утечки, потерь и расхищения зерна, а также для обеспечечного вывоза зерна на заготпункты. Контролеры назначаются на работу от имени МТС; оплачиваются за счет фондов, отпущенных на усиление хлебозаготовок, а в случае недостаточности их – за счет особых расходов Заготзерно. Снабжение продовольствием указанных контролеров производится сельсоветом и потребкооперацией, но отнюдь не самими колхозами. Ответственность за

руководство работой контролеров возложить на секретарей райпарткомов. Для инструктирования контролеров собирать по мере надобности (вначале, по крайней мере, раз в три-пять дней) совещания контролеров при МТС под руководством секретаря райпарткома.

3. Ввести на практике учет оплаты работы МТС для колхозов в натуральном исчислении зерном согласно существующего договора между МТС и колхозом. Довести до сведения каждого колхоза о том, какое качество хлеба причитается с него МТС за произведенные нею работы и какое количество хлеба колхоз должен сдать непосредственно в порядке хлебозаготовок. При этом количество хлеба, сдаваемого колхозами в порядке натуроплаты работы МТС, вместе с количеством хлеба, сдаваемым колхозом непосредственно в порядке хлебозаготовок, должно в сумме составлять количество хлеба, которое установлено общим планом хлебосдачи государству для данного колхоза. Директорам МТС вести расчет с колхозами не только в денежном, но и обязательно в натуральном выражении с установлением культур сдаваемого хлеба по согласованию с заготовительными органами (преимущественно продовольственными культурами). В сводках хода хлебозаготовок обязательно отражать отдельно сдачу хлеба колхозами в счет натуроплаты услуг МТС.

4. Предложить заготзерно немедленно восстановить за счет существующих штатов институт уполномоченных по хлебозаготовкам при МТС возложив на них работу по организации хлебосдачи колхозами, обслуживаемыми МТС.

5. Обязать райисполкомы и райсоюзы потребкооперации немедленно начать проводить на практике жесткое ограничение завоза промтоваров (за исключением таких товаров, как соль, спички, керосин) в села и колхозы, неудовлетворительно выполняющие план хлебозаготовок, и применять также переброску товаров из этих сел в села, успешно выполняющие план хлебосдачи. Особо обратить внимание на ограничение продажи промтоваров единоличникам, не сдающим хлеба.

6. Ввиду наблюдающихся до сих пор фактов расхода хлеба и муки на общественное питание в колхозах вопреки категорическому запрещению предложить райпарткомам немедленно проверить положение в отдельных колхозах и полностью устранить указанные факты.

7. Предложить секретарям обкомов, а также секретарям райкомов свести к минимуму свои выезды из областных (районных) центров на места на деле обеспечить повседневное руководство работой местных и областных (районных) организаций, быстрые ответы на запросы с мест, немедленное устранение выявляемых практикой работы недочетов, особое действие слабым и отстающим организациям.

8. В соответствии с этим предлагаем ЦК КП(б)У дать немедленные указания областным организациям.

Молотов, Маркевич, Калманович, Креп.

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 12-14. Копія. Машинопис. 5. – С. 233-235.

№ 53. *Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У з вимогою судових репресій до членів правлінь колгоспів*

5 листопада 1932 *р.*

Секретарям обкомов КП(б)У
Копия: т. *Косиору*

В сообщениях областных органов ОГПУ имеется много сведений о расхищении, преступном разбазаривании и сокрытии колхозного хлеба при участии и под руководством правлений колхозов и в том числе некоторых правленцев-комунистов, являющихся на деле кулацкой агентурой, разлагающей колхозы. Несмотря на это, ЦК КП(б)У неизвестно, что предпринимается обкомами для борьбы с этими явлениями. Отмечая недопустимое бездействие судов и прокуратуры и пассивность печати в отношении соответствующих конкретных фактов, ЦК КП(б)У категорически требует от обкомов немедленных и решительных мер борьбы с этими явлениями с обязательным и быстрым проведением судебных репрессий и беспощадной расправы с преступными элементами в правлениях колхозов на основе известного декрета об охране общественной собственности, [с] освещением этих фактов в печати, вынесением осуждающих эти факты решений колхозных собраний. Пассивность в этом деле обкомов и райкомов и недоведение до конца соответствующих репрессий, особенно теперь, когда необходимо во что бы то ни стало обеспечить решительный перелом в хлебозаготовках, ЦК КП(б)У будет рассматривать как худший вид гнилого либерализма, нетерпимого в большевистской партии. О принимаемых мерах сообщите 10 ноября ЦК КП(б)У.

Хатаевич, Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 18. Копія. Машинопис; 5. – С. 236

№ 54. *Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів, обкомів КП(б)У про недооблік значної частини хліба при обмолоті*

5 листопада 1932 *р.*

Секретно

Секретарям обкомов КП(б)У
Копия: т. *Косиору*

По нашим наблюдениям на Украине сплошным явлением стало следующее: при учете намолоченого хлеба учитывается у молотилок только более чистая часть хлеба и не учитывается значительная часть хлеба, достигающая в некоторых случаях 30 процентов обмолота, которая колхозами относится к неучитываемым отходам и поэтому не учитывается как часть валового сбора. Просим срочно сообщить ЦК КП(б)У и Молотову Ваше мнение по этому вопросу и о необходимых мерах в связи с этим.

Хатаевич, Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 12-14. Копія. Машинопи; 5. – С. 235-236.

№ 55. *Обіжник Наркомюсту УСРР підлеглим установам на місцях про посилення репресій проти селян за невиконання хлібозаготівель*

9 листопада 1932 *р.*

До Всіх органів юстиції

ПРО АКТИВІЗАЦІЮ РОБОТИ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В БОРОТЬБІ ЗА ХЛІБ

Виконання планів хлібозаготівель в цілому і зокрема в одноосібному секторі неприпустимо відстає. В ряді районів до злісних нездавців хліба вживається недостатня репресія, або її зовсім не вживають. Органи юстиції, розв'язавши низку хлібозаготівельних справ, все ж через те, що вони зосередили основну свою увагу на досягненнях кількісних показників і в недостатній мірі приділили увагу якості роботи, не спромоглися досягнути помітного ефекту своєю роботою.

Констатується так само, що в низці районів припускається злочинне розтринькування, розкрадання та приховування колгоспного хліба за участю та під керівництвом управ колгоспів, що на ділі є куркульською агентурою. В ряді районів управи колгоспів виявляють гнилий лібералізм до переслідування фактів розкрадання й розтринькування колгоспного хліба, іноді навіть покривають таку бездіяльність судово-прокурорських органів у справі боротьби з розкраданням та розтринькуванням колгоспного хліба.

НКЮ звертає увагу органів юстиції, що до закінчення хлібозаготівель боротьба за хліб є основна робота органів юстиції. Недостатня активність робітників юстиції окремих районів у цій справі свідчить про недооцінку цієї важливої політичної справи, про нездібність робітників юстиції цих районів упоратися з покладеними на них політичними завданнями. Цьому треба покласти край.

НКЮ пропонує:

1. Прокурорам встановити спеціальний нагляд за роботою адміноргапів щодо вживання адмін. стягань (штрафів) до нездавців хліба. Треба забезпечити, щоб адміноргани своєчасно вживали ці заходи, обирали належні об'єкти для такого реагування і ухвалені постанови дійсно реалізовували. Разом з цим прокуратура повинна доглядати, щоб адміноргани не припускали перекручувань, застосовуючи адмін. заходи.

Зокрема, не припускати, щоб штрафи накладались адмін. порядком на бідняцькі господарства. Прокуратура повинна мати на увазі, що штрафи накладаються, виходячи з ринкової вартості незданого хліба.

2. Прокуратурі наглядати, щоб місцеві органи вживали законом встановлені заходи примусового стягання хліба з нездавців його. Обов'язково треба рішуче припиняти спроби місцевих заготівельних органів обмежити свою роботу по заготовках лише передаванням справ до судових органів. На заготівельний апарат покладається обов'язок стягати хліб, що його повинні здати окремі здавці. Осіб із заготівельного апарату й з адміністративних органів, що припускають недбайливість у стяганні хліба, притягати до відповідальності та вживати до них суворіші заходи.

3. Прокуратурам встановити спеціальний нагляд за роботою органів розсліду[вань], забезпечивши розслід[ування] хлібозаготівельних справ найбільш за 3 дні. За додержання цих реченців несуть відповідальність, крім слідчих, прокурори ділыниць.

4. Судові органи повинні розв'язувати такі справи найбільш за 5 днів. Облсуди повинні негайно встановити спеціальний облік, як додержують нарсуди цих темпів.

За найменшу тяганину в цих справах вживати репресивних заходів до винних осіб, не зупиняючись перед притягненням винних до кримінальної відповідальності. У всіх повідомленнях НКЮ про роботу органів юстиції в хлібозаготівельних справах обов'язково повідомляти конкретно про додержання встановлених темпів розсліду[вання] та розв'язання справ у суді.

5. Найширше практикувати систему організації судово-слідчих бригад для розсліду[вання] та розв'язання справ у селах, що відстають у виконанні планів хлібозаготівель.

6. Облсудам негайно організувати по 5-10 сесій нарсуду для розв'язання справ у районах, що надто відстають. Ці сесії є в розпорядженні облсуду, і він їх використовує для підсилення роботи органів юстиції відсталих ранів. Облсудам під особисту відповідальність голови облсуду негайно належно оформити обрання додаткових нарсудів для таких сесій. Додаткові кошти на утримання цих сесій мають відпустити облвиконкоми. Як додаткових нарсуддів мобілізувати, погодивши з місцевими органами, колишніх робітників юстиції (постанова керівних органів).

7. Активізуючи боротьбу за хліб, підсиливши увагу до одноосібного сектору, органи юстиції повинні притягати до кримінальної відповідальності злісних нездавців хліба, зокрема одноосібників, а в першу чергу твердоздатчиків. Разом з цим органи юстиції обов'язково повинні забезпечити диференційований підхід до окремих соціальних груп.

8. Судові органи повинні вживати сувору та реальну репресію до тих, що злісно ухиляються виконувати зобов'язання з хліба, в першу чергу до твердоздатчиків. Вживання твердої репресії повинно йти поруч [із] розгорнення[м] широкої масової роботи та мобілізації громадськості навколо цих процесів для підсилення боротьби за хліб.

9. НКЮ категорично вимагає від органів юстиції вживати негайних та рішучих заходів боротьби з розтринькуванням, розкраданням та приховуванням хліба. Судові процеси в цих справах треба ставити з потрібною швидкістю та нещадно карати злочинний елемент з управ колгоспів, застосовуючи постанову ЦВК та РНК СРСР про охорону громадської власності до тих, що розкрадають хліб. Розслід[ування] та розв'язання таких справ у суді [проводити] найбільш за декаду. Органи юстиції повинні рішуче виживати [викорінювати] гнилий лібералізм у підході до цих найнебезпечніших явищ як у себе, так і в місцевих органах. Прокуратурам організувати свій актив на розкривання фактів розтринькування та розкрадання хліба в колгоспах. Роботу треба поставити так, щоб жодний такий випадок не залишався без негайного та суворішого реагування.

10. Підкреслюючи, що органи юстиції можуть досягнути належного ефекту своєю роботою лише політизуючи, що досі саме цієї політизації роботи у достатній мірі не було, НКЮ пропонує хлібозаготівельні справи розв'язувати безпосередньо на селі, найширше притягати до розв'язання справ увагу колгоспників, середняків та бідняків, використовуючи розв'язання кожної окремої справи для мобілізації громадськості навколо боротьби за хліб. Погодившись із редакцією місцевої преси, найширше висвітлювати характерні хлібозаготівельні справи у пресі.

11. Активно борючись за повне виконання здавцями хліба їхніх зобов'язань, органи юстиції повинні пильно наглядати, щоб повністю додержували революційної законності при проведенні хлібозаготівель, даючи рішучу відсіч перекрутникам лінії партії та уряду.

12. Облсудам та облпрокуратурам забезпечити негайну реалізацію постанови

ЦК КП(б)У з 6 листопада ц. р. про негайне звільнення від всіляких мобілізацій прокуроріе, суддів та слідчих. Про кожний випадок нереалізації цієї постанови або дальшої мобілізації телеграфно повідомляти НКЮ.

13. Зазначаючи, що облсуди і прокуратури майже ігнорують вимоги НКЮ щодо надсилання статистичних відомостей про роботу органів юстиції в справі хлібозаготівель, НКЮ категорично вимагає надіслати потрібні відомості. Відповідальність за надсилання цих відомостей покладається на облпрокурорів та голів облсудів. До 20 листопада надіслати відомості про роботу за час до 5 листопада ц. р.

Харків, 9.XI.32 р.

Заст. наркому юстиції та ГПР *А. Приходько*
Т. в. о. зав. оргінстру НКЮ *А. Гарін*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. - Спр. 81. – Арк.. 31 зв. - 33. Засвідчена копія [Документ засвідчений печаткою Управління виправно-трудових установ УСРР.]. Склографічний примірник; 2. - С. 538-540.

№ 56. *Постанова та інструкція РНК УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба*

11 листопада 1932 *р.*

ПОСТАНОВА РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР
«Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»

Рада народних комісарів УСРР ухвалює:

1. Затвердити нижченаведену інструкцію про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі.

2. Доручити районним виконавчим комітетам забезпечити негайне проведення в життя цієї інструкції, вживши заходів до широкого ознайомлення й правильного її роз'яснення.

3. Наркомюсту, на підставі цієї інструкції, протягом доби видати й надіслати своєю лінією на місця відповідні роз'яснення про порядок її затвердження.

Заст. голови РНК УСРР О. *Сербиченко*
Т. в. о. керівничого справ РНК УСРР *А. Блеєр*

ІНСТРУКЦІЯ
про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі

Щоб забезпечити безумовне виконання плану хлібозаготівель в одноосібному секторі, сільрадам додержувати такий порядок:

1. Насамперед треба домогтися швидкого виконання плану всіма членами сільрад (одноосібниками) і членами комісій сприяння хлібозаготівлям і куткових комісій. Тих, що не виконують своїх зобов'язань, виключити зі складу сільради, з комісій сприяння, з членів управ сільСТ тощо і застосовувати до них репресії як до злісних нездавачів.

2. До одноосібників, які мають виконати даний їм план, але злісно ухиляються від виконання планів хлібоздавання та саботують хлібозаготівлі, треба негайно застосувати репресії, насамперед безспірне стягнення хліба, відповідно до договору

контрактації з одночасним притягненням за потрібних випадків до суворої відповідальності (Арт. 5 Постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 5 березня 1930 р. «Про порядок, як земельні громади мають укладати й виконувати договори про контрактацію с. г. продукції» // Зб. зак. УСРР. – 1930. - № 8. – Арт. 89).

3. До одноосібників, що злісно не виконують плану хлібозаготівель та про яких сільраді відомо, що вони продавали хліб за спекулятивними цінами на ринку, - додатково до заходів безспірного стягнення застосовувати штраф розмірами риночної вартості незданого хліба (без звільнення від зобов'язання здати хліб). (Стосовно до постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 3 липня 1929 р. «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння в виконанню загальнодержавних завдань і планів» // Зб. зак. – 1929. - №18. – Арт.153).

Штрафи накладають та стягають за постановами сільради та уповноваженого РВК з наступним затвердженням від райвиконкому.

4. Щодо тих одноосібників, про яких доведено, що вони не тільки злісно ухиляються від виконання планів хлібозаготівель, але й проводять пряму підривну роботу проти хлібозаготівель, - припускати позбавлення їх земельних наділів, в тім числі й садибної землі, з виселенням цих господарств поза межі району, а найактивніших, що найбільше шкодять хлібозаготівлям, - поза межі області. В цій справі сільрада ухвалює постанову, що набирає чинності після затвердження від райвиконкому, а в частині, що стосується виселення, - після затвердження від обласних органів. (Стосовно до п. 6 постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 15 березня 1930 р. «Про порядок, як земельні громади мають укладати й виконувати договори про трактацію с. г. продукції» // Зб. зак. УСРР. - 1930. - №8. – Арт. 89).

5. До господарств, що в них виявлено закопаний в ямах хліб, за навмисне псування хліба, що рівнозначно шкідництву, треба застосоввувати суворі репресії. Найзліснішних слід виселювати поза межі району та області.

Органи суду та прокуратури повинні розглядати позачергово судові справи з хлібозаготівель і закінчувати судовий розгляд протягом 5-8 днів з моменту порушення справи у виїзних сесіях нарсудів на місці, безпосередньо в селі. Застосування судових репресій проводити диференційовано до окремих соціальних груп, застосовуючи особливо суворі заходи до злісних куркулів, спекулянтів-перекупників. Кожну судову справу слід ретельно перевіряти. Судовий розгляд справ і ухвали суду треба супроводжувати широким розгортанням масової роботи (повідомлення на загальних і кутзборах, висвітлення в районній та стінній газетах та ін.) та мобілізацією громадськості навколо цих прикладів, щоб посилити хлібозаготівлі.

7. Всім одноосібним господарствам, що ухиляються від виконання плану хлібозаготівель, треба негайно припинити відпуск промтоварів аж до повного виконання ними хлібозаготівель. Списки таких одноосібників вивісити в крамницях сільСТ, держторгівлі й громадських організаціях села. Треба додатково пояснити всім одноосібникам: якщо не буде забезпечено сумлінну та акуратну здачу хліба, всі товари буде з цих сіл перекинено до тих сіл, де одноосібники і колгоспники сумлінно виконують свої зобов'язання щодо хлібозаготівель.

8. В районах, де контрактацію не проводили (райони технічних культур) і де плани хлібозаготівель прийнято порядком самозобов'язань, треба поруч широкої масової роботи застосовувати перелічені репресії такою ж мірою, як і до контрактантів. Самозобов'язання треба розглядати так само, як і зобов'язання з контрактації.

9. Одночасно до одноосібних господарств, які ухиляються від своїх зобов'язань щодо здачі хліба, треба рішуче посилити роботу коло [зі] стягнення обов'язкових грошових платежів, як-то сільгоспподаток, держстрахування, самообкладання, платежі з с/г кредиту тощо, застосовуючи в потрібних випадках заходи безспірного стягнення.

10. Всі зазначені в цій інструкції заходи, запроваджувані зі всією твердістю до тих, що злісно ухиляються від здачі (продажу) хліба, і до тих, хто підриває хлібозаготівлі, не повинні проте аж ніяк набирати характеру масових огульних репресій, масових трусів та ін.

Ці заходи треба застосовувати диференційовано до кожного окремого одноосібного господарства після ретельної перевірки справжнього стану, враховуючи соціальне обличчя кожного, що його притягується до відповідальності, а також твердо переконавшись у тому, що притягнений має або мав змогу виконати наданий йому план хлібозаготівель. Всі ці заходи в кожному окремому випадку треба сполучати з широким розгортанням організаційно-масової роботи, мобілізуючи всі одноосібні господарства на якнайскоріше виконання плану хлібозаготівель, порівнюючи сумлінні господарства з господарствами такої ж спроможності – злісних нездавачів тощо.

До організаційно-масової роботи серед одноосібників треба залучити колгоспний актив і широкі маси колгоспників, особливо з тих колгоспів, що вже виконали або закінчують виконання плану хлібозаготівель.

11. Щоб рішуче подолати опір куркульських господарств хлібозаготівлям, в усіх випадках невиконання ними твердого завдання хлбоздачі треба негайно застосовувати найжорстокіші та найсуворіші з перелічених тут заходів, в тому числі продаж усього майна, арешт і виселення за межі області.

Т. в. о. керівничого справ Ради
народних комісарів УСРР *А. Блеєр*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 34. Друкарський примірник; 2. – С. 545-547.

№ 57. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель*

18 листопада 1932 *р.*

I. О МОБИЛИЗАЦИИ РАБОЧИХ КОММУНИСТОВ НА ХЛЕБОЗАГОТОВКИ

1. Считая дело хлебозаготовок в данных условиях важнейшей задачей всей не только сельской, но и городской партийной организации Украины, ЦК КП(б)У постановляет мобилизовать в помощь сельским организациям на срок до 10 января 1933 г. в помощь РПК решающих хлебозаготовительных районов 600 коммунистов – рабочих из промышленных центров, имеющих опыт партийно-массовой работы и проявивших себя в [при] выполнении ударно-политических кампаний как сознательные и стойкие большевики: в Харькове – 140 человек, Донбассе – 200, Днепропетровске – 130, Одессе – 70, Киеве – 60 человек.

2. Предложить обкомам мобилизацию и отправку людей закончить в

трехдневный срок. Мобилизованных направить бригадами в составе 3-4 человек каждая в 40-50 решающих хлебозаготовительных районов по 2-4 бригады на район, для посылки в села, где кулацкий саботаж и неорганизованность партийной работы приняли наиболее острый характер.

3. Донецкому обкому из числа мобилизованных командировать в помощь Одесской области 80 человек.

4. Обязать ГПК и РПК, под личную ответственность секретарей этих парткомитетов, организовать на предприятиях тщательный отбор мобилизуемых и в особенности подбор руководителей бригад.

Предложить обкомам тщательно проинструктировать мобилизуемых.

II. О РАССТАНОВКЕ ПАРТСИЛ И УСТАНОВЛЕНИИ ОТЧЕТНОСТИ И КОНТРОЛЯ ПО ХЛЕБОЗАГОТОВИТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ

В целях обеспечения правильной расстановки партийных сил, мобилизуемых для хлебозаготовок и обеспечения должного партийного и советского контроля за работой местных органов и мобилизованных товарищей, ЦК КП(б)У постановляет:

1. Обязать обкомы и райкомы систематически проверять расстановку партийных сил, мобилизованных для хлебозаготовок, дабы обеспечить на деле лучшими партийными силами важнейшие по хлебозаготовкам колхозы. В наиболее крупные колхозы, имеющие большой план хлебозаготовок, посылать бригады.

В тех селах, где имеется более или менее значительное количество единоличных хозяйств, не выполнивших заданий по хлебозаготовкам, выделяется специальный уполномоченный по выполнению плана хлебозаготовок по индивидуальному сектору.

Все мобилизованные (уполномоченные) по хлебозаготовкам должны находиться в установленном для них месте работы, не имея права отлучаться без разрешения на то РПК, если мобилизованы РПК, и без разрешения обкома и ЦК КП(б)У, если они мобилизованы обкомом или ЦК партии.

2. Уполномоченные, не справляющиеся с возложенными на них задачами, должны быть немедленно заменены более способными, подготовленными и преданными делу работниками.

К тем из посланных на хлебозаготовки работникам, которые проявили не только неспособность, но и явную расхлябанность и саботаж хлебозаготовок, применять суровые партийные и государственные репрессии.

3. ЦК обязывает обкомы раз в пятидневку кратко информировать ЦК о ходе хлебозаготовок, особо выделяя при этом важнейшие районы МТС. Райкомы должны давать такие же отчеты обкому по МТС и крупнейшим колхозам.

Обкомы и райкомы обязать наладить действительное повседневное оперативное руководство всей работой по хлебозаготовкам.

Работающие по хлебозаготовкам, командированные ЦК, члены ЦК и ответственные работники каждую декаду обязаны аккуратно присылать в ЦК информационные письма о ходе хлебозаготовок и о тех мероприятиях, которые осуществлены в районе за истекшую пятидневку .

Кроме того, предложить агитмассотделу и оргинстру до 5 декабря произвести проверку работы районных партийных и заготовительных организаций, а также всех посланных на хлебозаготовки по 20 районам.

4. Предложить ЦК ЛКСМУ разработать на основе данного постановления краткие предложения по повышению роли и участия комсомольских организаций в

борьбе за усиление хлебозаготовок и внести в двухдневный срок на утверждение ЦК КП(б)У.

5. Взять под постоянный контроль ЦК работу 22 газет важнейших хлебозаготовительных районов.

III. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ В КОЛХОЗАХ

О колхозных фондах

В соответствии с указанием ЦК ВКП(б), что «выполнение плана хлебозаготовок – первоочередная задача колхозов, совхозов, МТС и единоличников, ЦК КП(б)У особо указывает всем парторганизациям Украины на то, что полное выполнение плана хлебозаготовок колхозами и МТС является их основной обязанностью перед партией и рабочим классом, первоочередной задачей, которой должно быть подчинено выполнение всех других задач в колхозах, и в том числе задач по созданию разного рода колхозных натуральных фондов: семенного, фуражного, продовольственного и других.

В соответствии с этим ЦК КП(б)У указывает парторганизациям на следующее:

1. Задачей парторганизаций является полное окончание плана хлебозаготовок к 1 января и образование семенных фондов к 15 января.

2. Немедленно запретить какое-либо расходование всех натуральных фондов, созданных в колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок, и организовать строжайшую проверку всех этих фондов, действительных их размеров, место их хранения, лиц, ответственных за их сохранность, взяв это дело под непосредственное руководство РИК и РПК.

3. Представить право РИК перечислять в фонд хлебозаготовок все натурфонды, созданные в колхозах, совершенно неудовлетворительно выполняющих планы хлебозаготовок.

4. В отношении семенных фондов допускать проведение в жизнь п. 3-го только с предварительной санкции облисполкомов в отношении каждого отдельного колхоза.

Проведению всех этих указаний о натурфондах ЦК КП(б)У придает исключительное значение и возлагает особую политическую ответственность за правильное проведение этих указаний в жизнь на областные партийные комитеты, в первую очередь на первых секретарей и председателей исполкомов.

О натуравансах и борьбе со злоупотреблениями в колхозах

1. Полностью прекратить, с получением настоящей директивы, каких-либо натуравансов во всех колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок.

2. В колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок и раздавших сверх установленных натуравансов хлеб в порядке общественного питания, дополнительной выдачи различного рода озадков последов, отходов и т. п. – немедленно организовать возвращение незаконно розданного хлеба и обратить его на выполнение плана хлебозаготовок.

Председателей правлений этих колхозов (как коммунистов, так и беспартийных) привлечь к строгой ответственности за растрату колхозного хлеба с изъятием неправильно выданного хлеба, в первую очередь у членов правлений колхозов и административно-служебного персонала (счетоводов, кладовщиков, полеводов и т. д.).

3. Во всех районах немедленно организовать изъятие от [в] отдельных колхозников и единоличников хлеба, разворованного у колхозов и совхозов при уборке, при молотьбе, при перевозке, из амбаров и прочее, особо имея при этом в виду различного рода рвачей и лодырей, не имеющих трудодней, не имеющих запасов хлеба.

При проведении этого мероприятия необходимо опереться на колхозников-передовиков в работе на поле, на молотьбе и во всей колхозной работе, не допуская применения массовых обысков у колхозников и единоличников.

4. В колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок в отношении колхозников, имеющих посевы зерна на приусадебных землях, полностью засчитать все полученное ими с приусадебных земель в счет натуральной выдачи по трудодням с изъятием излишне выданного хлеба на выполнение плана хлебозаготовок.

5. В колхозах, допустивших разворовывание колхозного хлеба и злостно срывающих хлебозаготовки, применять натуральные штрафы в виде установления дополнительного задания по мясозаготовкам в размере месячной нормы сдачи для данного колхоза мяса как по обобществленному, так и индивидуальному скоту колхозника.

Применение этого штрафа проводится райисполкомом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае облисполкома. Причем райисполкомы устанавливают сроки взыскания и размеры штрафа для каждого колхоза (в пределах 15-месячной нормы мясосдачи) применительно к состоянию отдельных колхозов.

Наложение штрафа не освобождает колхоз от полного выполнения установленного плана хлебозаготовок. В случае если колхоз принял действительные меры к полному выполнению плана хлебозаготовок в установленный срок, штраф может быть отменен с предварительного разрешения облисполкома.

Организационные мероприятия по хлебозаготовительной работе

1. Предложить обкомам произвести проверку проведения в жизнь решения ЦК КП(б)У о назначении специальных контролеров при молотилках и создании троек при МТС, сельсоветах и райисполкомах и о результатах сообщить в ЦК КП(б)У не позднее 25 ноября.

Кроме того, предложить обкомам обеспечить проведение переобмолота соломы, перевеивание половы и перечистку всяких отходов в тех колхозах, где имели место злоупотребления и бесхозяйственная постановка дела.

2. Предложить обкомам проверить проведение в жизнь постановления ЦК КП(б)У от 5-6 ноября о назначении контролеров - уполномоченных Заготзерно при всех МТС, не выполнивших план хлебозаготовок и о результатах доложить ЦК КП(б)У не позднее 25 ноября.

3. Ввиду совершенно неудовлетворительного подбора счетоводов в колхозах, нередко являющихся явно антисоветскими элементами, злостно саботирующими

хлебозаготовки, обязать райпарткомы и райисполкомы произвести проверку кадров счетоводов в колхозах, неудовлетворительно выполняющих хлебозаготовки, и в необходимых случаях райисполкомы должны предложить колхозам сменить счетоводов и представить утверждение РИК новых кандидатов.

Привлекать к суду на основе декрета от 7 августа как расхитителей государственного и общественного имущества кладовщиков, бухгалтеров, счетоводов, завхозов и весовщиков, скрывающих хлеб от учета и составляющих ложные учетные данные в целях облегчения воровства и хищения и тем самым в целях срыва плана хлебозаготовок и других государственных обязательств.

Обязать райпарткомы в двухдекадный срок представить в обкомы КП(б)У отчеты о принятых мерах во исполнение настоящего постановления.

4. В колхозах, выполнивших план хлебозаготовок, засыпавших семенные фонды, у которых есть еще возможность заготовлять хлеб, должна быть развернута массовая работа по перевыполнению плана с поощрением этих колхозов промтоварами (без дачи каких-либо новых твердых заданий в виде встречных планов).

5. ЦК предупреждает парторганизации о необходимости самого внимательного подхода к семьям красноармейцев (как колхозников, так и единоличников) при проведении всех вышеуказанных мероприятий.

Репрессии к семьям красноармейцев (как колхозников, так и единоличников) применять в каждом отдельном случае лишь с особого постановления райисполкома.

О мерах борьбы с кулацким влиянием в колхозах и в сельских парторганизачиях

В целях преодоления кулацкого сопротивления в [при] выполнении планов хлебозаготовок ЦК КП(б)У постановляет:

1. Установить занесение на «черную доску» колхозов, особо злостно саботирующих сдачу хлеба по государственному плану.

В отношении колхозов, занесенных на «черную доску», провести следующие мероприятия:

а) немедленное прекращение подвоза товаров, полное прекращение оперативной и государственной торговли на месте и вывоз из соответствующих кооперативных лавок всех наличных товаров;

б) полное запрещение колхозной торговли как для колхозов, колхозников, так и для единоличников;

в) прекращение всякого рода кредитования и досрочное взыскание кредитов и других финансовых обязательств;

г) проверку и очистку колхозов с изъятием контрреволюционных

элементов – организаторов срыва хлебозаготовок;

д) занесение отдельных колхозов на «черную доску», а также предупреждение о занесении объявляется постановлением облисполкома.

Обязать обкомы немедленно сообщать в ЦК о занесении на «черную доску» колхозов.

2. Ввиду того, что в ряде сельпарторганизаций, особенно в период хлебозаготовок, вскрылось смыкание целых групп коммунистов и отдельных

руководителей партячеек с кулачеством, петлюровщиной и т. п., что на деле превращает такого рода коммунистов и парторганизации в агентуру классового врага и является наглядным доказательством полного отрыва этих ячеек и коммунистов от бедняцко-середняцких колхозных масс, - ЦК и ЦКК КП(б)У постановляют немедленно произвести чистку ряда сельских парторганизаций, явно саботирующих выполнение плана хлебозаготовок и подрывающих доверие партии в рядах трудящихся.

В целях укрепления сельских парторганизаций, поднятия боеспособности их рядов и мобилизации парторганизаций и широких трудящихся масс на выполнение стоящих перед партией задач (хозяйственное укрепление колхозов, выполнение плана хлебозаготовок, сева и т. д.) признать необходимым произвести чистку сельских парторганизаций следующих районов: Снегуровский и Фрунзевский Одесской области; Солонянский, Васильковский, В. Лепетихский Днепропетровской области.

Чистка должна освободить партию от людей, чуждых делу коммунизма, проводящих кулацкую политику, разложившихся, неспособных проводить политику партии в деревне. Вычищенных выслать как политически опасных.

Чистка должна помочь выдвижению новых кадров из числа наиболее преданных партии колхозников-ударников и сплотить вокруг партии широкие колхозные массы на борьбу за укрепление колхозов, против кулака.

3. Подтвердить, что в районы и отдельные села (и без занесения их на «черную доску»), особенно неудовлетворительно выполняющие хлебозаготовки, должен прекращаться завоз и продажа всех без исключения промтоваров.

Предложить обкомам систематически проверять результаты проведения этого мероприятия, чтобы на деле обеспечить этим путем усиление хлебозаготовок.

IV. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ У ЕДИНОЛИЧНИКОВ

В дополнение к постановлению ЦК КП(б)У от 11 ноября 1932 г. и инструкции СНК

1. В отношении единоличников, злостно срывающих хлебосдачу (по контрактации или самообязательствам), применять натуральные штрафы в виде установления дополнительных заданий по мясозаготовкам в размере 15-месячной нормы сдачи мяса.

Применение этого штрафа проводится сельсоветом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае райисполкома. При этом сельсоветы устанавливают сроки взыскания и размер штрафа для каждого хозяйства в пределах 15-месячной нормы мясосдачи и соответственно годичной нормы сдачи картофеля, применительно к состоянию и условиям отдельных хозяйств.

Наложение штрафа не освобождает хозяйство от полного выполнения установленного хлебозаготовительного задания.

В случае если единоличник в установленный срок полностью выполнит свое задание по хлебу, штраф может быть отменен с предварительного разрешения райисколкома.

В отдельных районах (по постановлению облисполкома) штраф может быть установлен картофелем в размере годичного плана данного хозяйства по картофелю.

В исключительных случаях по специальному постановлению облисполкома

размер штрафа может быть удвоен.

2. ЦК предупреждает все местные парторганизации и всех местных работников против подмены массовой работы в борьбе за хлеб голым администрированием и против придания штрафам массового характера. Задача натурального штрафа – обеспечить полное выполнение хлебозаготовительного плана.

3. Взыскать первоочередно в бесспорном порядке семенную и продовольственную ссуду, выданную единоличникам в отдельных районах через колхозы; во всех случаях, когда выданная единоличнику ссуда была погашена колхозом (например, в Винницкой области), засчитать взысканную с единоличников ссуду в план сдачи хлеба по соответствующему колхозу.

4. Организовать бригады из колхозных активистов колхозов (данного села или близлежащих), выполнивших план хлебосдачи, а также приближающихся к окончанию его – для содействия полному выполнению хлебозаготовительного задания по единоличному сектору.

До 1 декабря организовать на Украине не менее 1100 таких бригад колхозников, в том числе по областям:

Винница - 200
Чернигов - 100
Одесса - 50
Донбасс - 50
Киев - 300
Харьков - 350
Днепропетровск - 50

5. Единоличников, добросовестно выполнивших свои обязательства по хлебосдаче, в особенности досрочно, отмечать в постановлениях сельсоветов, комиссий содействия и т. п., включать в состав бригад по хлебозаготовкам, комиссий содействия и т. д.

6. В отношении кулаков-твердосдатчиков, не выполняющих заданий по хлебу, применять репрессии, предусмотренные ст. 58 Уголовного кодекса, в судебном или административном порядке.

V. О ХЛЕБОСДАЧЕ В СОВХОЗАХ

1. В соответствии с установленным окончательным планом хлебосдачи по Зернотресту Украины в 9 млн 800 тыс. пудов утвердить предоставленную т. Бурковым разбивку планов по отдельным зерносовхозам и сроки их выполнения.

ЦК КП(б)У напоминает решение ЦК ВКП(б) о персональной партийной и государственной ответственности директоров совхозов за вьшолнение плана хлебозаготовок: «Предупредить, что настоящий план хлебосдачи является окончательным, не подлежащим каким бы то ни было изменениям, а невыполнение его хотя бы в незначительной степени будет рассматриваться как нарушение советского закона, влекущее кару как по партийной, так и по государственной линии».

2. Исходя из установленного ЦК КП(б)У окончательного срока выполнения плана хлебосдачи по Укрсемтресту и свеклотрестам Украины 15 декабря предложить Киевскому, Харьковскому, Винницкому обкомам и директорам Киевского, Харьковского и Винницкого свеклотрестов, а также Укрсемтресту и

соответствующим обкомам в 3-дневный срок определить крайние сроки выполнения установленного плана хлебосдачи для каждого колхоза в отдельности и сообщить об этом ЦК КП(б)У и СНК УССР .

3. ЦК КП(б)У обязывает т. Буркова по зерносовхозам и директоров свеклотрестов представить не позже 25 ноября уточненные, проверенные расчеты на потребные [необходимые] семена для ярового посева по каждому совхозу.

Вместе с тем ЦК обязывает директоров совхозов под их личную ответственность обеспечить выделение и полную сохранность семенных фондов в количествах, обеспечивающих посевные планы, утвержденные союзным правительством, и предупреждает, что в случае какой-либо недостачи выделенных семенных фондов за это несут строжайшую ответственность перед судом не только лица, непосредственно отвечающие за состояние складов сохранность семян (кладовщики, зав. складами, управляющие отделениями, зам. директора по производственной части), но и лично директора совхозов.

В случае непринятия со стороны директоров совхозтрестов действительных мер к выделению и сохранности семенных фондов, директоров совхозтрестов привлекать к строжайшей партийной ответственности, вплоть до исключения из партии.

Обязать т. Одинцова представить в ЦК КП(б)У и Совнарком не позже 1 декабря план обеспечения яровой посевной кампании по семеноводческому тресту.

4. Поручить Секретариату ЦК КП(б)У командировать для укрепления Укрзернотреста двух крепких партийных работников в качестве заместителей директора. Секретариату ЦК выделить в помощь директорам совхозов 10 ответственных товарищей на период до окончания хлебосдачи.

5. Обязать обкомы и директоров трестов каждые 5 дней специально инструктировать ЦК о ходе выполнения задания каждым совхозом.

6. Обязать обкомы обеспечить выполнение планов хлебосдачи по остальным совхозным системам не позднее 15 декабря, а также проверку наличия всяких фондов в этих совхозах с целью возможного получения дополнительных количеств хлеба сверх установленных планом. Данные о выявлении дополнительных ресурсов в этих совхозах сообщить в ЦК не позже 1 декабря.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 207-217. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 250-260.

№ 58. *Постанова РНК УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель»*

20 листопада 1932 *р.*

Щоб безумовно виконати зменшений план хлібозаготівлі, зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми в своїй роботі керуватися такими настановами:

1. Цілковите виконання плану хлібозаготівель закінчити до 1 січня 1933 р. та утворення насіннєвих фондів – до 15 січня 1933 р.

2. Заборонити будь-яке витрачання всіх натуральних фондів, утворених в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

3. Зобов'язати РВК негайно організувати найсуворішу перевірку наявних фондів у колгоспах, які незадовільно виконують хлібозаготівлі, фактичних розмірів цих фондів і місць зберігання, а також настановити у всіх колгоспах відповідальних осіб за належне зберігання цих фондів.

4. Надати РВК право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди, що утворені в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель. Застосувати цей пункт в частині насіннєвих фондів дозволяється з попередньої санкції облвиконкому до кожного окремого колгоспу.

5. З оголошенням цієї постанови припинити видачу будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

6. Колгоспи, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель та які видали натураванси хліба за трудоднями, порядком громадського харчування, а також у формі всіляких «озадків», «послідів», «виходів» тощо понад встановлені норми (15% від фактичного обмолоту), повинні негайно організувати повернення незаконно розданого хліба з тим, щоб спрямувати його на виконання плану хлібозаготівель. Зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми притягати голів управ таких колгоспів до суворої відповідальності за розтрату колгоспного хліба. Вилучення незаконно розданого та одержаного хліба треба в першу чергу провести у членів управ колгоспу, адміністративно-службового персоналу, рахівників, польоводів, комірників та ін.

7. Зобов'язати РВК негайно організувати вилучення в окремих колгоспників та одноосібників хліба, розкраденого в колгоспах та радгоспах під час збирання, молотьби, перевозу хліба до комор, на зсиппункти тощо. Причому вилучати хліб треба в першу чергу у всіляких ледарів, рвачів, що не мають трудоднів, але мають запаси хліба. Здійснюючи ці заходи, РВК повинні опиратись на колгоспників-ударників та передовиків, що в усіх кампаніях – на полі, в [при] молотьбі та інших колгоспних роботах виявили себе як борці за соціалістичну перебудову села та організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

8. Притягати до суду на підставі постанови ЦВК та РНК СРСР з 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та про зміцнення громадської (соціалістичної) власності» як розкрадачів державного та громадського майна бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, що затаюють хліб від обліку, складають брехливі облікові відомості, щоб полегшити розтринькування та крадіжки, щоб зірват виконання плану хлібозаготівель та інші державні зобов'язання.

9. До колгоспів, що припустили розкрадання колгоспного хліба і злісно зривають план хлібозаготівель, застосувати натуральних штрафів порядком додаткового завдання з м'ясозаготівель розміром 15-місячної норми здавання даним колгоспом м'яса як усуспільненої худоби, так і худоби колгоспників.

Райвиконкоми застосовують цих штрафів з попереднього дозволу облвиконкому [до] кожного окремого випадку. Розмір штрафів (в межах 15-місячної норми м'ясоздавання) і термін сплати цих штрафів РВК встановлює відповідно до господарського стану кожного окремого колгоспу. Накладання штрафів не звільняє колгосп від повного виконання встановленого плану хлібозаготівель.

Дозволити РВК у випадках, коли колгоспи вживають справжніх заходів для забезпечення виконання плану хлібозаготівель на встановлені терміни, ці штрафи скасовувати. Скасовувати ці штрафи можна з попереднього дозволу облвиконкому.

10. РНК УСРР застерігає РВК, сільради та місцевих працівників при

застосуванні цієї постанови, особливо в частині накладання натуральних штрафів та інших репресій, проти підмінювання масової роботи в боротьбі за хліб голим адмініструванням.

Застосування цих заходів треба щільно пов'язати з широким розгортанням масової політично-виховної роботи серед колгоспників і спрямувати на організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

Завдання натуральних штрафів та інших репресивних заходів - є забезпечити повне виконання хлібозаготівельних планів.

Голова Ради народних комісарів УСРР *В. Чубар*
Керівничий справ Ради народних комісарів УСРР *В. Легкий*

Вісті ВУЦВК. – 1932.- 21 листоп.; 2. - С. 548, 549.

№ 59. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хід виконання попередніх постанов про хлібозаготівлі*

29 листопада 1932 *р.*

Поступающие с мест сведения о проведении в жизнь постановления ЦК КП(б)У от 30 октября и 18 ноября показывают, что в ряде районов эти постановления недостаточно поняты и пользуются ими часто неправильно и неумело.

В связи с этим ЦК считает необходимым дать некоторые дополнительные указания:

1. Постановление ЦК КП(б)У о фондах в колхозах на местах упрощают и искажают. ЦК еще раз предупреждает, что применение этого решения является делом. требующим большой гибкости, знания действительного положения в колхозах. Просто и механически вывозить все фонды в хлебозаготовку является совершенно неправильным и недопустимым. Особенно это неправильно в отношении семенного фонда. Изъятие колхозных фондов и их проверка должны проводиться не огульно, не повсеместно. Нужно умело выбирать колхозы с таким расчетом, чтобы там действительно обнаружить злоупотребления и скрытый хлеб.

Более ограниченное количество проверок, но проверок, дающих серьезные результаты, разоблачающие саботажников, кулаков, их пособников и решительная с ними расправа, окажет значительно большее давление на другие колхозы, где проверка еще не производилась, чем торопливая, подготовленная проверка большого количества колхозов с незначительными результатами.

Нужно применять различные формы и методы этой проверки, индивидуализируя каждый колхоз. В ряде случаев выгоднее применять скрытую проверку фондов, не сообщая колхозу о проверке. Там, где заведомо известно, что проверка не даст серьезных результатов и нам не выгодна, лучше от нее отказаться заранее.

Вывоз хотя бы части посевного материала должен допускаться только в особо исключительных случаях, с разрешения обкомов партии и с одновременным принятием мер, действительно обеспечивающих пополнение этого фонда из других внутриколхозных источников. За самовольный вывоз хотя бы частично семенного фонда обкомы по отношению к РПК, а РПК по отношению к своим уполномоченным должны применять строгие меры взыскания и немедленно исправлять допущенные

ошибки.

2. В применении репрессий как к единоличникам, так в особенности против колхозов и колхозников во многих районах уже сбиваются на механическое и огульное их применение, рассчитывая, что само по себе применение голых репрессий должно дать хлеб. Это неправильная и безусловно вредная практика. Ни одна репрессия, без одновременного развертывания политической и организационной работы, необходимого нам результата дать не может, тогда как репрессии хорошо рассчитанные, примененные в отношении умело выбранных колхозов, репрессии, доведенные до конца, сопровождаемые соответствующей партийно-массовой работой, дают нужный результат не только в тех колхозах, где они применяются, но в колхозах соседних, не выполняющих плана.

Многие низовые работники считают, что применение репрессий освобождает их от необходимости вести массовую работу или облегчает им эту работу. Как раз наоборот. Именно применение репрессий как крайней меры воздействия делает нашу партийную работу более сложной. Если воспользовавшись репрессией, применяемой к колхозу в целом, к правленцам или к счетоводам и другим должностным лицам колхоза, не доб[ь]емся сплочения наших сил в колхозе, не доб[ь]емся сплочения на этом деле актива, не доб[ь]емся действительного одобрения этой репрессии со стороны массы колхозников, тогда необходимых результатов в отношении выполнения плана хлебозаготовок мы не получим.

При смене правленцев в результате примененной репрессии должно быть обеспечено улучшение руководящего состава колхоза не только с политической, но и с хозяйственной стороны.

В тех случаях, когда мы имеем дело с исключительно недобросовестным, упорным, подпавшим целиком под кулацкое влияние колхозом, необходимо в первую очередь обеспечить поддержку этой репрессии со стороны окружающих колхозов, добиться осуждения и организовать давление на такой колхоз общественного мнения окружающих колхозов.

Все выщесказанное вовсе не означает, что репрессий применено уже достаточно и что в настоящее время в районах организовали действительно серьезный и решительный нажим на кулацкие элементы и организаторов саботажа хлебозаготовок.

Наоборот, предусмотренные постановлениями ЦК репрессивные меры по отношению к кулацким элементам и в колхозах, и среди единоличников еще очень мало использованы и не дали необходимых результатов вследствие нерешительности и колебаний там, где репрессия, безусловно, необходима.

Особенно в отношении единоличников, несмотря на то, что уже прошло 20 дней со времени введения инструкции СНК, репрессивные меры применяются чрезвычайно слабо и недостаточно. Наряду с этим существующая практика и здесь вскрывает недостатки нашей партийной работы, неумение подкрепить применение мер инструкции СНК организацией общественного мнения единоличников, неумение организовать разоблачение кулацких и антисоветских элементов перед бедняцко-середняцкой массой, неумение отколоть на нашу сторону лучшую часть единоличников.

Применяя в отношении единоличников лишение права покупки товаров, сплошь да рядом даже не вывешивают в общественных местах списки хозяйств, подвергнутых этой репрессии, не делают применение репрессии к отдельным умело выбранным хозяйствам предметом обсуждения на собраниях единоличников для

оказания давления на всех единоличников, не предупреждают о применении наиболее острых мер (например, натуральных штрафов, лишение усадебной земли и др.).

Только одновременное, наряду с суровыми репрессиями к кулацким элементам, развитие широкой массовой работы среди бедняков и середняков обеспечит сдачу хлеба единоличниками.

3. Борьба с кулацким влиянием в колхозах есть прежде всего борьба с воровством, с укрывательством хлеба в колхозах. Это борьба с теми, кто обманывает государство, кто прямо или косвенно ведет работу против хлебозаготовок, кто организует саботаж хлебозаготовок. А между тем как раз на это в районах обращается совершенно недостаточное внимание.

Проявлением кулацкого влияния считают только прямое кулацкое выступление, террористический акт или открытую кулацкую агитацию, а на наиболее распространенные, наиболее хитрые формы борьбы кулака внутри колхоза против хлебозаготовок смотрят как на что-то незначительное, а обыденное, неизбежное явление. ЦК указывает парторганизациям на то, что эти формы кулацкого влияния приняли в настоящее время наиболее угрожающий характер. Беспощадно ударить по воровству, расхищениям, по составителям фальшивой отчетности, по утайкам, разоблачить их кулацкую сущность, показать в этом деле организующую руку классового врага, антисоветских элементов – является основной и решающей задачей партийной работы.

Против воров, рвачей и расхитителей хлеба, против тех, кто обманывает пролетарское государство и колхозников, одновременно с применением репрессии мы должны поднять ненависть колхозной массы, должны добиться, чтобы и вся масса колхозников клеймила этих людей как кулацких агентов и классовых врагов.

4. Несмотря на указания ЦК до сих пор организация хлебозаготовительной работы в районах поставлена из рук вон плохо. Вместо правильной расстановки сил по колхозам, а в отношении единоличников по селам, вместо серьезного и постоянного большевистского руководства хлебозаготовками из районного центра продолжаются бестолковые и безответственные разъезды руководящих работников района по селам. Вместо точной, правильной расстановки людей по отдельным колхозам, вместо посылки наиболее крепких товарищей в решающие колхозы продолжается расстановка партийных сил по принципу «кустов», по сельсоветам, а не определенным колхозам. Эта расхлябанность, отсутствие большевистского руководства и ответственности, прикрываемая с внешней стороны кипучей «работой» и беспомощной суетой, должна быть немедленно ликвидирована.

ЦК считает ненормальным и вредным такое положение, когда в районах и областях вся хлебозаготовительная работа выполняется только партийным аппаратом, когда партийный аппарат непосредственно и от своего имени выполняет различные административные функции (наложение штрафов, аресты, раскрытие ям и т. д.), а советский аппарат в это же время совершенно бездействует и не исполняет своих прямых обязанностей, не несет никакой ответственности.

Исходя из этого, ЦК считает необходимым, чтобы в районном центре постоянно оставалось два ответственных руководящих работника (по партийной и советской линии) и необходимый советский аппарат, без которого невозможно наладить оперативное руководство работой, учет и реагирование на все недостатки и прорывы.

ЦК еще раз указывает всем парторганизациям на решающее значение

организационной работы для обеспечения полного выполнения плана хлебозаготовок.

Без серьезной постановки организационной работы не может быть настоящего большевистского руководства хлебозаготовительной кампанией.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 32-36. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 271-275.

№ 60. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з ліквідації саботажу хлібозаготівель*

5 грудня 1932 *р.*

Совершенно секретно

Ликвидация саботажа хлебозаготовок, проводимого кулацкими элементами и их пособниками, расхищающими и утаивающими хлеб в колхозах, а также срывающими заготовки в единоличном секторе, требует нанесения этим элементам меткого, решительного и быстрого удара,. для этого прежде всего необходимо:

а) Выбор и серьезная подготовка наиболее значительных дел, могущих иметь серьезное значение для достижения перелома в хлебозаготовках для всего района или группы сел и колхозов;

б) Быстрый разбор этих дел и быстрое приведение приговоров в исполнение;

в) Немедленная ударная организация массовой партийной работы в данном колхозе или селе наряду с широким и серьезным освещением всего дела в местной печати.

Недостаток проводимых в настоящее время репрессий заключается в том, что на местах большей частью сбиваются на простое увеличение количества репрессий. При этом смешиваются вместе и мелкие, и значительные села, причем подготавливаются дела плохо. Кроме того, тянутся эти дела долго, от начала дела до окончательного утверждения приговора проходит месяц-полтора, в редких случаях 20-25 дней. При большом количестве дел политическое руководство ими поставлено неудовлетворительно, организационные и политические меры по партийной линии запаздывают и проводятся недостаточно серьезно.

Исходя из этого, ЦК предлагает:

1. Для коренного улучшения руководства применением судебных репрессий создать в областях комиссии в составе первого секретаря обкома обл(астной) КК, начальника областного отдела ГПУ и облпрокурора.

2. Комиссиям раз в 2-3 дня устанавливать дела, которые заслуживают наибольшего внимания, и которые должны быть проведены в ускоренном порядке. Список этих дел должен немедленно направляться в ЦК. Делам, по которым проходят члены партии, должно уделяться особо серьезное внимание.

3. Суд по всем этим делам должен заканчиваться в срок 4-5 дней под непосредственным руководством и наблюдением комиссии. В двухдневный срок после суда дело должно быть доставлено на утверждение в Харьков, где прохождение дел обеспечивается в 1-2 дня.

4. Комиссия должна проследить за прохождением дела в районе, имея в виду прежде всего опубликование приговора и его исполнения в печати, организацию массовой работы в колхозе и окружающих селах, а также выделение результатов, которых добилась организация в связи с данным делом.

Предательская роль осужденных членов партии, переродившихся и ставших на деле кулацкими агентами, должна быть беспощадно разоблачена как в печати, так и во всей партийной массовой работе.

Газеты с освещением каждого дела РПК должен немедленно направлять в ЦК.

ЦДАГОУкраїни. – Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 238. Арк. 93-94. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 275-277.

№ 61. *Наказ ДПУ УСРР «Про заходи по поліпшенню [охороні] колгоспного майна»*

10 грудня 1932 *р.*

Несмотря на ряд указаний, данных ГУРКМ УССР об охране колхозов, все же принятые мероприятия по охране общественной собственности являются недостаточными.

Материалы обследования состояния охраны свидетельствуют, что органы милиции к выполнению этой задачи не подошли в порядке боевого и оперативного задания.

Отмечаются следующие основные недостатки:

1. Засоренность охраны социально чуждым и уголовным элементом (изъято 733 чел. с уголовным прошлым и антисоветского элемента).

2. Значительная часть сторожей физически непригодны к несению сторожевой службы. На важные объекты выставляются лица преклонного возраста, инвалиды, больные (Донецкая, Днепропетровская, Винницкая области).

3. Не установлена твердая дислокация постов охраны, в результате чего ряд важных объектов не охвачены. Существует обезличка в охране и незакрепление сторожей к постам (Киевская область).

4. Слабое привлечение к делу охраны правлений колхозов и райколхозсоюзов. Выделенные члены правлений, ответственные за охрану, недостаточно инструктируются органами милиции, вследствие чего страдает контроль состояния сторожевой службы и халатное отношение сторожей к своим обязанностям (Днепропетровская область).

5. Отсутствие спецодежды и недостаточное количество оружия у сторожей, охраняющих важнейшие объекты (по всем областям).

6. Недостаточное количество противопожарного инвентаря и слабая - организация пожарных дружин. Пожарные обозы колхозами использовываются [Так написано в документі – *Ред.*] не по назначению. Безответственность ряда правлений колхозов и райколхозсоюзов в этом вопросе (Винницкая, Донецкая области).

В целях усиления охраны обобществленного имущества, колхозов, устранения указанных недостатков и предупреждения преступности в колхозном секторе – ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Проводить систематические совещания работников милиции совместно с правлениями колхозов для проработки конкретных мероприятий по улучшению охраны.

2. Закончить в ближайший срок персональное выделение членов правлений колхозов, ответственных за охрану, предварительно согласовав кандидатуры с местными органами ГПУ.

3. Максимально привлечь к охране колхозов сельисполнителей и членов бригад содействия органам милиции.

4. Возложить ответственность на каждого из участковых работников райгормилиции за постановку состояния охраны колхозного имущества в селах обслуживаемых ими участков и завести точный учет и строгий контроль работы по проверке качества несения охраны.

5. Категорически запретить выделять в охрану физически непригодных лиц, укомплектовывать охрану исключительно проверенными [людьми] и из близких нам соцпрослоек.

6. В целях предупреждения могущих быть уголовных проявлений и своевременного изъятия неблагонадежного элемента, проникшего в охрану, - наладить постоянное агентурное освещение состава охраны.

7. Завести точный учет всех преступлений, связанных с расхищением общественной собственности с указанием соцсостава нарушителей и числа предупрежденных преступлений.

8. Обеспечить вооружением сторожей наиболее отдельных и важных объектов гладкоствольными ружьями за счет колхозов.

9. Через местные райисполкомы и райколхозсоюзы добиться немедленного улучшения имеющегося в колхозах противопожарного инвентаря, ремонта неисправного и приобретения недостающего инструмента.

10. Систематически проверять состояние пожарных обозов и степень подготовки пожарных дружин колхозов. Через райисполкомы в качестве инструкторов привлечь квалифицированных работников местных пожарных дружин.

Зам, председателя ГПУ УСРР *Карлсон*

Архів УМВС України в Херсонській області. – Ф. 58. – Т. 36. – Арк. 40-40 зв. Друкарський відбиток.

№ 62. *Наказ ДПУ УСРР «Про чергові завдання органів робітничо-селянської міліції у зв'язку з хлібозаготівлями»*

11 грудня 1932 *р.*

Чтобы добиться немедленного и решительного перелома в работе органов РК милиции Украины по преодолению активного противодействия хлебозаготовкам кулацким, антисоветским и уголовным элементом села, ликвидации всякого рода бандитских проявлений и четкого выполнения оперативных заданий органов ГПУ – ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Всем начальникам областных управлений РК милиции ознакомиться в облотделах ГПУ с оперативным приказом по Госполитуправлению СССР от 5.XII с/г особо уполномоченного на Украине – зам. председателя ОГПУ т.

Балицкого.

2. Для непосредственной помощи районным аппаратам милиции в отстающие по хлебозаготовкам районы, особо пораженные бандитизмом и террористическими проявлениями, где должен быть нанесен сокрушительный удар по к.-р., кулацким и бандитским элементам, - начальникам Одесского, Харьковского и Днепропетровского облуправлений милиции немедленно командировать не менее 50% всего оперативного состава облуправлений.

Начальникам облуправлений милиции Киевского, Винницкого, Черниговского, Донецкого и начальнику РК милиции АМССР командировать в районы не менее 30% всего оперативного состава.

Об исполнении донести телеграфно.

Списки командируемого оперативного состава представить в оперод. ГУРКМ.

3. Всем областным и районным органам РК милиции Украины решительно ликвидировать всякого рода бандитские проявления, имея в виду, что уголовно-бандитский элемент может стать организующим началом политбандитизма.

Перед начальниками органов милиции ставлю задачу, чтобы ни один террористический акт, ни один поджог, ни одно уголовно-бандитское проявление не осталось не раскрытым.

4. Особое внимание обратить на изъятие активно действующего уголовного и хулиганствующего элементов, проводя эту работу под руководством местных органов ГПУ.

Составить порайонные списки изъятия указанных элементов, представив их в облуправления милиции на утверждение, согласование с облотделами ГПУ и определение порядка изъятия.

5. Обратить особое внимание на выявление хлебных ям, черных амбаров, сокрытого в отходах зерна и других тайных хранилищ.

Виновных немедленно арестовывать, расследование заканчивать в 3-5-дневный срок.

6. Решительно прекратить всякую торговлю зерном, мукой, а также печеным хлебом в «больших количествах», обратив особое внимание на ликвидацию внебазарной торговли в селах.

7. Усилить работу по изъятию [у] спекулянтов-перекупщиков хлеба, мяса и др. сельхозпродуктов, сосредоточив основной удар в районах, отстающих по выполнению плана хлебозаготовок.

Ликвидировать тайные места помола и нелегальные хлебопекарни. Виновных арестовывать и привлекать к уголовной ответственности.

Особенно необходимо обеспечить быстрейшее проведение следствия и немедленную передачу дел в суд, Судтройку и Особое совещание, т. к. в случае затяжки следствия и суда проведенные мероприятия теряют свое значение.

Всю работу по борьбе со спекуляцией полностью увязывать с ЭКО областных отделов ГПУ.

8. Проверить выполнение осведомителями их обязательств перед государством.

Всех двойников, дезинформаторов, носителей антисоветских, кулацких настроений, злостно уклоняющихся от выполнения хлебозаготовок, арестовывать и дела на них передавать на Судтройку и Особсовещание.

Вместе с этим, провести необходимую довербовку осведомсети. План насаждения осведомсети согласовать с местными органами ГПУ .

9. Нач. областных милиций обеспечить своевременную информацию ГУРКМ в установленные сроки.

10. Срок проведения всех организационных мероприятий по настоящему приказу и срок сдачи указаний районным аппаратам милиции устанавливается в 48 часов.

11. Приказ проработать на оперсовещаниях. Копии протоколов операсовещаний и директив райаппаратам милиции представить ГУРКМ.

Зам. пред. ГПУ УСРР *Карлсон*

Архів УМВС України в Херсонській області. – Ф. 58. – Т. 37. – Арк. 53-53 зв. Друкарський відбиток.

№ 63. *Лист С. Косіора до членів та кандидатів у члени Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність вивезення насінневих фондів у рахунок хлібозаготівель*

25 грудня 1932 *р.*

Спустившись поглубже в колхозы, я убедился, что пункт о фондах в письме обкома от 18 декабря нужно не только отменить, а также обсудить как политически неправильный, особенно в части мотивировки, почему не следует вывозить семенных фондов. Хотя я был основным автором этого документа и принимал участие в его окончательном редактировании, но именно поэтому считаю своим долгом внести это предложение, чтобы не путать районных работников, не облегчать возможности всякого рода оппортунистам для злостных разговоров вокруг вывоза посевных фондов, которые мы сейчас в обкоме решили и проводим в жизнь.

Именно оставление семенных фондов, несмотря на организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, говорило бы о нашей слабости и нерешительности. В большинстве случаев кулак именно рассчитывал на то, что мы легко поддадимся на удочку его доказательств о том, что хлеба больше нет. Остановившись перед вывозом семенных фондов из колхозов, которые не выполняют план хлебозаготовок, мы бы только усилили саботажные настроения в значительной части колхозов, не выполнивших план, нам не осталось бы ничего другого, как только рассчитывать на то, сравнительно небольшое, количество хлеба, которое может быть получено из переобмолота соломы или же из случайно открытых ям, как на это сейчас рассчитывают очень многие оппортунистически настроенные и растерявшиеся работники. Конечно, вывоз семенных фондов является мерой тяжелой, но по отношению к колхозам, недобросовестно относящимся к выполнению своих обязательств перед государством, другого выхода нет. Вывоз семенных фондов в борьбе за хлеб ребром ставит вопрос о серьезности положения, ставит вопрос о том, что те, кто организует саботаж хлебозаготовок, одновременно организует и саботаж сева. Для того чтобы организовать сев, нужно прежде всего сломить организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, побить кулака в этом решающем пункте нашей борьбы с кулаком, с его пособниками и подпевалами, с их влиянием в колхозе.

В связи с этим ЦК КП(б)У совершенно правильно поступил, отменив в части колхозных фондов свое постановление от 29 ноября, идущее значительно дальше постановления ЦК КП(б)У от 18 ноября, т. е. фактически идущее в разрез с ним. Вот почему ЦК ВКП(б) поступил совершенно правильно, отменив наше решение от 18 ноября о колхозных фондах, которое в данных условиях безусловно ослабляло нашу позицию в борьбе за хлеб.

Ознакомившись ближе с положением в районах, я должен по-честному заявить, что если бы наше постановление от 18 ноября не было отменено, то я сейчас сам бы внес это предложение, ибо иначе это значило бы на деле отступить на хлебозаготовительном фронте перед кулаком, а отступать здесь мы не можем ни в коем случае. Исходя из всего этого, я прошу тебя [Йдеться про секретаря ЦК КП(б)У В. Строганова] поставить на бюро мое предложение и принять его, разослав его райкомам, предложив разъяснить на ближайших собраниях районного актива.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 20. – Спр. 5243. – Арк. 203. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 298-299.

№ 64. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про поширення на Дніпропетровську область репресивних заходів до селян*

29 грудня 1932 *р.*

1. Выслать 700 семей с 20-25 сел основных отстающих районов.

2. Тт. Карлсону и Реденсу организовать высылку на север злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве 700 человек .

3. Составить список исключенных из партии в количестве до 50 [чел.] для немедленной высылки и [отправки в] концлагерь. Просить ЦК ВКП утвердить это решение [ЦК ВКП(б) затвердив це рішення 1 січня 1933 р.].

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 83. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300.

№ 65. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення репресій до одноосібників - злісних нездавачів хліба*

29 грудня 1932 *р.*

Запропонувати Дніпропетровському та Харківському обкомам щодо злісних одноосібників застосувати, на підставі постанови РНК УСРР з 11 листопада 1932 р., розпродаж всього їхнього майна, а також позбавлення повнотою [повністю] всієї садибної землі та всіх будівель. Щодо Харківської області цього заходу застосувати, приміром, до 1000 господарств [4 січня 1933 р. ЦК ВКП(б) затвердив заслання на північ 400 сімей селян та 40 виключених з партії комуністів]; по Дніпропетровській області - 500 господарств [Цього ж дня Політбюро ЦК КП(б)У збільшило цю квоту до 700 селянських сімей.].

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк.179. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300.

№ 66. *Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії про вивезення в п'ятиденний термін усіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель*

29 грудня 1932 *р.*

До сих пор еще районные работники не поняли, что первоочередность хлебозаготовок в колхозах, не выполняющих своих обязательств перед государством, означает, что все имеющееся наличное зерно в этих колхозах, в том числе и так называемые семенные фонды, должно быть в первую очередь сдано в план хлебозаготовок.

Именно поэтому ЦК ВКП(б) отменил решение ЦК КП(б)У от 18 ноября о невывозе семенных фондов как решение, ослабляющее наши позиции в борьбе за хлеб.

ЦК КП(б)У предлагает в отношении колхозов, не выполнивших план хлебозаготовок, немедленно, на протяжении 5-6 дней, вывезти все наличнные фонды, в том числе так называемые семенные, на выполнение плана хлебозаготовок.

ЦК обязывает немедленно мобилизовать для этого все перевозочные средства, живую тягловую силу, автотранспорт и трактора. В однодневный срок дать твердый ежедневный наряд на поставку необходимого количества лошадей, в том числе и единоличниками.

Всякую задержку в вывозе этих фондов ЦК будет рассматривать как саботаж хлебозаготовок со стороны районного руководства и примет соответствующие меры.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 182. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300-301; 5. – С. 611.

№ 67. *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про застосування репресій до колгоспів та колгоспників, які саботують хлібозаготівлі*

30 грудня 1932 *р.*

Считать необходимым в каждом районе в 3-5 колхозах, особо саботажнических, найти по 3-5 хозяйств, которые являются дополнительными гнездами организаторов кулацкого саботажа хлебозаготовок, и продать у них за долги или в порядке штрафа через суд по одной корове, находящейся в их личном владении, разъяснив на собрании колхозников этих колхозов, что такая мера наказания применена к этим дворам как к организаторам кулацкого саботажа хлебозаготовок и укрывателям хлеба от государства. Предложить колхозникам сдать укрытый хлеб государству и [разъяснить], что тот, кто сдаст укрытый хлеб добровольно, того карать не будет.

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 510. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 306-307.

№ 68. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про репресії до селян Дніпропетровської області*

1 січня 1933 *р.*

Принять следующее предложение ЦК КП(б)У:

1. выслать 700 семей с 20-25 сел основных отстающих районов.
2. Тт. Карлсону и Реденсу организовать высылку на Север злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве 700 человек.

Составить список исключенных в количестве до 50 из партии для немедленной высылки в концлагерь.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – пр. 14. – Арк.. 44-45.

№ 69. *Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У з оголошенням постанови ЦК ВКП(б) про добровільне здавання державі колгоспами, колгоспниками та одноосібниками раніше прихованого хліба*

1 січня 1933 *р.*

Сообщается постановление ЦК от 1 января 1933 г.:

«Предложить ЦК КП(б)У и СНК УССР широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением СНК СССР от 7 августа 1932 г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности).

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6339. – Арк. 25. Копія; 1. – С. 308.

№ 70. *Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками та одноосібниками прихованого хліба*

2 січня 1933 *р.*

Совнарком и ЦК КП(б)У обязывает областные и районные партийные комитеты, областные и районные исполкомы широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением ЦИК и Совнаркома СССР от 7

августа 1932 г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности).

Для этого ЦК и Совнарком предлагают:

1. Немедленно созвать пленумы сельсоветов и совещания колхозного актива.

2. После этих пленумов и совещаний созвать общие собрания колхозников по каждому колхозу в отдельности и отдельно собрания трудящихся единоличников.

На этих совещаниях, пленумах и общих собраниях колхозников и единоличников обсудить вопрос о выполнении колхозами и единоличниками хлебозаготовок, разъяснить необходимость добровольной сдачи расхищенного и скрытого хлеба и о тех суровых мерах взыскания, которые будут применены в отношении упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб.

3. В районных газетах широко освещать опыт тех сел и колхозов, где благодаря хорошо проведенной разъяснительной работе удалось добиться массовой добровольной сдачи колхозниками и единоличниками укрытого и расхищенного хлеба.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*
Председатель СНК УССР *Чубарь*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336. – Арк. 66-66 зв. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 309.

№ 71. *Постанова РНК СРСР про боротьбу з розкраданням і розбазарюванням хліба на млинах, елеваторах і приймальних пунктах і зловживаннями з хлібними квитанціями*

21 січня 1933 *р.*

В целях борьбы с хищениями зерна и муки на элеваторах и складах Заготзерна и Союзмуки и злоупотреблениями с хлебными квитанциями, является одной из форм борьбы кулачества и его агентуры с советской властью, Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Обязать крайисполкомы, облисполкомы, СНК союзных и автономных республик, а также НК РКИ производить тщательную проверку:

а) порядка приема, хранения и отгрузок хлеба, а также состояния отчетности элеваторов, складов и мельниц;

б) всего личного состава работников элеваторов, складов и мельниц с целью удаления чуждых элементов.

2. Всякую выдачу зерна и муки без централизованных нарядов, также расходование производственной экономии на местные нужды рассматривать как хищение государственной собственности, и лиц, проводящих указанные выдачи, а также руководителей организаций, дающих распоряжения о расходовании, привлекать к уголовной ответственности и судить на основании декрета от 7 августа 1932 г. об охране общественной (социалистической) собственности.

3. Предрешить печатание для хлебной кампании 1933 года квитанций в централизованном порядке через Госзнак .

4. Принять к сведению сообщение нач. Заготзерна т. Клейнера о том, что 2 декабря 1932 г. его распоряжением отменены действовавшие ранее указания

Заготзерна о производственной экономии и всю производственную экономию предложено сдавать на заготовительные пункты Заготзерна наравне с гарнцевым сбором.

5. НКПСу принимать к перевозкам хлеб исключительно по весу.

6. Отменить учет хлебосдачи в районах и сельсоветах по выданным квитанциям (справкам), ведя в сельсоветах учет исключительно по актам, полученным непосредственно от райзагототделений.

7. Зам. нач. Заготзерна по крестьянскому мукомолью т. Бейдару за дачу директивы мелькомбинатам с указанием бесконтрольно расходовать производственную экономию, что способствовало хищениям муки, объявить выговор с предупреждением.

Начальнику элеваторно-складского управления Заготзерна т. Столярову - за неприятие мер по ликвидации усилившихся хищений квитанций объявить выговор.

Поручить КомзагСТО наложить необходимые меры взыскания, вплоть до снятия с работы, на других работников, виновных в неприятии исчерпывающих мер по ликвидации хищений хлеба на элеваторах, складах и мельницах.

8. Утвердить инструкцию Заготзерна о хлебных квитанциях и порядке расходования отходов и производственной экономии.

Председатель Совета народных
комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Зам. управляющего делами Совета народных
комиссаров Союза ССР *И. Межлаук*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 21-22. Оригінал. Машинопис.

№ 72. *Директива РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами*

22 січня 1933 *р.*

До ЦК ВКП и Совнаркома дошли сведения, что на Кубани и Украине начался массовый выезд крестьян «за хлебом» в ЦЧО, на Волгу, Московскую обл., Западную обл., Белоруссию. ЦК ВКП и Совнарком СССР не сомневаются, что этот выезд крестьян, как и выезд из Украины в прошлом году, организован врагами советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации «через крестьян» в северных районах СССР против колхозов и вообще против советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов советской власти. В этом году не может быть допущено повторение прошлогодней ошибки.

Первое. ЦК ВКП и Совнарком СССР предписывают крайкому, крайисполкому и ПП ОГПУ Северного Кавказа не допускать массовый выезд крестьян из Северного Кавказа в другие края и въезд в пределы края из Украины.

Второе. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ЦК КП(б)У, Укрсовнаркому, Балицкому и Реденсу не допускать массовый выезд крестьян из Украины в другие края и въезд на Украину из Северного Кавказа.

Третье. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ПП ОГПУ Московской обл., ЦЧО, Западной обл., Белоруссии, Нижней Волги и Средней Волги арестовывать пробравшихся на север «крестьян» Украины и Северного Кавказа и после того, как будут отобраны контрреволюционные элементы, водворять остальных в места их жительства.

Четвертое. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ТО ГПУ Прохорову дать соответствующее распоряжение по системе ТО ГПУ.

Предсовнаркома СССР *В. М. Молотов*
Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 45. – Арк. 109-109 зв. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 635; 6. – С. 391.

№ 73. *Інформація Дніпропетровського облвиконкому РНК УСРР про важкий продовольчий стан області та збільшення захворювання дітей від голодування*

28 лютого 1933 *р*

По ряду районов: Нововасильевскому, Акимовскому, Межевскому, Высокопольскому, Великобелозерскому, Апостоловскому, Божедаровскому, Молочанскому, Павлоградскому, Никопольскому, Нижнесерогозскому, Новотроицкому, Цареконстантиновскому и Михайловскому наблюдается резкое сокращение посещаемости школ, тяжелые заболевания от голода со смертельными случаями, среди детей производственно-колхозного актива.

В меньшей мере подобные случаи выявлены в районах: Долинском (села: Батузман, Новая Брузунковка), Терпеньевском, Бердянском, Софиевском, Геническом, Большетокмакском, Люксембургском и Мелитопольском.

Проверкой аппарата ГПУ ряда сел и районов выявлено, что недоеданием в значительной мере задет производственно-колхозный актив, имеющий 300-900 трудодней.

В районах: Нововасильевском, Акимовском и Межевском, где наибольшее количество смертельных случаев на почве голода, нами направлены врачебные бригады и организацией Красного Креста открываются питательные пункты в сельсоветах.

Облисполкомом, помимо продовольственной помощи хлебом нуждающимся активистам-колхозникам, намечено:

1. Развернуть сеть детских ясель на 30 тыс. детей и с 1 марта по 1 апреля – дополнительно на 40 тыс. детей.

Такое же количество детей было охвачено детскими яслями в период весенней посевной кампании 1932 г.

Помимо мобилизации в части продовольственных ресурсов самих колхозников, необходимо будет для снабжения детей ясельного возраста до 1 июля выделить централизованные фонды из расчета: 400 г сахара, 200 г. растительных жиров и 600 г. крупы на ребенка в месяц, [всего] 56 т сахара, 48 т растительных жиров, 144 т крупы и 60 тыс. м мануфактуры.

2. Оказание продовольственной помощи детям дошкольного возраста

намечено в количестве 50 тыс. детей с охватом 20% общего их количества (250 тыс.). Это мероприятие нами проектируется на 3 месяца и, исходя из вышеуказанных норм, необходимо будет централизованных фондов: сахара 60 т, растительных жиров 30 т и крупы 90 т.

3. Детей школьного возраста проектируем охватить продовольственной помощью – 50 тыс., или 11% общего количества детей школьного возраста, что также потребует по этим же нормам на 3 месяца централизованных фондов: сахара 60 т, растительных жиров 30 т и крупы 90 т.

Снабжение хлебом всех групп детей будет обеспечено за счет продовольственной ссуды, выдаваемой колхозникам.

4. За счет продовольственных ссуд, отпускаемых колхозникам, облисполком предполагает охватить продовольственной помощью около 300 тыс. человек взрослого населения области.

Для 30 тыс. человек взрослого населения, находящегося в наиболее тяжелом физическом состоянии и требующего специальной поддержки питанием, необходимо будет отпустить на 4 месяца централизованных фондов: 48 т сахара, 24 т растительных жиров и 72 т крупы.

5. Для дополнительного охвата беспризорных детей, наиболее пораженных сел и районов облисполкомом проектируется расширение детских интернатов на 600 детей.

Для этого необходимо на 10 месяцев централизованного фонда: 48 т хлеба, 17 т крупы, 6 т сахара, 1,5 т растительных жиров, 18 т рыбы и мяса и дополнительный отпуск средств – 385 тыс. рублей.

Финансирование вышеуказанных мероприятий, помимо содержания 600 детей в детинтернатах, проектируется за счет оплаты стоимости продовольственной помощи средствами колхозников с отнесением содержания наиболее нуждающихся за счет ассигнований, предусмотренных по местному бюджету 1933 г.

Для реализации плана мероприятий по оказанию продовольственной помощи нуждающимся просим срочного удовлетворения нашей заявки и отпуска централизованных фондов на ближайшие 4 месяца: 224 т сахара, 132 т растительных жиров, 396 т крупы и 60 тыс. м мануфактуры.

Кроме того, включить на дополнительное централизованное снабжение 600 детей детинтернатов на 10 месяцев, а также отпуска дополнительных ассигнований 385 тыс. рублей.

Председатель облисполкома *Алексеев*
Ответственный секретарь *Дашевский*

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 78-79. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 397-398.

№ 74. *Витяг із листа секретаря Дніпропетровського обкому партії М. Хатаєвича до ЦК ВКП(б) про підготовку до весняної сівби в області, важкий продовольчий стан, настрої населення та заходи допомоги голодуючим*

3 березня 1933 *р.*

Я только что вернулся из объезда южной группы районов нашей области вступающих в сев в первую очередь. В последние 3-4 дня в этих районах (и по всей

области) имело место резкое похолодание и был усиленный снегопад с метелями и буранами. Это оттянуло начало сева в этих районах минимум на 10 дней против сроков, ранее предполагавшихся. Нужно полагать, что ранее 20-25 марта сев ни в одном из этих районов не начнется. Такая оттяжка весны нам, конечно, только на руку, она позволит нам лучше подготовиться и лучше организовать сев.

Засыпка семян идет у нас по-прежнему очень плохо. Пятая февральская пятидневка дала 125 тыс. пудов, а 6-я (фактически 3 дня) дала только 55 тыс. пудов. Это падение засыпки семян в последнюю февральскую пятидневку против 5-й отношу целиком за счет очень сильных снежных метелей и резкого похолодания, которые совершенно почти приостановили на несколько дней всякую работу на селе. Я считаю нужным привести это объяснение, поскольку падение заготовок семян как раз совпало с моментом, когда районам стало известно об отпуске государственной семссуды. Я думаю, что на ближайшие 10-20 дней нам все же удастся обеспечить более высокий против февраля темп засыпки семян. До отпуска семссуды, когда колхоз обычно имел только 8-10% нужного количества семян и оставалось еще найти более 90%, среди колхозников были бесперспективность, безнадежность и неуверенность, что эти остальные 90% удастся собрать. А теперь, когда нужно добрать только 20%, то раскачать и мобилизовать колхозников на то, чтобы собрать это недостающее нам количество, нам удастся в большей степени. Всего нам остается собрать еще более 800 тыс. пудов семян. Я думаю, что мы их полностью соберем. Немалую часть этих семян мы соберем уже во время самого сева, когда оттает земля и когда вместе с этим обычно оттаивают и мужицкие сердца.

К первому марта отпущенная семссуда была уже во всех районах области (за очень небольшими исключениями) распределена по колхозам. Распределение производилось в районах совместно с политотделами и директорами МТС, с должным учетом положения в отдельных колхозах. С вчерашнего дня по южной группе районов уже было приступлено к вывозке семссуды по колхозам. По нашим указаниям во всех районах принимаются все необходимые меры к обеспечению должной охраны и полной сохранности всего семенного зерна как во время перевозки, так и после доставки в колхоз. Зерно отпускается с пунктов в отсортированном и протравленном виде. К 15-18 марта мы закончим, очевидно, полностью вывозку отпущенного семенного зерна во всех районах области. Из многочисленных бесед с колхозниками, из собраний колхозного актива, где я участвовал, я убедился, что в настроении колхозников за последнее время, бесспорно, имеет место значительный перелом к лучшему. Чувствуется отрезвление после того разгула и обострения собственнических, мелкобуржуазных вожделений, которые переживало большинство колхозников во время прошлых хлебозаготовок. Среди большинства колхозников, которые совсем еще недавно таскали и воровали колхозный хлеб, относились небрежно к колхозному имуществу, не хотели честно работать в колхозном производстве, замечается, что они все более знают необходимость честно и старательно работать для колхоза, замечается рост заботы об укреплении обобществленного колхозного производства.

Этот перелом еще, понятно, далеко не полный: на собраниях колхозники далеко не говорят всего, что думают, держатся связанно, многому из наших слов и обещаний еще не верят. Но настроения у них, бесспорно, посевные; подготовка к севу в большинстве колхозов происходит как следует на деле. Выходят на всякие работы колхозники сейчас значительно более аккуратно, чем выходили весь прошлый год, и сеять, бесспорно, собираются лучше и организованнее, чем

сеяли в прошлом году.

Это улучшение в настроениях колхозников не везде еще имеет место и не везде в одинаковых размерах проявляется. Например, в Большетокмакском районе, где районное руководство было до последнего времени особенно плохим и слабым и где сельское хозяйство и колхозное строительство было особенно подорвано и ослаблено за последние год-полтора, такого перелома в настроениях колхозников я почти не заметил. В этом районе на колхозных собраниях сообщение об отпуске государственной ссуды воспринималось равнодушно и пассивно, там замечается особенная пришибленность и пассивность колхозной массы. Но в этом районе положение исключительно тяжелое и плохое. В большинстве же районов и колхозов области имеет место активное участие колхозников в обсуждении и проработке всех вопросов подготовки к севу, но вопрос о семенах при этом обсуждении они предпочитают замалчивать, и когда его ставишь в упор, то отвечают молчанием или заявлением о незнании того, где и у кого можно найти семена.

Наряду со сбором семян наше главное внимание сейчас направлено на создание, сколачивание и укрепление постоянной колхозной производственной бригады, которая была здесь полностью развалена. При объезде я убедился, что кое-что в этом отношении уже сделано. Во многих районах проделана в этом отношении немалая работа, в результате которой в половине и более чем в половине колхозов постоянная колхозная производственная бригада построена в основном правильно. Исключение составляют более тяжелые районы (Акимовский, Большетокмакский, Нововасильевский, Белозерский), где работа по организации бригад проделана по-настоящему не более, чем в 10-15 % колхозов.

Я думаю, что за остающееся еще до начала сева время мы успеем везде проделать эту работу. Я видел немало бригад, которые могут хоть завтра выступить в поле и организованно приступить к весенним полевым работам, но немало есть и таких, где прикрепление к бригаде полевого участка, инвентаря и т. д. проведено на бумаге, где бригадир еще не знает своих колхозников и колхозники не расставлены, не знают, что они будут делать, где, на каких землях и как они будут сеять и пахать.

Состав бригадиров процентов на 40 неплохой. Наблюдается до сих пор много случаев, когда старательный, добросовестный колхозник упорно отказывается от выдвижения в бригадиры и в состав правлений колхозов. Это нежелание вполне понятно, если вспомнить, что за последние 3-4 месяца очень большой процент председателей, членов правления колхозов и колхозных бригадиров были арестованы, отданы под суд и т. д.

Продовольственное положение колхозников во многих районах из тех, где я был, очень тяжелое. В Большетокмакском районе установлено 26 случаев голодной смерти (в 3 селах, расположенных вблизи районного центра). В Акимовском районе только в одном с. Терновка-1 умерло с 21 января по 22 февраля 35 человек. Всего в этом селе числилось хозяйств в колхозе 103, из них бросили хозяйство и выехали 38 хозяйств, умерло 35 человек, лежит больных (опухших) 102 человека.

Отдельные факты по этому селу: семья Младенова – 3 трудоспособных, один тракторист, старик и старуха – имели 610 трудодней, получили 433 кг хлеба, из них 328 кг мукой на руки, 86 кг печеным хлебом во время общественного питания. 31 января умер сын – тракторист 29 лет, 19 февраля умер старик, 53 года.

Семья Дылова – 3 человека, 2 трудоспособных, имели 701 трудодень, получили на руки 247 кг мукой и 230 кг печеным хлебом в порядке общественного питания. 10 февраля умер старик 55 лет, 12 февраля – старуха 55 лет и 23 февраля – дочь 12 лет.

Семья Шадлай – 9 человек, выработали 622 трудодня; получили на руки и съели в порядке общественного питания 933 кг. Лежат опухшие.

Семья Янколова – 5 членов семьи. Глава семьи и сын, комсомолец, проработали несколько месяцев в колхозе, заработали в колхозе 235 трудодней и получили 194 кг хлеба. Умерло 3 человека.

Семья единоличника Янколова, который сам не сеял, пас колхозные стада на договорных началах, с которым колхоз не рассчитался, - умер сам и двое малолетних детей.

Аналогичное положение имеет место в ряде сел Нововасильевского, Высокопольского и некоторых других районов.

Сравнительно много случаев опухания и голодных смертей мы имеем, помимо этого, еще в районах Апостоловском, Васильковском, Сталинском, Мелитопольском, Большелепетихском, Никопольском (всего у нас 23 района с установленными подобными фактами).

За февраль по области было зарегистрировано несколько десятков случаев отравлений на почве употребления в пищу всякого рода суррогатов и трав. Случаи отравления приходятся, главным образом, на коммуны, во многих из которых положение с хлебом оказалось наиболее тяжелым.

В результате принятых нами мер положение в наиболее тяжелых районах улучшилось (развернуто детпитание в яслях, оказывается помощь хлебом в первую очередь тем колхозникам, которые выработали много дней и остались без хлеба). До половины же февраля на все эти случаи и факты опухания от голода и голодных смертей не только никто не обращал никакого внимания, но считалось антипартийным и предосудительным на это реагировать. Как я сейчас лично установил, секретарь Верхнетокмакской сельской ячейки т. Зинченко (Большетокмакский район) опух от голода и не сообщал об этом райпарткому, боясь, как бы его не обвинили в оппортунизме.

Хотя положение у нас тяжелое, но та продовольственная помощь которая нам оказана (1 млн 200 тыс. пудов), нас в основном устроит. Эта помощь составляет в среднем немного более 2 пудов на каждый колхозный двор, но так как часть этого хлеба (хотя бы 200 тыс. пудов) желательно было бы оставить не тронутой до периода прополочных работ, то было бы очень хорошо, если бы нам была дана хотя бы некоторая дополнительная помощь.

На пунктах Заготзерно в нашей области лежит более 100 тыс. пудов магара (кормовая культура, семена которой могут быть хорошо использованы как продовольствие (крупа) и как фураж), не зачтенного в план хлебозаготовок. Кроме этого, на тех же пунктах Заготзерно и в государственном сортфонде имеется еще около 300 тыс. пудов того же магара, из них по государственному сортфонду остается 180 тыс. пудов магара, на который нет и, очевидно, не будет никаких вывозных нарядов.

Я прошу ЦК отдать этот магар в наше распоряжение для отпуска колхозам за наличный расчет, частично это пойдет на кашу (на общественное питание во время полевых работ), частично пойдет на фураж лошадям.

[...]

С компривetом *М. Хатаевич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 105-111. Копія. Машинопис; 1. – С. 401-40

№ 75. *Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про засипку насіння для весняної сівби*

5 березня 1933 *р.*

В связи с тем, что государством оказана всем нуждающимся республикам, краям и областям достаточная семенная помощь, Центральный Комитет ВКП(б) и Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляют:

1. Обязать обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий, облисполкомы, крайисполкомы и Совнаркомы республик мобилизовать все силы на ускоренную засыпку семян и обеспечить полностью семенами выполнение плана весеннего сева.

2. Предупредить их, что никакой дополнительной семенной помощи отпускаться не будет, и предложить им не обращаться в ЦК ВКП(б) ни с какими просьбами об оказании семенной помощи.

Секретарь Центрального Комитета ВКП(б) *И. Сталин*
Председатель Совета народных комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*

ДАРФ. - Ф. 5446. - ОП.1в. - Спр. 468. - Арк.129. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 76. *Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про розширення розмірів голодування в області (• 8 марта 1933 г. копия записки была направлена в ЦК КП(б)У)* (Документ подається в адаптованому вигляді– *Ред.*)

5 березня 1933 *р.*

Рядом специальных сообщений мы сигнализировали об увеличивающихся случаях опухания и смерти на почве голода, проверенных и документально подтвержденных врачебными осмотрами, какие были организованы райаппаратами ГПУ под видом выявления эпидемических заболеваний.

В настоящее время нами проводится работа по определению точных размеров голода.

По предварительным итогам этой работы, выясняется нижеследующее:

всего по данным 35 районов, где райаппаратами ГПУ проверка в основном проведена, поражено 336 сельсоветов;

голодает 6436 семей; в них 16 211 человек имеют на почве голода признаки опухания; 1700 человек умерло от голода, а по Нововасильевскому району - от болезней, вызванных голоданием.

Смерть от голода подтверждается, в отдельных случаях, актами медицинского вскрытия трупов, причем акты констатируют, помимо истощения и опухания, еще полное отсутствие пищи и даже жидкости в желудке, тонких кишках и мочевом пузыре, но – в основном смерть от голода подтверждается свидетельскими показаниями и освидетельствованием оставшихся в живых членов семьи, находящихся в тяжелом состоянии.

Кроме приведенных выше сведений, поступили еще не проверенные данные (проверка произведена лишь частично) по 5 районам, помимо указанных 35, о том, что там голодает 855 семей, в них 2494 человека имеют признаки опухания и 144

человека умерли от голода. Хотя отсутствие исчерпывающих проверочных материалов не позволяет сейчас судить о действительном количестве голодающих в этих 5 районах, данные же частичной проверки свидетельствуют о том, что весьма значительные размеры голода и по этим районам – бесспорны.

Наконец, имеющиеся отдельные донесения, не поддающиеся суммированию, указывают на то, что факты голода и недоедания имеются и по остальным районам области, в частности по Колларовскому и Мелитопольскому.

В наиболее тяжелом положении находятся следующие районы области:

	Район	Голодает (семей)	Опухло (чел.)	Умерло (чел)
	Нововасильевский	922	1721	508
	Акимовский	903	2408	220
	Большелепетихский	545	1763	149
	Павлоградский	833	2139	290
	Высокопольский	87	162	106
	Мелитопольский	437	870	36
	Нижнесерогозский	81	315	80
	Генический	233	689	84
	Межевский	246	890	32
	Апостоловский	246	452	3
	Каменский	139	337	2
	Софиевский	94	273	3
	Никопольский	380	887	7
	Пятихатский	169	460	44

Необходимо оговориться, что по Нововасильевскому району относится в значительной мере к массовым заболеваниям малярией, которая приняла характер массовой эпидемии с большим количеством смертельных исходов, вследствие крайней истощенности сельского населения от голодания.

По сообщениям перечисленных выше районов, количество голодающих непрерывно увеличивается.

Рассматривая сведения о голодающих по социальным признакам (по 35 районам), отмечаем:

	Голодает (семей)	Опухло (чел)	Умерло (чел)
колхозников	5165	12 582	1246
единоличников	1271	3629	454

(Например, по Акимовскому району поражено голодом 12 населенных пунктов. По социальным признакам (из пока проверенных 50%) в приложении 1 к данному документу отмечено:

	Голодает (семей)	Опухло (чел)	Умерло (чел)	Кол-во отравившихся
колхозников	835	1909	168	8
единоличников	168	499	52	1
Всего	903	2408	220	9

Вставка из приложения к документу наша – *Ред.*).

Необходимо отметить, что среди колхозников весьма значительное количество

семей, активно участвовавших в трудовых процессах колхозов, выработавших большое количество трудодней. Характерными в этом случае являются данные по Мелитопольскому району, где по с. Песчанка например, из 107 семей выработало:

От 500 до 800 трудодней	7 семей
От 400 до 500 трудодней	8 семей
От 300 до 400 трудодней	28 семей
Менее 300 трудодней	64 семьи

В Покровском районе зафиксированы следующие факты голодания активных тружеников:

Максименко Емельян Федорович – колхозник-бедняк, выработал 620 трудодней.

Листопад Авраам Терентьевич – колхозник-бедняк, выработал 798 трудодней.

В Межевском районе:

Карпенко Иван Михайлович - выработал 951 трудодень, колхозник-бедняк.

Лукьяненко Евдокия - колхозница-середнячка, сын служит мотористом в танковой части Красной Армии, семья выработала 811 трудодней.

Легкомур Петр - колхозник-бедняк, работает сторожем в коммуне, выработал 733 трудодня.

Аналогичных семей насчитывается в районе около 15 – все голодают и имеют признаки опухания.

В связи с недостатком хлеба в качестве массового явления отмечается употребление в пищу различных суррогатов, в том числе вредных и опасных для жизни.

Нами зарегистрировано 354 случая отравления от употребления в пищу сорных трав, хлопковых семян, отходов от пивоварения, зерен абрикосов и вишен. Из этого числа 42 отравления повлекли за собой смертельный исход.

Подавляющее большинство отравившихся падает на следующие районы:

Районы	Отравилось (чел.)	Умерло (чел.)
Большелепетихский	75	30
Нововасильевский	190	30
Магдалиновский	15	30
Акимовский	9	9
Новомосковский	28	9
Генический	9	3
Павлоградский	3	3

В Большелепетихском районе, по определению врача, признаки отравления сорными травами (миший и репий) наступали через несколько часов и заканчивались смертью у детей в течение одних суток, у взрослых – в течение 3-5 суток.

Наряду с суррогатами в массовом порядке отмечается употребление в пищу мяса кошек и собак, а также мяса павших лошадей, которое в одних случаях растаскивается сразу же после падежа, а в других – выкапывается из скотомогильников.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.6274. – Арк..124-133. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С.406-413.

№ 77. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної трійки ДПУ*

10 березня 1933 *р.*

Предоставить право рассмотрения дел по повстанчеству и контрреволюции на Украине с применением высшей меры социальной защиты тройке в составе тт. Балицкого, Карлсона и Леплевского.

РДАСПІ. – Ф.17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 96. Оригінал.Машинопис.

№ 78. *Спецдонесення транспортного відділу ДПУ Катеринінської залізниці Дніпропетровському обкомові КП(б)У про смертність від голоду на залізничних вокзалах*

12 березня 1933 *р.*

За период с 25.II по 3.III с. г. по 2-му эксплуатационному району отмечено 35 случаев умирания от голода и истощения на вокзалах.

По станциям указанное число случаев распределяется таким образом:

ст. Днепропетровск – 11,
ст. Н-Днепровск – 6,
ст. Синельниково – 7,
ст. Пятихатки – 11.

Кроме того, по ст. Мелитополь за февраль месяц зафиксировано 6 случаев смерти от голода и истощения.

Из указанных 41 чел. имеется 13 человек крестьян-пассажиров.

Преимущественное же количество умерших на вокзалах относится за счет освобожденных из ДОПРа.

Следует отдельно отметить, что значительному количеству освобождаемых из ДОПРа проездные документы не выдаются, в связи с чем они не имеют возможности выехать к месту своего жительства и концентрируются на вокзалах. Не имея средств и не получая хлеба и других продуктов, умирают от голода.

Сообщая о вышеизложенном, полагал бы необходимым обязать соответствующие организации удовлетворением освобождаемых из ДОПРа проездными документами до избираемого местожительства или места работы

Вр. нач. ДТО ОГПУ Екат. ж. Д. *Вецгайль*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 198-199. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 79. *Довідка ДПУ УСРР про продовольчі труднощі та вражені голодуванням райони України*

12 березня 1933 *р.*

По данным, поступившим в феврале – марте, продзатруднения зафиксированы в 738 населенных пунктах 139 районов, где голодает 11 тыс. семей.

В числе голодающих острым заболеваниям на почве недоедания подвержено 17

тыс. 308 человек.

За этот же период умерло от голода – 2 тыс. 487 человек. Наибольшее количество фактов голода зарегистрировано в конце февраля и начале марта. В отдельных местах это явление приняло массовый характер.

По отдельным областям Украины приведенные цифры разбиваются:

Область	Колич. р-нов	В них поражено населен. пунктов	Колич. голодающ. семей	В т. ч. больных (душ)	Умерло
Днепропетровская	35	336	6436	16211	1700
Киевская	27	75	1363	253	417
Винницкая	20	82	625	201	59
Донецкая	29	83	573	409	263
Одесская	14	32	131	83	11
Харьковская	5	20	116	151	37
АМССР	9	110	1823	–	–
Итого	139	738	11 067	17308	2487

Наиболее поражены продзатруднениями - Днепропетровская, Киевская области и АМССР. По количеству голодающих семей, подверженных заболеваниям и смертности, особенно выделяется Днепропетровская область.

Преобладающее количество голодающих - колхозники. К ним относятся, главным образом, многосемейные хозяйства, выработавшие незначительное количество трудодней. Зарегистрированы также факты голода среди колхозников, выработавших большое количество трудодней, но не получивших в колхозе продуктов питания в результате разбазаривания и кражи хлеба в момент уборки.

Среди единоличников испытывают продзатруднения многосемейные, главным образом бедняцкие, хозяйства. Большинство из них в последнее время не занималось сельским хозяйством.

Голодающие семьи употребляют в пищу разные суррогаты (кукурузные качаны и стебли, просяную шелуху, сушенную солому, травы, гнилые арбузы и буряки, картофельную шелуху, стручки акации и т. п.). Зарегистрированы факты употребления в пищу мяса кошек, собак и павших лошадей.

Случаев людоедства зарегистрировано 28. Большая часть их относится к 3-й декаде февраля и началу марта. 19 случаев людоедства из 28 приходятся на Киевскую область.

В феврале также имели место 13 случаев трупоедства.

В районах, где отмечены факты голода, созданы специальные комиссии для мобилизации средств и оказания немедленной помощи. Областными организациями выделены продовольственные фонды для районов, наиболее пораженных продзатруднениями.

Приложение: Фактический материал и список районов, наиболее пораженных продзатруднениями.

Пом. начальника секретно-политического
отдела ГПУ УСРР *Александровский*

ФАКТИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ
[Скорочено – *Ред.*]

[...]
Акимовский район. Голодает 903 семьи, опухло от недоедания 2 тыс. 408 чел., умерло от голода 220 чел.
[...]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк.. 149-158. Оригінал. Машинопис; 1. – С.429-433; 3. – С. 653-655.

№ 80. *Зведення інформаційного сектору оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про факти голоду в областях республіки*

1 квітня 1933 *р.*

Сообщаем следующие данные, поступившие в ЦК от Киевского, Одесского, Днепропетровского обкомов, а также отдельных районов этих областей, о тяжелом продовольственном положении во многих районах.

Днепропетровская область. Обком сообщает, что в 32 районах количество голодающих превышает 5 тыс. человек, наиболее поражены такие районы: Высокопольский, Н. Васильевский, Межевской, Мелитопольский, Акимовский, Коларовский, Павлоградский, Апостоловский, Дяковской, Ц. Константиновский, Царичанский, В. Лепетихский, Божедаровский, Сталиндорфский, Ореховский, Долинский, Чубаровский, Бердянский.

(...)

В Мелитопольском районе в с. Константиновка у единоличницы Сыч лежат опухшие от голода дети, но вместе с тем у нее обнаружена яма 220 кг пшеницы.

По Токмакскому району отмечены факты массовой подачи заявлений помощи, после проверки оказалось, что жалобы в значительном количестве ни чем не обоснованы.

Наряду с явлениями голода среди колхозников и единоличников отмечены факты, когда голодают сельские и районные работники (в Новосергиевском районе - Злобин, Бокий, в Апостоловском районе, Высокопольском, Коларовском и Михайловском).

В Днепропетровской области отмечено несколько случаев людоедства. В с. Заградовка Высокопольского района у единоличницы Федорченко обнаружен труп умершего мальчика, зарытый в хате, у трупа вырублены мягкие части рук и плеч, вырезаны уши, вырублены на туловище все части мяса до костей. Все это употреблено в пищу.

В с. Анновка Акимовского района беднячка Кочетова (муж ушел в совхоз работать) зарубила мальчика 5 лет, сварила холодное, чтобы покормить остальных 3 детей. Кочетову на это подговорила кулачка.

В Александровском районе имеем 3 случая людоедства. В селе Петрохопры колхозница, она же укрывательница бандитов, воровка, заманила себе падчерицу 10 лет, убила ее и части изжарила. Через 2-3 дня в этом ж селе застали на месте преступления мужа этой колхозницы, уголовного бандита, - убил старуху и дочь 20 лет, части тела зажарил.

В с. Приютовка жена высланного кулака, убив старшую дочь 9 лет, сварила и накормила остальных детей.

Небывалый случай людоедства имеем по району им. Петровского на Киевщине.

Кулачка 50 лет, раскулаченная [из] с. Зеленки Богуславского района скрывавшаяся в 1932 г. на Кубани, возвращалась на родину вместе с дочкой (взрослой). По дороге с Городищенской станции на Корсунь заманила и зарезала проходившего 12-летнего мальчика. Внутренности и другие части тела сложила в мешок.

В с. Городище гр. Шерстюк, житель этого местечка, пустил гражданина переночевать. Обманным образом выдав мясо мальчика за мясо теленка старуха дала сварить и изжарить печень и сердце в семье гр. Шерстюка, накормила его семью, и сами ели.

Ночью гр. Шерстюк, имея намерение воспользоваться частью мяса, которое находилось в мешке старухи, обнаружил изрубленное тело мальчика. Преступники арестованы.

В Одесской области зарегистрированы случаи людоедства - в Н. Миргородском, Знаменском, Н. Украинском и Первомайском районах.

Звенигородский РПК Киевской области сообщает о случаях провокации людоедства и выявлении в 20 селах контрреволюционных ячеек.

В Кишенковском районе Харьковской области в хуторе Селище в погребе было сложено 17 трупов. Собирать трупы начал Сердюк М., положи туда 5 детей, после чего и остальное население стало свозить в это место.

(...)

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 124-131. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 477-482

№ 81. *Постанова РНК СРСР про продовольчу і фуражну допомогу Україні*

26 квітня 1933 *р.*

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Отпустить для колхозов и трудящихся единоличников Украины на обработку свеклы 850 тыс. пудов ржи, из них – 120 тыс. пудов для обработки совхозной свеклы.

Продпомощь для колхозов и единоличников на обработку свеклы распределить по областям следующим образом:

Винницкой области - 260 тыс. пудов

Киевской - 160
Харьковской - 210
Черниговской - 45

Одесской - 45
АМССР - 10

---

730 тыс. пудов.

Сверх этого Киевской области – 100 тыс. пудов из неиспользованной в области семенной ссуды.

2. Отпустить Украине дополнительно к ранее оказанной продпомощи ржи для:

Одесской области - 100 тыс. пудов
Донецкой - 100
Винницкой - 150

3. Отпустить Украине дополнительно к ранее оказанной фуражной помощи – 1800 тыс. пудов овса для колхозов, в том числе:

Днепропетровской области - 250 тыс. пудов
Киевской - 350
Винницкой -300
Харьковской - 350
Одесской - 250
Донецкой - 250
АМССР - 50

1800 тыс. пудов.

4. Отпуск ржи и овса произвести из фондов Комитета резервов, для чего, в частности, предложить Комитету резервов переместить 1800 тыс. пудов овса из Западной области на Украину.

5. Отпуск ржи и овса произвести в порядке ссуды на условиях возврата осенью 1933 г. натурой, причем административные и транспортные расходы государства начислять в размере 10 пудов на каждые 100 пудов продовольственной и фуражной ссуды.

Расходы Заготзерно по выдаче ссуд отнести за счет резервного фонда СНК СССР.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 37-38. Оригінал. Машинопис.

№ 82. *Постанова ЦК КП(б)У про боротьбу з дитячою безпритульністю*

6 травня 1933 *р.*

Несмотря на оказанную продовольственную помощь областям и прямое указание ЦК развернуть в селах помощь детскому населению, должно было, в

частности, задержать приток беспризорных детей в города, ряд РИК и РПК не только не развернули надлежащим образом работу, но отдельные районы стали на недопустимый путь направления беспризорных, нуждающихся во временной помощи, детей в большие города.

С провокационно распространенными в отдельных районах слухами о том, что в Харькове, Киеве и других городах организован беспрепятственный прием детей в детские учреждения, местные советские и партийные организации никакой борьбы и разъяснительной работы не ведут.

В результате за последнее время отмечается наплыв детей в Харьков, Киев, Одессу и другие крупнейшие центры, это скопление количества детей в городах и на железнодорожных узлах создает угрозу распространения эпидемий.

ЦК КП(б)У считает необходимым:

1. Для борьбы с беспризорностью и бродяжническим элементом создать при Совнаркоме УССР Всеукраинскую комиссию в составе: тт. Карлсон (председатель), Канторович (Наркомздрав), Хвыля (Наркомпрос), Малозовский (Наркомтруд), Лаврищев (Упнаркомпуть), от Харьковской области – Броневой.

Аналогичные комиссии организовать при облисполкомах в областях.

2. Предоставить указанным комиссиям право широкого привлечения к делу борьбы с беспризорностью всех заинтересованных организаций.

Постановления комиссий по борьбе с беспризорностью являются обязательными для всех учреждений и организаций и подлежат немедленному выполнению.

3. Существующие в настоящее время дорожные, районные и узловые чрезвычайные противоэпидемические комиссии на транспорте сохранить, подчинив их в вопросах борьбы с беспризорностью комиссиям, организуемым настоящим постановлением.

4. Предложить облисполкомам и райисполкомам:

а) организовать на месте (в селах, колхозах) помощь осиротевшим, подкинутым детям (создание сельских детоприемников, организация питания при школах, организация питания наиболее нуждающимся после окончания занятий в школе и т. п.);

б) не допускать вывоза в город и на железные дороги беспризорных детей;

в) привлекать к ответственности лиц, злостно оставляющих детей без всякой помощи в городах, на станциях и в райцентрах.

Выполнение указанных в настоящем пункте мероприятий возложить под личную ответственность на председателей райисполкомов и председателей сельсоветов.

5. В связи со значительным увеличением числа детей в домах Наркомпроса и Наркомздрава отпустить на май, июнь и июль месяцы дополнительно на содержание детей 4 млн 150 тыс. рублей, из них:

Харьковской области	1 млн 600 тыс. руб.
Одесской	900 тыс.»
Днепропетровской	750 тыс.»
Винницкой	450 тыс.»
Донецкой	150 тыс.»
Черниговской	150 тыс.»

АМССР	150 тыс.»
В с е г о	4млн 150 тыс. руб.

6. Отпустить дополнительно на организацию стационарного содержания нуждающихся в помощи колхозников и единоличников:

Киевской области	200 тыс. руб.
Винницкой	300 тыс. руб.
Харьковской	300 тыс. руб.
Одесской	350 тыс. руб.
Днепропетровской	350 тыс. руб.
В с е г о:	1 млн 500 тыс. руб

Обязать облисполкомы отпустить на указанную цель дополнительно из областных бюджетов:

Харьковский	150 тыс. руб.
Одесский	100 тыс.
Днепропетровский	100 тыс.

7. Утвержденные дополнительные расходы на детские дома и стационарное содержание колхозников покрыть за счет следующих источников:

Из госбюджета	2 млн 200 тыс. руб.
Ленинского фонда	1 000 000 тыс руб..
суммы Цустраха	2 млн 500 тыс. руб.

8. Поставить вопрос перед СНК Союза об отпуске из союзных фондов 500 тыс. метров бельевой мануфактуры для дополнительных контингентов детских домов и временных стационаров.

Обязать комиссию в двухдневный срок представить проект докладной записки.

9. Отпустить на май месяц за счет невыкупленных грузов 300 т муки. Обязать т. Берлина отпустить, кроме этого: 30 т крупы или макарон, 5 т подсолнечного масла, 4 т мяса, 15 т кондизделий взамен сахара и 30 т мыла.

10. Обязать комиссию, Наркомпрос и Наркомздрав, оказывая помощь детям, принимать немедленно меры к выявлению их родителей и к направлению детей по месту жительства.

О борьбе с бродяжническим элементом

1. Обязать комиссию в ближайшие 10 дней принять решительные меры по очистке городов Харькова, Киева, Одессы, Днепропетровска и других от бродяжнических элементов, создав из них трудовые отряды с обязательным направлением на работы в дорожные строительства, каменоломни, совхозы.

Обязать хозяйственные организации выделять для этих групп проверенных комендантов из числа коммунистов, комсомольцев и ударников, поставив во главу угла внедрение суровой трудовой дисциплины, контроля над работой и создание обстановки, которая гарантировала бы от вредительских действий со стороны этих

элементов.

2. Хозяйственникам (руководителям совхозов, дорожных работ и т. д.) установить перевод тех, кто будет добросовестно работать, из этих специальных отрядов на работу в обычном порядке.

3. Установить повышенную заработную плату комендантам за счет пониженной зарплаты лиц, входящих в отряды, а также обеспечить продовольственное снабжение самих комендантов и семейств. Предусмотреть премирование комендантов за перевыполнение руководимым им трудовым отрядом заданий.

4. Обязать ГПУ, Наркомюст и Наркомтруд издать инструкцию об использовании на работе бродяжнического элемента.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. - Спр. 10. – Арк. 32-36. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 505-507.

№ 83. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск борошна Дніпропетровській області* [Постанова була ухвалена 23 травня опитом членів Політбюро ЦК ВКП(б) і включена до протоколу № 138 від 1 червня 1933 р.]

23 травня 1933 *р.*

Отпустить дополнительно в мае месяце 300 тонн муки на снабжение Днепропетровской области за счет июньского общего плана из союзных ресурсов снабжения.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 923. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис; 1. – С.524 .

№ 84. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні*

28 травня 1933 р.

Отпустить ржи для оказания продовольственной помощи колхозам, дополнительно к ранее отпущенной ссуде:

Одесской области - 300 тыс. пуд.
Днепропетровской области - 300 тыс. пуд.
Донецкой области – 100 тыс. пуд.

Отпуск произвести в порядке ссуды на условиях, установленных по ранее отпущенным ссудам.

РДАСПІ. – Ф.17. – Оп. 3. – Спр. 923. – Арк.. 26. – Оригінал. Машинопис; 1. – с. 513.

№ 85.. *Постанова РНК СРСР про продовольчу позику Україні*

29 травня 1933 *р.*

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Отпустить ржи для оказания продовльственной помощи колхозам, дополнительно к ранее отпущенной ссуде:
   Одесской области - 300 тыс. пуд.
   Днепропетровской области - 300 тыс. пуд.
   Донецкой области - 100 тыс. пуд.
2. Отпуск произвести в порядке ссуды на условиях, установленных по ранее отпущенным ссудам.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 469. – Арк. 135. Оригінал. Машинопис.

№ 86. *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) про авансування колгоспників області*

29 травня 1933 *р.*

В соответствии с поручением пленума принять окончательную редакцию:

Пленум Днепропетровского обкома считает постановление бюро обкома об авансировании, опубликованное в обращении 2-го слета колхозников-ударников, серьезной политической ошибкой. Суровую критику и оценку, которую дал этому решению т. Сталин, и решение по этому поводу ЦК ВКП(б) пленум признает совершенно правильными. Постановление бюро обкома фактически ориентирует колхозы на первоочередное удовлетворение потребительских интересов колхозников и прямо ведет к развязыванию собственнических настроений наиболее отсталой части колхозников и отодвиганию интересов государства на второй план.

Такая установка играет на руку правооппортунистическим элементам, кулацкой агентуре, просочившейся в ряды партии, буржуазным перерожденцам, борющимся против генеральной линии партии, против коллективизации, за восстановление кулачества.

Ошибка бюро усугубляется тем, что постановление об авансировании было выпущено в форме обращения от имени колхозников-ударников, притом без всякого согласования с ЦК КП(б)У и ЦК ВКП(б), что является вопиющим нарушением самых элементарных основ большевистской дисциплины.

Коренное отличие хлебозаготовок этого года заключается в том, что в прошлом году хлебозаготовки происходили на основе контрактационных оговоров, а в этом году заготовки проводятся на основе закона о твердой даче точно установленного количества хлеба с гектара, подлежащего – безоговорочной сдаче в твердо установленные сроки. Хлебозаготовки этого года должны быть проведены таким образом, чтобы они стали действительно рычагом дальнейшего перевоспитания колхозных масс и преодоления мелкобуржуазных собственнических пережитков, которые толкают отсталую часть колхозников на противопоставление своих личных и колхозных интересов интересам рабоче-крестьянского государства в целом.

Важнейшая ошибка прошлого года, приведшая к невыполнению плана хлебозаготовок и тяжелому положению в ряде колхозов, заключается в том, что с

самого начала уборочной кампании допущена была широкая контрольная раздача и разбазаривание хлеба под видом общественного питания, неправильная и беспорядочная раздача хлеба по трудодням, образование всевозможных фондов при невыполнении плана хлебозаготовок. Отодвигание интересов государства на задний план способствовало созданию обстановки безудержного разбазаривания и прямого воровства хлеба, приведшего к провалу плана хлебозаготовок и нанесшего большой ущерб интересам колхозов и колхозников.

Днепропетровская партийная организация должна учесть наличие сильных потребительских собственнических настроений в колхозах. Эти настроения особенно подогреваются разлагающей работой кулацких элементов. Все это требует со стороны обкома, РПК, политотделов МТС и всей партийной организации развертывания широкой работы по преодолению этих настроений, решительной постановки вопроса о первоочередности не на словах, а на деле, выполнения колхозами своих обязательств перед государством, перед всеми другими задачами, в том числе и перед авансированием колхозников.

Проведение хлебозаготовок этого года должно продвинуть значительно вперед дело перевоспитания колхозно-крестьянских масс в направлении понимания единства интересов пролетарского государства и интересов колхоза и всей колхозной массы.

Пленум обкома осуждает и отменяет неправильное решение бюро обкома об авансировании, вредящее интересам колхозного движения и противоречащее интересам советского государства. Пленум считает совершенно правильным постановление ЦК ВКП(б) и ЦК КП(б)У по этому вопросу и принимает их к неуклонному исполнению.

Руководители-большевики не должны плестись в хвосте отсталых элементов колхозников, а должны уметь вести решительную борьбу с мелкобуржуазными и потребительскими настроениями отсталой части колхозников, твердо и беспощадно выступать против этих настроений, чтобы на основе их преодоления по-большевистски сплачивать и вести за собой колхозные массы, воспитывая их в духе общих интересов социалистического государства.

Пленум обращает внимание всей Днепропетровской партийной организации, директоров и начальников политотделов МТС и совхозов на то, что для выполнения в установленный срок обязательств по поставке зерна государству важнейшей практической задачей является организация наиболее быстрого обмолота всего скошенного хлеба и организация его вывоза непосредственно из-под молотарок на ссыпные пункты.

С первых шагов хлебозаготовок необходимо строго сочетать методы убеждения, развернутую массово-политическую и организаторскую работу с методами государственного принуждения в отношении тех колхозов, колхозников и единоличников, которые не исполняют закона об обязательной поставке хлеба государству в установленные сроки.

Необходимо нанести беспощадный удар остаткам недобитков классового врага – петлюровским и махновским элементам, кулацкой агентуре, пролезшим в ряды партии. Необходимо также давать решительный отпор сердобольным нытикам, особенно из числа коммунистов, которые под видом якобы заботы о колхозниках на самом деле потакают мелкобуржуазным собственническим настроениям и этим только подводят колхозников под репрессии, вредят в конечном счете их действительным интересам, как это имело место в прошлом году.

Особенно, учитывая уроки прошлого года, уже теперь должен быть организован

беспощадный отпор всем настроениям и тенденциям рвачества и хищнической растраты хлеба на общественное питание, в результате чего в прошлом году была растрачена и разбазарена значительная часть хлеба в пользу лодырей и кулацких элементов и в ущерб добросовестным колхозникам, которые к концу сева в ряде колхозов оказались в затруднительном продовольственном положении.

От партийных организаций требуется такая практическая постановка авансирования колхозников, чтобы авансы выдавались в строго организованном порядке и в строгом соответствии с директивами ЦК ВКП(б) и СНК Союза – не свыше 10% фактически обмолоченного хлеба на все внутренние колхозные нужды впредь до выполнения обязательств по сдаче хлеба с тем, чтобы этот процент повышать до 15 для хороших, крепких колхозов. Выдача аванса колхозникам должна происходить таким образом, чтобы всемерно заинтересовывать в быстрейшем окончании обмолота и сдаче хлеба государству.

Пленум обкома призывает все партийные организации Днепропетровщины на основе указаний т. Сталина и решений ЦК ВКП(б) еще крепче сплотить свои ряды, улучшить руководство колхозами и по-боевому провести уборку урожая и сдачу хлеба государству.

Пленум обязывает все РПК, политотделы и партийные ячейки разъяснить настоящее постановление партийной и комсомольской организациям, широко разъяснив перед колхозными массами неправильность и вредность пункта об авансах в обращении второго слета колхозников-ударников Днепропетровщины.

Секретарь обкома КП(б)У *М. Хатаевич*

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 511. Арк. – 185-185 зв. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 514-517.

№ 87. *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні*

13 червня 1933 *р.*

Отпустить Украине в качестве продссуды дополнительно 900 тыс. пудов ржи, в том числе:

Одесской области	- 150 тысяч пудов
Днепропетровской области	– 150 тыс. пуд.
Харьковской области	- 180 тыс. пуд.
Черниговской области	- 40 тыс. пуд.
Винницкой области	- 180 тыс. пуд.
Киевской области	- 180 тыс. пуд.
АМССР	- 20 тыс. пуд.

Отпуск произвести из фонда Комитета резервов на условиях ранее отпущенных ссуд.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 259. Оригінал. Машинопис.

№ 88. *Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про порядок відрахування намолочених зернових культур на внутрішні потреби колгоспів*

26 червня 1933 *р.*

Совнарком и ЦК считают, что основной причиной срыва в ряде областей прошлогодних хлебозаготовок в первые месяцы явилась хаотическая, беспорядочная, рваческая выдача авансов, хищническая трата хлеба на так называемое общественное питание, в результате чего обмолоченный хлеб в течение по крайней мере месяца - полутора шел в меньшей своей части даже не в закрома колхозов, а разбазаривался, растаскивался лодырями в ущерб хорошим колхозникам, что и принесло ущерб не только государственным интересам, но и самим колхозникам, оказавшимся к концу года в отдельных местах в затруднительном положении в отношении снабжения хлебом. Это обстоятельство резко сократило хлебные ресурсы, создало с самого начала обстановку растаскивания хлеба, вместо выполнения плана хлебозаготовок в первую очередь. Совнарком Союза ССР и ЦК обязывают все обкомы, крайкомы, ЦК нацкомпартий, краевые, областные исполкомы, совнаркомы республик, также секретарей райкомов, предрайисполкомов, равно как начальников политотделов МТС, с самого начала уборки организовать дело выдачи авансов колхозникам таким образом, чтобы эти авансы выдавались в строго организованном порядке, не выше тех норм, которые устанавливаются настоящим постановлением, а именно:

1. Установить отчисления от количества намолоченных зерновых культур (пшеница, рожь, овес, просо и прочее) на внутриколхозные нужды впредь до полного выполнения обязательств, установленных законом о зернопоставках, в размере 10 % фактически измолоченного хлеба с тем, чтобы этот процент повышался до 15 для хороших колхозов, добросовестно работающих, получивших хороший урожай.

2. Обязать все поименованные выше партийные, советские организации в этих пределах установить определенный процент отчислений от количества намолоченного хлеба на внутриколхозные нужды для каждого колхоза в отдельности с учетом особенностей района. Этот фонд использовать как для выдачи колхозникам на руки по выработанным ими трудодням, так и по выдаче фуража для общественного скота.

Председатель СНК СССР *Молотов*
Секретарь ЦК *Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336. – Арк. 38, 39. Засвідчена копія. Машинопис; 1. - С. 537-538.

№ 89. *Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії, політвідділів МТС і радгоспів про неприпустимість применшення даних про стан хлібів і види на врожай*

26 червня 1933 *р.*

Почти изо всех областей Украины поступают сообщения преимущественно от нач. политотделов МТС о многочисленных фактах, когда колхозы, совхозы составляют явно преуменьшенные данные о состоянии хлебов и видах на урожай. Такие сообщения имеются по Мелитопольской, Новомосковской, Акмолинской, Кавуновской МТС, по Голованевскому, Б.-Александровскому, Березовскому,

Зельцскому и другим районам, по зерносовхозам «Реконструкция», Ингульскому совхозу.

ЦК считает, что эта подтасовка данных, сознательное стремление преуменьшить действительные виды на урожай, является результатом подрывной работы классового врага, стремящегося обмануть пролетарское государство, создать обстановку, облегчающую контрреволюционную работу враждебных элементов и влияние их разлагающей работы на наиболее отсталую часть колхозников.

Большинство районных партийных организаций и значительная часть начальников политотделов МТС и совхозов не понимают значения этих маневров классового врага. В ряде случаев налицо явно оппортунистическое отношение к этим фактам, а иногда даже прямое потакание этой кулацкой работе. Отсутствует должная большевистская бдительность в важнейшем для партии и страны вопросе об оценке видов на урожай и подготовке оценки самого урожая, отсутствует необходимая борьба с попытками сознательной подтасовки и стремлениями составить явно преуменьшенные данные об урожае. Все это на деле является преступлением против интересов пролетарского государства.

ЦК предлагает обкомам, райкомам и политотделам:

1. Организовать постоянную партийную проверку даваемых сведений о видах на урожай.

2. Разоблачать с привлечением к партийной и судебной ответственности все попытки обманывать государство в вопросах урожайности.

3. Разъяснить председателям колхозов, сельсоветов, директорам совхозов об их личной ответственности за правильность даваемых об урожайности сведений.

4. Развернуть систематическую кампанию с указанием конкретных фактов на страницах районной, областной печати, а также в газетах МТС.

Секретарь ЦК КП(б)У С. *Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6326. – Арк. 65. Типографський відбиток.

№ 90. *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про порядок повернення продовольчої, насіннєвої та фуражної позики колгоспами та одноосібниками України*

26 червня 1933 *р.*

Выданные весной 1933 года зерновые ссуды для оказания семенной, продовольственной и фуражной помощи колхозам и единоличникам Украины, с условием возврата натурой осенью этого же года, в количестве всего 33,41 млн пудов в виде облегчения областям Украины переносятся по постановлению ЦК и СНК в недоимок со взысканием из урожая 1934 года.

Семенная, продовольственная и фуражная ссуды, выданные совхозам, в размере 1,78 млн пудов подлежат обязательному возврату натурой в этом году, с начислением на покрытие административно-транспортных расходов государства - 10 пудов на каждые 100 пудов ссуды, т. е. совхозы должны сдать государству покрытие выданных ссуд 1,96 млн пудов сверх утвержденного плана хлебосдачи совхозам.

Срок возврата ссуды совхозами - к 1 октября 1933 года.

Сталин, Молотов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6323. – Арк. 97. Оригінал; 1. - С. 538-539

№ 91. *Наказ ДПУ УСРР «Про оперативний облік»*

2 липня 1933 *р.*

Важнейшее значение для оперативной деятельности органов ГПУ имеет правильно поставленная и четко выполняемая учетно-статистическая работа. Помимо непосредственно оперативной помощи в каждодневной текущей работе, учет и статистика дают материал для ряда выводов о политическом состоянии страны и оперативной работе органов ГПУ.

Приказом от 23 мая 1933 г. № 230 председатель ГПУ УССР т. Балицкий указал, что «хорошо налаженный, правильный оперативный учет гарантирует от ударов мимо цели, обеспечивает возможность бить по настоящему активному классовому врагу, по организаторам контрреволюционных сил и антисоветского подполья.

Правильный учет ликвидированных следственных дел, разработок, явлений, фактов, засоренности отдельных объектов, районов и т. д. является точным отражением нашей оперативной работы и служит главным основанием для ориентировки и оперативных выводов».

Необходимость учета, абсолютно точного и четкого, всех оперативных мероприятий органов ГПУ УССР в свете решительного поворота наших аппаратов на выполнение новых задач, поставленных перед нами партией, требует от аппаратов УСО создания такого рода учета и статистики, которые служили бы одним из главнейших материалов для выводов о работе органов ГПУ и «дислокацией сил противника».

В связи с этим и на основе приказа председателя ГПУ УССР т. Балицкого - ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Завести в УСО ГПУ УССР точный централизованный учет всех агентурных разработок и важнейших следственных дел как по центру, так и по периферии на основе прилагаемой инструкции.

2. Ознакомить весь оперативный состав с инструкцией и разъяснить оперативную важность централизованного, своевременного и точного учета, повести решительную борьбу с недооценкой значения учетно-статистической работы для оперативной деятельности наших органов.

3. Мобилизовать внимание всех работников УСО и отделов, выполняющих оперативные функции, вокруг выполнения стоящих перед аппаратом задач, на основе необходимой четкости, ответственности, инициативы в работе и осознания важности выполняемых УСО в интересах оперативной работы задач.

4. Созвать специальные оперативные совещания, на которых заострить внимание опсрсостава на задачах учета и всесторонне проработать вопрос наиболее успешного практического осуществления вопросов учета, на основе настоящего приказа, представив мне не позже 20 июля протоколы оперативных совещаний.

5. Учет, согласно прилагаемой Инструкции, ввести в действие с 1 июля с. г.

Учетные материалы на агентурные и важнейшие следственные дела, оставшиеся не законченными на 1 июля с. г., представить в УСО ГПУ УССР к 25 июля.

Приложение: Инструкция [Не публікується.].

Зам. председателя Государственного
политического управления УССР *Карлсон*

Архів УМВС України в Херсонській області. Накази ДПУ УСРР. – Т. 41. Арк. – 36-37: Друкарський відбиток.

№ 92. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план продовольчого постачання України на серпень 1933 року*

1 серпня 1933 *р.*

1. Утвердить представленный Наркомснабом план хлебоснабжения на август месяц.

2. Обязать обкомы и исполкомы восстановить полностью нормы снабжения хлебом для рабочих, ИТР, служащих и их иждивенцев особого и первого списков, не допуская в дальнейшем нарушения установленных для них норм хлебоснабжения.

3. Установить для рабочих второго списка норму снабжения хлебом 600 г на день.

4. Обязать уполкомзаг СНК – т. Степанского и Заготзерно – т. Меламеда восстановить в течение августа месяца нормальный переходящий резерв муки для рабочего снабжения в Донбассе, Харькове, Днепропетровске, Кривом Роге, Одессе и Киеве.

5. Установить для рабочего снабжения Украины с 15 августа следующий ассортимент муки по отдельным промцентрам:

Для Донбасса и Харькова - 60% пшеничной и 40% ржаной;

Днепропетровска (с Каменским), Криворожского бассейна, Запорожья - Днепрокомбината и Тирасполя – 50% пшеничной и 50% ржаной;

для гг. Одесса и Киев – 40% пшеничной и 60% ржаной.

6. Перевести с 1 августа учителей, агрозооветспециалистов и медработников села и их иждивенцев на снабжение хлебом за счет 2% начисления на поставку государству колхозами и единоличниками зерна.

Предупредить обкомы и исполкомы, что бесперебойное снабжение указанных потребителей находится в прямой зависимости от своевременного поступления зерна на заготпункты Заготзерно за счет указанного 2%-ного начисления.

7. Отмечая неудовлетворительный ход скотосдачи по Днепропетровской и Харьковской областям, что затрудняет бесперебойное снабжение мясом рабочих важнейших предприятий указанных областей, - предложить обкомам принять специальные меры к усилению скотосдачи и предупредить, что мясоснабжение указанных областей находится в прямой зависимости от выполнения плана мясосдачи.

8. Отмечая неудовлетворительную работу сахаротрестов Киевского, Харьковского и Винницкого ПО вывозу сахара, предназначенного для рабочего снабжения и нужд промышленности Украины, обязать директоров сахаротрестов: Киевского - т. Синякова, Харьковского - т. Криха и Винницкого - Т. Корсунского до 15 августа полностью отгрузить причитающийся сахар по плану снабжения июля и августа месяцев, как для нужд рабочего снабжения, так и пищевой промышленности.

9. Просить ЦК ВКП(б) включить в список городов, где производится свободная продажа хлеба: Чернигов, Проскуров, Каменец-Подольский, Житомир, Бердичев, Полтава, Кременчуг и Сумы.

10. Поставить перед т. Микояном вопрос об открытии в Харькове 23 гастрономических магазинов по повышенным ценам и 2-3 коммерческих ресторанов.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 284. – Арк. 113-114. Оригінал. Машинопис; 1. - С. 543-545.

№ 93. *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про порядок засипки фондів на потреби колгоспів і розподіл зерна між колгоспниками за трудоднями»*

2 серпня 1933 *р.*

У зв'язку з тим, що окремі колгоспи вже виконали річний план поставки зерна державі, РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) постановляють:

1, Після виконання колгоспами своїх річних зобов'язань щодо поставки зерна державі, здачі зерна порядком натуроплати робіт МТС і повернення позик колгоспам приступити до засипки насіннєвих фондів для озимої й ярої сівби, утворення страхових насіннєвих фондів розміром від 10 до 15 відс. річної потреби на насіння (залежно від врожаю) і утворення фуражних фондів у розмірах річної потреби усуспільненої худоби.

2. РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) зобов'язують радянські і партійні організації ніяких інших фондів, крім зазначених вище, не утворювати.

3. Все зерно, що лишається в колгоспі, після виконання ним зазначених вище зобов'язань і утворення встановлених вище фондів, розподілити повністю між колгоспниками за трудоднями.

4. РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) нагадують ще раз, що ніякі зустрічні плани зернопоставок не можуть бути допущені, й винних у допущенні зустрічних планів притягатимуть до карної відповідальності.

Голова РНК Союзу РСР *В. Молотов (Скрябін)*
Секретар ЦК ВКП(б) *Й. Сталін*

Комуніст, - 1933. - 4 серп,

№ 94. *Анонімні матеріали про справжні причини голоду, надіслані до редакції газети «Комуніст»* [Матеріали надійшли до редакції газети «Комуніст» з Полтави і були передані до ЦК КП(б)У. Секретар ЦК М. Попов надіслав їх до ЦК ВКП(б) на ім'я Й. Сталіна і Л. Кагановича. У супровідному листі він кваліфікував ці матеріали як такі, що характеризують «форми і методи політичної боротьби української контрреволюції проти радянської влади».]

25 серпня 1933 *р,*

ТЕЗИСЫ
(перевод с украинского)

1

Неслыханный в истории человечества голод охватывает все районы Украины, Кубани, Северную часть ЦЧО, есть ни что иное, как результат хищнической колониальной политики русского большевизма, которую проводит Москва с фанатическим упорством и цинической последовательностью .

II

Физическое уничтожение украинской нации, истощение ее материальных и духовных ресурсов есть один из наиважнейших пунктов нелегальной программы большевистского централизма. Следовательно, теперь для сознательного украинца сотрудничество, компромиссная политика с большевиками, продиктованная надеждою на перерождение – означает измену национальному делу.

III

Ужаснейшие проявления голода, болезней, смерти миллионов беззащитного крестьянства, людоедство и т. д. нужно всемерно разоблачить, искать организаторов и вдохновителей голода как в ЦК, так и в сельской комячейке.

IV

Хвылевого и Скрыпника нужно рассматривать как жертвы неудачных попыток партии найти «объективных» виновников голода в лице украинских националистов, чтобы таким образом натравить массы на агрономов, учителей, инженеров и т. д. И этим самым оправдать свою преступную политику и главное – сохранить свой авторитет и в дальнейшем.

V

Националисты и вчерашние ортодоксы большевистского национального либерализма – сегодня, в момент крутого поворота партийного руля в сторону уничтожения остатков национально-культурной автономии, неизбежно должны стать пассивными оппозиционерами, потеряв надежду на какое-нибудь легальное влияние.

VI

Приход Гитлера к власти указал украинским социал-националистам действительный путь национального освобождения из-под московской оккупации.

VII

Большевистская фальсификация истории Украины имеет целью оклеветать и загрязнить национальное движение, которое во времена Центральной рады достигло своего наивысшего апогея, выветрить у молодого поколения национальное сознание и, наконец, в преувеличенном виде изобразить роль большевистского движения в украинском прошлом.

VIII

Каждый новый этап большевистской национальной политики знаменуется уничтожением национальных вольностей Украины, в связи с этим периодически пересматривается фронт исторический и вчерашнее освещение исторических фактов, противоречащее новому национально-политическому курсу, осуждается, следовательно, все историки-марксисты становятся перманентными жертвами этого политического курса. [...]

XI

Новые заводы и фабрики (в частности военного назначения) построены не в результате какого-то там энтузиазма и напряженных усилий рабочего класса, а в результате хищнически большевистской (феодальная эксплуатация против нее - идиллия) эксплуатации сельского хозяйства и голодных смертей миллионов сельской бедноты и колхозников.

XII

Коллективизация, которая совершенно не вытекала из экономических потребностей страны, привела село к вымиранию и уничтожению.

XIII

Чтобы избежать проведения хлебозаготовок исключительно политическими мерами, партия мобилизовала на эту работу сельскую молодежь («желторотых»), разбудивши у них карьеристские инстинкты, выдвигала идею встречных планов и таким способом заставила крестьянство с «энтузиазмом» снять с себя последнюю рубашку. [...]

РДАСПІ. - Ф. 81. - Оп. 3. - Спр.131. - Арк. 6-9. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 95. *Постанова РНК «Про переселення на Кубань, Терек і Україну»* [31 серпня 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову «О Переселенческом комитете», якою були затверджені заступник голови, секретар та члени комітету. Очолив комітет О. Муралов – заступник наркома землеробства СРСР.]

31 серпня 1933 *р.*

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

Предложить Всесоюзному переселенческому комитету при Совете народных комиссаров Союза ССР организовать к началу 1934 года переселение на Кубань и Терек не менее 10 тыс. семей и на Украину (Степь) – 15-20 тыс. семейств.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 470. – Арк. 185. Оригінал. Машинопис.

№ 96. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про доприселення в степові райони»* [Проект постанови з цього питання був поданий заст. голови РНК УСРР В. Порайком і мав спочатку назву «Про організацію переселення до районів з дефіцитом робочої сили».]

11 вересня 1933 *р.*

Встановити контингент доприселення протягом IV кв. 1933 року в степові райони 22 тис. родин: з них до Дніпропетровської й Одеської областей – по 9 тис. родин і до Донецької області – 4 тис. родин.

Вербовку доприселенців провадити з числа колгоспників і трудящих одноосібників, що бажають вступити до колгоспів Степу.

Встановити такі завдання вербовки доприселенців: по Київській і Чернігівській областях – по 8 тис. родин і з Вінницької області – 6 тис. родин.

Доприселення провадити в Дніпропетровську область з Київської та Чернігівської областей; в Одеську – з Вінницької та Київської областей і в Донецьку – з Чернігівської області.

Визначити доприселення в порайонному розрізі так (таблиця додається).

Доручити Харківському обкому з районів області, забезпечених робітною силою, доприселити в Барвенківський, Близнюківський, Двуріченський, Карлівський та Сахновищанський райони 1500 господарств. Зобов'язати обкоми і райкоми в місцях виходу максимально сприяти переселенцям у реалізації їхнього майна.

Колгоспи повинні перевести цілковитий розрахунок з від'їжджаючими колгоспниками згідно статуту та перерахувати пай у грошовій формі до того колгоспу, куди переселяються колгоспники. Належну за трудодні натуральну частину і гроші колгоспи повинні видати колгоспникам до їх від'їзду.

Зобов'язати обкоми і райкоми місць доприселення негайно почати підготовку до прийняття доприселенців. Доприселення переводити при умові надання придатного для житла приміщення.

Витрати на переїзд доприселенців та перевіз їх майна віднести за рахунок держави.

Поставити питання перед ЦК ВКП(б) про виділення термінового кредиту в сумі 3000 тис. крб. колгоспами для купівлі нерухомого майна доприселенців в місцях виходу.

Взяти до відома, що постановою РНК Союзу з 31.VIII ц. р. доручено Всесоюзному переселенському комітету організувати до початку 1934 року переселення в степові райони України 15-20 тис. родин.

Зобов'язати Дніпропетровський, Одеський, Донецький і Харківський обкоми до 15 вересня точно виявити колгоспи і скільки господарств зможе прийняти кожний з них і повідомити про них РНК та облвиконкоми місць виходу доприселенців .

ДОДАТОК ДО п. 3 ПОСТАНОВИ ПРО ДОПРИСЕЛЕННЯ

Район доприселення	Скільки родин	Райони вербовки доприселенців	Скільки родин
1. Біловодський	600	Коропський Козелецький	400 200
2. Білолуцький	500	Корюківський	500
3. Марківський	400	Добрянський	400
4. Покровський	500	Добрянський	500
5. Новопсковський	600	Ічнянський Семенівський	300 300
6. Сватівський	350	Ріпківський	350
7. Старобільський	350	Ріпківський	350
8.Старокоранський	400	Борзенський	400
9. Володарський	300	Березнянський Борзенський	200 100
Р а з о м по Донецькій	4000	З Чернігівської обл.	4000
1. Бердянський	1500	Менський Кролевецький Остерський	800 400 300
2. В.Білозерський	500	Ніжинський	500
3. Генічеський	1000	Остерський Носівський	500 500
4. Коларівський	1000	Хабнянський В. Дубечанський	300 700
5. Н. Василівський	1000	Макарівський Народицький	650 350
6. Н. Троїцький	500	Брусилівський	500
7. Межівський	1000	Народицький Черняхівський Розважівський Троянівський	400 300 150 150
8. Н. Празький	1000	Сновський Путивльський	400 200

		Н. Сіверський	400
9.Павлоградський	1500	Димерський Радомишльський Городницький	650 650 200
Р а з о м по Дніпр. обл.	9000	З Чернігівської обл. З Вінницької обл.	4000* 5000
1. В. Олександрівський	1500	Бородянський	750
2. Баштанський	1500	Житомирський	450
3. В. Висківський	1000	Баранівський	600
4. Знам'янський	1500	В.Володарський	900
5. Хмілівський	500		
6. Н. Український	500		
7. Устимівський	500		
8. Гросулівський	500		
9. Первомайський	500		
10. Скадовський	1000		
Р а з о м по Одеській обл.	9000	З Київської обл. З Вінницької обл.	3000 • 6000

У в а г а: Від Вінницької області розподілу по районах не одержано.

[* Можливо, в підрахунках кількості родин доприселенців припущена помилка.]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 321. – Арк. 6-9. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 97. *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по доприселенню в степові райони»*

23 вересня 1933 *р.*

1. Покласти на НКЗемсправ, в особі т. Пахомова, та місцеві земельні органи, в особі зав. обл[асних] та рай[онних] земельних управлінь, практичне здійснення заходів по доприселенню в степові райони.

При Наркомземсправ утворити Управління в справах переселення з 10 робітників.

2. Утворити групи в складі 5-6 робітників при Чернігівському, Київському, Вінницькому, Одеському, Дніпропетровському, Донецькому та Харківському облЗУ.

3. Відділові кадрів ЦК до 25 вересня укомплектувати переселенське управління при Наркомземсправ відповідними робітниками.

4. Для вирішення всіх питань, зв'язаних з переселенням, при облвиконкомах утворити спеціальні комісії в складі голови ОВК, секретаря обкому, зав. облЗУ, нач. політсектору МТС, нач. облвідділу ДПУ та директора Соцзембанку.

5. Зобов'язати Дніпропетровський, Одеський, Донецький та Харківський обкоми надіслати відповідальних робітників у райони та колгоспи, до яких буде доприселення, для суцільної перевірки колгоспів та допомоги в організації підготовки

до прийняття доприселенців.

Поруч з цим, надіслати своїх представників разом з представниками колгоспів в райони виходу доприселенців з вичерпними даними про стан кожного колгоспу для організації переїзду переселенців.

6. Зобов'язати Харківський, Київський, Чернігівський та Вінницький обкоми негайно розгорнути в районах, звідки буде провадитися переселення, роботу серед колгоспників та трудящих одноосібників про умови переселення до колгоспів південних районів.

7. Для проведення роз'яснюючої роботи серед колгоспників та трудящих одноосібників командирувати групу відповідальних робітників, як обласних, так і районних.

8. Зобов'язати нач. політвідділів МТС прийняти активну участь в проведенні роботи по підготовці переселення та прийняття доприселенців.

9. Зобов'язати Наркомземсправ командирувати на місця відповідальних робітників для перевірки підготовки до переселення.

Відділові кадрів мобілізувати групу відповідальних робітників для проведення підготовчої роботи на місцях.

10. Надаючи важливого значення справі переселення, ЦК зобов'язує відповідні обкоми та РПК мати постійний догляд над проведенням цієї роботи [Постанову ухвалено на виконання рішення РНК СРСР «Про переселення на Кубань, Терек і Україну» від 31 серпня 1933 р.].

ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 285. - Арк. 105-106. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 98. *Витяг із листа Л. Кагановича до И. Сталіна про хід хлібозаготівельної кампанії*

24 вересня 1933 *р.*

...3) хлебозаготовки за последнюю пятидневку дали снижение темпов. Конечно, сравнивая с прошлым годом и даже с 1931 г., мы забежали далеко вперед. Если в прошлом году мы на это время заготовили 411 млн, а в 1931 г. приблизительно 580 млн, то в этом году на 20 сентября мы имеем 886 млн. Однако опасность «головокружения от успехов» есть. Сейчас, может быть, рано бить тревогу, потому что большое влияние имеет в эти пятидневки отвлечение сил на озимый сев, но насторожиться, на мой взгляд, необходимо. Прошу Вас, т. Сталин, написать, не нужно ли нам реагировать на снижение темпов, особенно, если эта 5-я пятидневка будет такой же. (28 вересня 1933 р. Й. Сталін відповів Л. Кагановичу: «Нажим по хлебозаготовкам надо начать теперь же. «Потом» будет поздно».) С уборкой идет неплохо, убрали уже 78 млн га – 92%. Плохо идет уборка в совхозах, оосбенно на юге. Микоян и Юркин примут необходимые меры на Сев. Кавказе и по дороге остановятся в Харькове...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 741. – Арк. 67-68. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 361-362.

№ 99. *Постанова РНК СРСР про розміри врожаю 1932 року.*

26 вересня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Вопрос о посевных площадях зерновых культур под урожай 1932 г. считать исчерпанным постановлением СНК СССР № 1551 от 9 октября 1932 г.
2. Валовый сбор зерновых культур 1932 года принять по исчислению ЦУНХУ в размере 698,7 млн. центнеров.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 471. – Арк. 119. Оригінал. Машинопис.

№ 100. *План порайонного розміщення в областях УСРР переселенців з інших регіонів СРСР*

[План надіслано до ВПК при РНК СРСР як орієнтовний. Документ завізовано наркомом землеробства УСРР О. Одинцовим.]

Вересень 1933 *р.*

	Район	Количество переселенцев
Донецкая область		
1.	Беловодский	300
2.	Белолуцкий	400
3.	Новопсковский	400
4.	Старокаранский	300
5.	Гришинский	300
6.	Мариупольский	400
7.	Рубежанский	200
8.	Амвросиевский	600
9.	Александровский	300
10.	Старобельский	300
В с е г о:		3500
Одесская область		
1.	Ровнянский	800
2.	Компаниевский	900
3.	Каховский	900
4.	Новоодесский	300
5.	Новобугский	600
6.	Зиновьевский	700
7.	Арбузинский	500
8.	Андре-Ивановский	300
9.	Аюбашевский	300
10.	Врадиевский	300
11.	Снегуровский	500

12.	Вознесенский	200
13.	Кривоозерский	200
Всего:		6500
Днепропетровская область		
1.	Б. Белозерский	450
2.	Новотроицкий	450
3.	Лепетихский	700
4.	В. Токмакский	500
5.	Мелитопольский	500
6.	Михайловский	300
7.	Молочанский	300 немцев
8.	Новосирогожский	550
9.	Акимовский	600
10.	Апостоловский	500
11.	Васильевский	300
12.	Васильковский	650
13.	Долинский	400
14.	Божедаровский	300
Всего:		6500
Харьковская область		
1.	Сахновщанский	1000
2.	Краснокутский	600
3.	Двуричанский	600
4.	Близнюковский	550
5.	Карловский	750
Всего:		3500

РДАЕ. - Ф. 5675. - Оп. 1. - Спр. 42. - Арк. 1-2. Оригінал. Машинопис.

Документи публікуються за джерелами:

1. Голодомор 1932-1933 років в Україні: Документи і матеріали. / Упорядник Р.Я. Пиріг. – К.: Вид-во Києво-Могилянської академії, 2007. – 1128 с.

2. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932-1933. -- К.: Україна, 2003. – 352 с.

3. Український хліб на експорт: 1932-1933. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – 432 с.

Віктор СИДОРЕНКО
Олена СИДОРЕНКО

Жителі Кирилівки про голод 1932-1933 років.

Надворі — 2008-й. Від подій, що прокотились буревієм над нашою землею в 30-х, промайнуло вже сімдесят п'ять років. Чи варте уваги це питання? Чи не пора залишити у спокої архівні томи і людей, які ще щось пам'ятають насправді, а не просто мають у душі відголоски далекого болю? Чи є взагалі актуальною тема голодомору для нашої місцевості? Адже багато людей впевнені, що тут, на березі Азовського моря, голоду у 1932-1933 рр. взагалі не було. Звичайно це не так.

Підтвердженням голоду в нашій місцевості є матеріали III районної партконференції, яка працювала в січні 1934 року, де є такі рядки: « …июль 1932 – январь 1933 года — период резкого падения и развала с/х района. В ряде колхозов … главенствовал кулак, петлюровец, белогвардеец и другие контрреволюционные элементы, которые разворовывали хлеб, гноили его, розоряли с/х машины, уничтожали скот, разваливали колхозы…

Эти вредительские действия привели район к значительным продовольственным трудностям, голоду в отдельных сёлах — Терновка II, Терновка I, Александровка, Родионовка и др..»

Дослідження історика В. Марочко підтверджують ці висновки і поглиблюють їх: «Зокрема, в селі Терновка Якимівського району Дніпропетровської області померло 35 колгоспників, а понад 100 лежали пухлими. Усі вони мали трудодні, але не мали хліба. Там мешкали селяни - болгари. Зокрема, у родині Младенова, яка мала 610 трудоднів, померло двоє. У колгоспника Дилова померло троє, у Янколова теж троє дітей пішло з життя» (В.Марочко. Голодомор в Україні: причини і наслідки //Освіта. Спецвипуск-підручник №1, 1993).

Голодне лихоліття не минуло і наших селищ: Кирилівки, Азовського (Горілого), Степка. В тридцяті роки тут створюються перші колективні господарства сільгоспартіль «Україна», ТСОЗ «Прибой», риболовецько-сільськогосподарська артіль «Сини моря», сільгоспартіль «Вільна праця» в с. Горіле. Відбувається розкуркулення найбільших господарств. А вже з січня 1932 року починаються негаразди. На закритих партійних зборах приймається рішення про додатковий план хлібозаготівель. Та зайвого хліба в господарствах не залишилось, а керівники господарств не бажають забирати останнє. Керівник «Синів моря» Корабльов не дав вивезти з млина зерно на рахунок хлібозаготівель. Він зібрав безпартійних рибалок і сказав, що сільрада не має права вирішували щодо колгоспного хліба. Також Корабльову було дано доручення провести опис «майна куркулів Коробки та Качана за невиконання твердого завдання по хлібу і рибі». Але Корабльов відмовився забирати хліб зі словами: «Я буду везти по селу, а люди будуть сміяться». Внаслідок цього – персональну справу передають в районну контрольну комісію (ДАЗО, ФП-489. - Оп.1. - Спр.8. - Л.1-4). Нащастя, все закінчилось лише звільненням.

В документах Державного архіву Запорізької області за 1932 та першу половину1933 років зустрічається ряд зафіксованих випадків, коли голови колективних господарств «Сини моря» та «Україна», порушуючи всі постанови, ділили хліб між голодуючими, організовували регулярне одноразове харчування своїх

колгоспників (Кирилловка. Дни прошлые и настоящие. - Х., 1999, с.37). Вони роздавали вилов риби сім'ям колгоспників, показуючи невиконання плану. За це їх карали по партійній лінії, але завдяки цьому вони спасли частину своїх земляків від голоду. (ДАЗО, ФП-409. - Оп.1. - Спр.8; Спр.6; ФП-208. - Оп.11. - Спр.3; ФП-208. - Оп.12. - Спр.4, Спр.11). А ризикувати було чим. В одній з директив Якимівського райкому партії про хлібозаготівлю, датованій листопадом 1932 року, говорилось: «В случае невыполнения и неперекрытия РПК Вас привлечёт не только к партийной, но и судебной ответственности. Учтите всю серьёзность, возложенную на Вас партиею в деле снабжения рабочего класса и Красной Армии, не останавливайтесь ни перед какими преградами и сопротивлениями, сделайте жестокий напор на твердовиков, индивидуальных и колхозов, упорно невыполняющих планов…»

В складних умовах виконання додаткового плану, відповідно постановам Уряду, в селах на базі сільрад були створені групи, що проводили вилучення лишків сільськогосподарської продукції. Цих людей не любили і боялись. Вони, якщо приходили до господи, «перевертали все вверх дном, штрикали залізними піками землю біля хати, в клуні. Залазили на горище. Якщо нічого не знаходили, то починали нишпорити по всіх закутках і забирали картоплю, пшоно, квасолю. Найчастіше свої «набіги» вони здійснювали ввечері, коли видно було, як над хатами йшов дим од плити. Могли навіть спеціально вивернути на землю те, що варилось у горщику», – згадує **Нечитайло Марія Григорівна**, яка народилась 28.08.1922р. в с. Горіле (Стиль розповіді збережено).

Лєщинська Яніна Станіславівна, народилася 21 січня 1921 року.

- Чи пам'я таєте ви про голод 1932-1933 років?
- Звичайно пам'ятаю, це так просто не забудеш.
- Які, на Вашу думку, були причини голоду?
- Неврожай, посуха, а більш усього податки.
- Якщо відбирали у людей вирощене в полі, на городі, то хто це робив?
- Влада, хто ж іще? А людей я не пам'ятаю.
- Як це відбувалося?
- Приходили двоє чи троє людей. Оружия не було. Ми й так їх боялись.
- Чи можна було переховати частину продуктів?
- Переховувать не дозволяли, та пробували.
- Чи давали їжу тим, хто пішов до колгоспу?
- Так, невеликий пайок, та потім навіть кормили супом.
- А що забирали, лише хліб?
- Ні. Забирали і одяг, і рушники, і худобу, і речі, які потім везли в другі міста продавати. Так, в нашій хаті забрали все. А нас було четверо: мати, я з сестрою і братик. Мого батька забрали в тюрму, говорили, що він багатий. Він повинен був здати 300 кіло хліба, яких у нього не було. От і опинився в тюрмі в 1932 році. Та скоро приїхав дядько, який мав високий ранг і міг викупить наші речі. Сказав, що зможе, те привезе. І справді, привіз скриню, деяку одежу, стіл, декілька матраців з подушками та ковдру. А все інше пощезло десь.
- Хто не голодував у селі?

- Не знаю, але не всім було дуже важко. Наприклад, у нас був чудовий сад, де було багато овочів і фруктів. Та й батько, коли його випустили, бо признали невинним і він почав працювати в рибколгоспі, то часто приносив з рибалки бичків. Ми ту рибу сушили біля печі та й зразу їли, поки ніхто не прийшов і не забрав.
- А що ще їли?
- Лободу їли, товкли кору дерев, робили коржики з кропиви, ловили собак, котів, горобців, голубів. А навесні і ховрахів ловили. У них м'ясо біле.
- Чи допомагали люди один одному виживати від голоду?
- В селі дружно жили, а от ділиться – не помню. І так всього мало було.
- Скільки людей померло в селі? Чи є такі відомості?
- Не знаю, але пам'ятаю як люди в'яли, коли йшли по дорозі. Кожен ховав своїх померлих. І на городах, і в городчиках. Хто ж їх рахував? Правда, часто ховали біля старої церкви. Так там тепер все давно перепахане.
- Чи розповідали ви про ці події молоді?
- Я не люблю про це згадувати, та дітям і внукам розказувала. Вони повинні знати як було.

Добриця Прасковія Терентіївна, народилась27 грудня 1910 року.

Прасковія Терентіївна розповіла, що добре пам'ятає той час, хоч згадувати не любить, аж серце щеміти починає. Особливо коли згадує як ходили по хатах з батогами та загостреними палицями і останню їжу забирали. « Як знаходили заховане, то били батогом. Всі ховали однаково – десь на городі чи біля хати. Землю ногами утрамбовували. А коли пікою штрикали, то рихлу землю все одно находили – легше входила. Тоді заставляли розкопувати і забирали. Бувало, що вистежували односельці і виказували, бо їм з того знайденого перепадало трохи. Але частіше прикривали». На запитання «Чи забирали худобу?» Прасковія Терентіївна відповіла, що у них корівчина залишилася, ніхто не забрав. Молока, правда, вона давала мало, та все ж. Щодо вступу селян до колгоспу стверджує, що на зборах до колгоспу запрошували. Ніхто силою не гнав. Правда, їсти давали (пайок) тільки колгоспникам. Але і цього було мало. Вона за час голоду три рази пухла. А хто не захотів іти до колгоспу, частіше помирали. Хоч як важко було, але про випадки людоїдства не чула. В місті люди теж голодували, але їм було легше. Там можна було за одяг щось з продуктів виміняти.

Що стосується винних за цей жах, то вона не знає, хто це. «Нікого не називали. Може влада? Так зараз багато хто каже. А може неврожай».

Щепа Ксенія Юхимівна, народилась 17 січня 1913 року

Чи пам'я таєте ви про голод 1932-1933 років?

- Да, пам'ятаю.
- Які, на Вашу думку, були причини голоду?

- Неврожай, податки, а влада забирала урожай.
- Якщо відбирали у людей вирощене в полі, на городі, то хто це робив?
- У людей усе забирала влада, активісти.
- Як це відбувалося?
- Приходили двоє чи троє. Шукали по двору. Забирали найдене. Могли побить. А бувало і висилали з села.
- Як люди боронились?
- Та ніяк. Вони не боронились.
- Чи можна було переховати частину продуктів?
- Люди приховували, але все одно знаходили і забирали.
- Чи давали їжу тим, хто пішов до колгоспу?
- Тим, хто пішов до колгоспу давали пайки.
- А де ховали продукти?
- Хто де : у скиртах сіна, на городі закопували, на горищі.
- Скажіть, а люди йшли в колгоспи охоче?
- Добровільно в колгосп ішли тільки ті, у кого нічого не було. Других заставляли.
- А де переховували худобу, яку не забрали до колгоспу?
- Сховати худобу було неможливо, та її і не забирали.
- Коли почали люди помирати з голоду?
- З зими та весни 1933 –го.
- Чи чули Ви про «закон про п'ять колосків»?
- Да, чула. Люди збирали колоски після уборки. Треба було оддавати, що зібрав. А якщо собі оставив, то могли посадить.
- Скільки людей померло в селі? Чи є такі відомості?
- Не знаю. Кожен сам ховав своїх померлих.
- Чи відомі випадки людоїдства в вашому селі?
- Так. Одна сім'я з'їла навіть малу дитину. Але прізвища уже не пам'ятаю.
- Як Ви думаєте, хто винен в цій трагедії?
- Звичайно ж, тільки влада.

Єрмакова Віра Сергіївна, народилась 1 квітня 1922 року.

Віра Сергіївна розповіла, що пам'ятає події голоду 1932-33 років. Вона говорила, що до них декілька раз приходили якісь люди, перекидали все в хаті. І, хоча вони приходили без зброї, їх всі дуже боялись, бо нікому не хотілось бути битим і, тим більше, посадженим у тюрму. Приходили вони надвечір, часто коли збирались їсти. Забирали зерно, одяг, інші речі. А їсти і так мало чого було, то добавляли до шматочка хліба пасльон, буряки, рибу, ховрахів, навіть собаче м'ясо.

Жмай Олена Юхимівна, яка народилась 19 травня 1918 року, стверджує, що не голодували. Їхня родина ніякого листя, кори у їжу не добавляла і різну дику живність не їли.

Мама ходила по селах і міняла речі на продукти (частіше всього на кукурудзу).

Олена Юхимівна розповідала, що до них приходили з обшуком лише один раз. Тато викопав дві ями, в які засипав зерно. Одна була у курнику, а друга у хаті, у підпіччі. Тому ніхто не знайшов. Тим зерном і жили. В сім'ї було 17 чоловік — батьки, чотири доньки, три сини з невістками та онуками — і всі залишились живі.

В село ішли чужі люди, прямували до моря і там часто мерли, сирої риби наївшись.

Нечитайло Мотря Семенівна, 1920 року народження, згадує, що сім'я їхня була чисельна та бідна. Жили в маленькій хатині неподалік від ферми. У батьків було чотирнадцять дітей, але вона пам'ятає лише сімох — інші померли від хвороб та нестачі їжі. Харчувалися переважно затіркою (у борошно потроху наливали воду і скачували маленькі кульки, а потім варили) та цукровим буряком. На час голоду їсти було зовсім мало чого. Тому в сім'ї не стало ще трьох дітей. З 6 хлопців та 8 дівчат залишились живими лише чотири сестри. Заради того щоб протриматись, вижити, їли все, що можна було: різні корінці, трави, диких птахів. Не відмовлялись ні від чого, що можна було їсти. Говорить, що були навіть поодинокі випадки поїдання людей.

Рєзник Григорій Терентійович , 1926 року народження, на час голоду був ще малою дитиною. Він говорив, що не пам'ятає, щоб хтось із сусідів помер під час голоду. Проте міг просто не знати. А от чужих померлих бачив. Якось мама повела його до моря, а там попід кручею лежало багато чужих людей. «Йшли на рибу, а були виснажені. Їсти треба було потроху. От і помирали». Батько Григорія Терентійовича, Терентій Іванович, був членом ВКП (б), бригадиром. Брав участь у розкуркулюванні. Взимку під час голоду, як розповів нам Г.Т.Рєзнік, він пішов по селу і закликав рибалок, кому по силам, «зарубати» сітки. Це досить таки нелегка робота, коли б'ють ополонки на певній відстані і сітки заводять під лід. Обіцяв всім дати додому риби скільки зможуть віднести. Вилов був добрий. Особливо багато було чабака. Люди взяли собі частину, а все останнє здали в колгосп. На другий день хтось доповів про цей факт в район і там вирішили, що треба провести партзбори і віддати Рєзника під суд за розкрадання колгоспного майна. Проте батька попередили. Він зібрав речі і пішов з села. На другий день в Кирилівку дійсно приїздив оперуповноважений, але нікого не знайшов. Тато повернувся додому навесні. До того часу все забулося і його ніхто в район не забирав.

Ця розповідь має підтвердження. Серед документів, які пройшли як інформація по Якимівському Райпарткомі у січні 1933 року, є такий: «Резник Терентий, работая бригадиром в «Сынах моря» занимался раздачей в море рыбы рыбакам… председатель к-за «Украина» Шилушин попал под влияние чуждого элемента… начал раздавать муку с посевматериала… колхозникам…»

Мабуть, завдяки таким людям наші односельці не зазнали такого страшного голоду, як у інших селах (ДАЗО, ФП-208. - Оп.12. - Спр.4. - Л.48).

Ситник Валентина Іванівна, 1948 року народження, розповіла, що її мама, **Шевченко Віра Андріївна**, яка народилась 16 травня 1928 року голод запам'ятала.

Вона завжди плакала, коли розповідала дітям про те лихоліття. Її тато працював рибаком у бригаді Раздобідіна (він був заможним і мав баркаси). Працювали за рибу. З того жили, бо хліба і зерна практично не було. Старший брат Олександр працював на току і іноді в кишені якусь жменьку зерна приносив. Мама з неї кашу варила на всіх. І коли навесні риба краще почала ловитись, то стали ходить в Волканеш міняти на крупу чи муку. Та, мабуть і цього було мало, бо тато помер. Мама Катерина дочекалась нового урожаю. Але була дуже виснажена і коли зопалу з'їла гарячого хліба їй стало погано і наступного дня вона померла. Шестеро дітей залишились сиротами.

Поцілуйко Валентин Сергійович , 1924 року народження, згадує про події 1932-33 років, спираючись на власні спогади та на розповідь свого батька, який був членом правління колгоспу і працював мірошником.

"Одного разу до батька на млин прийшла Наташка (двоюрідного брата Григорія Соболя жінка) і попросила змолоти зерно на борошно. Сергій Семенович спитав у неї довідку із сільради, яка б дозволяла молоти це зерно. Довідки не було. Тобто, це було приховане, або обміняне, зерно. Наталка сказала, що не зможе взяти довідку — заберуть хліб, і дуже просила змолоти. Батько зважив зерно (був 1 пуд і 16 фунтів), змолов, піддав молодиці на плечі і став у дверях перепочити. Не встигла та і 30 м відійти, як де не взявся якийсь чоловік. Зупинив її і повів назад до млина. Став вимагати квитанцію на виконану роботу. А звідки взятись квитанції, коли дозволу немає? Забрали борошно, а татові наказали закривати млин і іти до сільради. По дорозі він зустрів Червоного, з яким був у непоганих стосунках, і попросив передати жінці, що його забрали, а, отже, прийде комісія. Хай, мовляв, готовиться.

Мама зразу ж почала готуватися до цієї комісії. Старшим дітям Валентину та Марусі (а було їх четверо) напхала під пальто хустинки, наволочки із скрині. Підв'язала пальто мотузочками і сказала, щоб ішли гратися в бік СТФ (свинотоварна ферма) і не поверталися, доки не погукає. А погода була неважна. Тільки відійшли від дому метрів сто, як з-за повороту вилітають тачанка і бричка – та у їхній двір. Були там оперуповноважений із району Воропаєв, Самойленко Федір, Марічка та Йора. Забрали порося, корову і три пуда кукурудзи на горищі знайшли. Батька відправили в Якимівку, у міліцію. Працювати на млині стало нікому і тому Мавродій, який тоді був у Горілівській сільраді, попросив його випустити. Так батько повернувся додому, але з правління колгоспу його виключили. У районній газеті «Соціалістичний степ» було надруковано статтю, в якій говорилось, що Поцілуйко молов грабоване у держави майно".

Валентин Сергійович розповідає далі: "Людей померло в селі багато. Тато одного разу приніс страшну новину: Пріська Єрмака Гаврика зварила годовалу дитину, бо було ще п'ять старших. Багато в селі було пустих хат. Особливо там, де

Ювілейна вулиця підходить до МТФ. Діти боялися там ходити, бо сичі жили в тих пустках і кричали ночами. Вимирали сім'ями, але де саме не пам'ятає — батьки казали. Часто селом ходили активісти і шукали по дворах прихований хліб. У них навіть спеціальний інструмент для цього був: залізна піка спеціальна, а до неї приєднана трубочка з ямкою. Нею землю ширяли, доки рихле не знаходили. Потім виймали піку і дивились у трубочку. Якщо була там зернина чи дві, значить копай!"

Поцілуйко В.С. згадує, що в школі у цей час дітей кормили на великій перерві. «Сніданок» складався з рідкої кукурудзяної баланди. Говорить, що зараз свиням краще варять. Але тоді, у ті важкі часи дітей добре підтримувало. З їхнього класу ніхто не помер, всі довчились до сьомого класу.

Кравченко Петро Опанасович, народився у 1922 році в с. Горіле. Говорить, що голод був. Він добре пам'ятає що дуже багато людей постраждало. Хоронили і на кладовищі, і біля будинків у городчиках. По селу стояли хати пусті. У їхній сім'ї від голоду ніхто не помер. Зате одного зарізали. Старший брат Петра Опанасовича працював у Атманаї і отримав там пайок. Щоб принести зерно додому, він взяв з собою молодшого — Петра. Йти далеко було, то поморились і лягли спочити у покосах. Їх підстеріг свій же, горілівський, і старшого брата сонним зарізав. Петро Опанасович від нього втік. Так він і брата втратив, і зерно.

Його дружина, **Лідія Захарівна** (дівоче прізвище Цапович), народилася у с. Кирилівка 1926 року. Вона згадує, як до них прийшли молоді хлопці і дівчата і шукали щось по хаті. Мама їх перед цим (а дітей було троє) по-дивному одягла: дістала зі скрині платки і шматки полотна і позамотувала на дітей. Зверху одягла пальтишки. Відкрили скриню, а там пусто. Але з дітей забирати не стали. Незадовго до цього мама дістала зі скрині вовняне одіяло. Красиве було — квітами. Коли прийшла додому, то принесла баночку зерна. Сказала, що виміняла. Ще пам'ятає, що батьки, ідучи на роботу, змушували дітей зачинятися в хаті і нікому не відчиняти двері, доки вони не повернуться. Раніше такого ніколи не робили.

Марія Гнатівна Зєніна, народилась 22 червня 1926 року. Вона була єдиною донькою в сім'ї, але сповна відчула нестачу продуктів. Тато її працював трактористом, так що їх на роботі кормили, а іноді він навіть приносив додому трішки молока. Мама часто ходила в скирти трусить полову, яку потім товкли у ступах. Ходила разом з Марією Кравченко, бо одній страшно було. Робили це потайки. Потрібно було вчасно заховатись від охорони. Тому трусили по черзі. Заривались у скирту, виривали величенькі ями. Часто солома грізно нависала, могло і привалити. Також ходили у пайки ковиряли замерзлу квасолю чи науту.

Пізніше вже Марія Гнатівна узнала, що було і у них приховано кілька пудів зерна. Але було його мало і батьки намагались використовувати запас лише тоді, коли ніде більше роздобути їстівного не вдавалось.

Одного разу пішла мама кудись, а доньці наказала зачинити двері. Сиділа вона дома, сиділа, а їсточки хочеться. І згадала, що лежала пишечка хліба в умивальнику — мама звідти діставала. Поставила табуреточку, але дуже мала була, нічого не побачила. Вирішила рукою навпомацки пошукати, та й загнала у пальчик колючку. Боляче, їсти хочеться, а мами немає. Розплакалась дівчинка. Змучилась та й заснула. А коли проснулась, то мама прийшла і принесла трохи хлібця та бурячка. І рука боліти перестала.

Багато людей померло. Поруч хати пустками стояли, а в них сичі страшно кричали. Де люди ділись? Хто на Донбас від голоду та колгоспів утік, хто помер, кого виселили. Але хат пустих було багато.

Недалеко жила сім'я, яку по-вуличному Їськами називали. Мати десь дістала шкіру від корови і варила її дітям. Хтось доніс. До них прийшли. Знайшли на шкурі тавро колгоспне і забрали матір. Вона хотіла найменшу доньку, якій лише 4 роки було, з собою забрати, але не дали. Залишилась дівчинка зі старшими братами. А через певний час дівчинки не стало. І тільце її ніде не знайшли. В селі подейкували, що брати з'їли, але доказів ніяких не було. Марія Гнатівна скрушно киває головою: «Хто б у тій Москві знав! Свої, свої все робили. Матір забрали, а діти кому треба? Душі немає у людей… На Сокологорне, у Вінцегур (Степанівку) люди тікали. Не було там голоду, бо місцева влада людям і зерно, і рибу давала. Кажуть, у голоді верхушка винувата. Без своїх не обійшлось!»

Ці спогади наших односельчан малюють картини життя села у сумні часи. В одній з книг про цю трагедію ми зустріли слова: «Відтоді душа моя почала сивіти». Правильні слова, бо голод 1932-33 років став відправним пунктом нелюдських страждань та страху, болю та втрат, через які довелось пройти українському народу в 20 столітті.

Віктор ГНЄДАШЕВ

АПОКАЛІПСИС 1932-1933 РОКІВ НА ЯКИМІВЩИНІ

[Апокалипсис (откровение) – пророческая книга. Последняя из числа Новозаветных книг. Цель откровения – утешить верующих среди гонений… Предмет его – брань змия, древнего искусителя, с Агнцем-Искупителем, полная, окончательная победа Агнца и будущее обновление мира.

Библейская энциклопедия. В 2-х тт. Т.1. – М.: Центурион, 1991. – с.51

Апокаліпсис – одна з книг християнської церковної літератури І ст.. н.е., у якій зібрані містичні пророцтва про кінець світу.

Новий словник української мови. У 3-х тт. Т. 1 – К: Аконіт, 2007. – с.37]

ПЕРЕДДЕНЬ АПОКАЛІПСИСУ

Держава вважала за необхідне не тільки контролювати внутрішнє життя колгоспів, але втручатися в нього. Згідно закону від 16 жовтня 1931 року кологспам заборонялося робити запаси зерна для внутрішніх потреб до виконання державного плану хлібозаготівель. Однак після посівної кампанії в травні 1932 року рештки зерна попереднього врожаю спеціальною постановою дозволили вільно продавати. Та головним покупцем залишалася тільки держава. Тому колгоспам від такої "вільної" торгівлі лишалися крихти, бо державні ціни були у 10-20 разів нижчі за ринкові. В колгоспах ні бажання, ні потреби засівати всі земельні площі не було. Було тільки розуміння, що держава відбере усе.

По закінченню збирання врожаю у 1932 році всім колгоспам і радгоспам треба було знову виконувати державний план хлібозаготівель. Щоб якось виправдати невиконання плану, свої прорахунки керівники колгоспів знайшли крадіїв. І знову на світ Божий витягли давнього і вже трохи призабутого ворога -- куркуля. Держава відреагувала одразу ж. 7 серпня 1932 року приймається постанова ЦВК та РНК СРСР "Про охорону майна державних закладів, колгоспів та кооперації і укріплення суспільної (соціалістичної) власності". Для крадіїв та куркулів (тепер новоспечених "ворогів народу") проголошувалося застосування найвищої міри соціального захисту – розстріл з конфіскацією майна, або при пом'якшуючих обставинах – заміна на позбавлення волі не менше як на 10 років з конфіскацією майна й без права на амністію злочинців, засуджених по справах про крадіжку [4, с.53].

Вже наприкінці 1932 року встановлюються нові норми поставок сільськогосподарської продукції, які стали ще більш грабіжницькими. Заборонялося залишати, а тим більше приховувати, зерно для посівної кампанії 1933 року. Селяни відшукували найменшу можливість для втечі з рідного села до міста. Там вони бачили життя хоч і не набагато, але все ж легшим. Тому у 1932 році для сільської місцевості вводяться "внутрішні паспорти", які відрізали шлях селянам до міста, бо на виїзд мав бути дозвіл місцевої влади. Це й стало соціалістичним закріпаченням

селянства. Села перетворювалися на колгоспні агрогулаги (агроконцтабори). Саме селяни стали в роки колективізації найбезправнішою верствою населення у радянській державі. В душі селянина-господаря, селянина-трударя важко зламати власника.

АПОКАЛІПСИС

У 1932-1933 роках страшний подих смерті відчула Україна. Зібраний й без того низький врожай було віддано державі. Приписки по збиранню зерна (для покращання показників) призвів до того, що Якимівський район відстав у хлібозаготівлях по Дніпропетровській області. Наприклад, з повідомлення інформаційного сектору Дніпропетровського обкому КП(б)У про перебіг хлібозаготівель говорилось, що станом на 25 листопада 1932 року по Якимівському району нічого не заготовлено [4, с.67]. З повідомлення газети "Зоря" від 20 грудня 1932 року до Якимівського району, як відсталому у цьому плані, не будуть завозити промисловий крам, доки не буде досягнуто рішучого зрушення у виконанні державного плану [4, с.90]. Крім того, планові поставки зерна треба було обов'язково виконувати достроково. Існував також і помісячний план поставок хліба державі. Це вже була звичайна реквізиція, яку називали податком. Плани, встановлені зверху, примушували колгоспи здавати буквально все, не отримуючи ніякої за це компенсації. Для здачі державі сільськогосподарської продукції (хліба у першу чергу), колгоспам її треба було мати. Не отримуючи нічого за здану продукцію, селяни втрачали зацікавленість у праці на благо і колгоспів, і держави. Єдиним джерелом виживання селянина ставала невелика присадибна ділянка. Але у жахливому 1933 році її не було чим засівати.

26 січня 1933 року для підвищення відповідальності колгоспників за якість праці постановою Наркомзему УРСР створюються колгоспні ланки з постійним складом людей. Згідно вказаної постанови за ланками закріплювалися на весь термін сівозміни певні ділянки землі, або окремі поля, реманент, тягло. Вводяться норми праці, встановлюються норми трудоднів за всі види сільськогосподарських робіт. Це давало можливість певною мірою спланувати колгоспне виробництво. В 1933 році ліквідовано прогули (і це в пік голоду). Найуспішніше цю роботу у Якимівському районі було поставлено в колгоспі ім. 10-річчя Жовтня [3, с.369]. Для зацікавлення селян у виході на роботи у поле цією ж постановою вводяться і форми розрахунків з колгоспниками. Не маючи грошей, держава вирішує офіційно розраховуватися трудоднями. За нормою на 1 трудодень мали видавати 800 г хліба та 56 коп. грошима. На душу середньої сім'ї це становило 200 г, а за отримані за рік гроші не можливо було купити навіть черевики. Приватні ділянки селян були обкладені податком.

Але в 1932 році з розрахунками було дуже складно через невиконання планів хлібозаготівель. Починався голод, страшний апокаліпсис 1932-1933 років. Офіційної статистики голоду не існує. А хто б на той час наважився це робити? В повідомленнях районних партійних комітетів Дніпропетровської області від 28 лютого 1933 року говорилося про те, що в Мелітопольському, Якимівському, Ново-Василівському (всього 7 з 29 районів) були зареєстровані факти захворювань з голоду більш масові [4, с.90]. Але красномовнішим і конкретнішим є повідомлення про те, що від голоду "...в селі Тернівка Якимівського району в період з 21 січня по 22 лютого 1933 року вмерло 35 чоловік" [5, с.22; 2]. Саме цим проілюстрований факт приховування правди. Вже на 5 березня 1933 року починають повідомляти розрізнені, але правдивіші дані: по 13 районах Запорізької області (всього у 80 селах та населених

пунктах) голодувало 3123 сім'ї, зареєстровано 937 смертних випадки. Найбільш постраждалими визнані райони: Якимівський (903 сім'ї голодувало, 2408 чоловік опухло, 220 померло), Ново-Василівський (відповідно – 922, 1721, 503), Мелітопольський (відповідно – 437, 870, 36), Бердянський (відповідно – 70, 169. 49) [5, с. 22; 2].

Навесні 1933 року держава виділила селу допомогу. "Дбаючи про хліб насущний для своїх громадян, про майбутнє, держава поспішала на допомогу селу. Але було вже занадто пізно. Значна частина селян, ще з осені втративши всі свої запаси, як не намагалася, не змогла вистояти у боротьбі з бідою і навіки пішла в найулюбленішу ними землю" [1, с.403].

Коли розпочалася посівна кампанія Дніпропетровським облвиконкомом було прийнято постанову "Про заходи організації боротьби з розкраданням насіння на полі під час сівби" від 17 березня 1933 року. В ньому, доречі, у п. 8 говорилося: "При виявленні крадіжок насінного зерна (при перевезенні, при висіванні і т.ін.) притягати винних до найсуворішої судової відповідальності, застосовуючи до них закон від 7 серпня про охорону громадської власності. Будь-які спроби розкрадання насіння у колгоспах і радгоспах на полі повинні припинятися негайно і як найсуворіше, аж до застосування зброї" [4, с.96].

На село тиснули, з села вивертали, навіть, село перевертали. Забирали все: зерно (в тому числі і посівне), картоплю, худобу. "Село, випотрошене, наче перина, в якій старанно й довго відшукували невідомо куди щезлу голку, душив голод. Селяни, що зростили й зібрали по зернинці мізерний врожай, безжально й бездумно відібраний у них, що називається, під мітлу, вмирали, як і жили – сумно й тихо. Місто теж мало напівголодне існування, проте держава, зсипавши у свої засіки увесь наявний у країні хліб, намагалась хоча б якось підтримувати робочий клас з мізерних запасів" [1, с.399].

АПОКАЛІПТИЧНІ СПОГАДИ

Грибачова Наталя Іванівна (с. Радивонівка). "Люди вмирали так швидко і в такій кількості, що їх не встигали ховати. Коней, або хоча б якоїсь худобини в селі майже не лишилося. Тому на звичайну двоколісну саморобну бричку складали померлих і на собі, ледь живі самі, голодні люди везли до цвинтаря. Часто доводилось перепочивати – не вистачало сили. Сідали просто на мертвих. На цвинтарі в заздалегідь заготовлені ями скидали трупи (іноді більше десяти в кожну). Хрестів на могилах не ставили. Не було кому і з чого робити їх. Страшно було дивитися на людей, що, мов тіні, снували з двору у двір у пошуках померлих. Люди були опухлими від голоду. В багатьох сім'ях намагалися годувати дорослих дітей, бо вони мали навесні працювати, а значить годувати і себе і тих, хто залишився у сім'ї. До лісу ходили ловити зайців, їжаків. У селі переловили й поїли всіх котів та собак. Заради того, щоб вижити, не гребували нічим. Просто, сподівалися на краще".

Куть Параскева Іванівна (село Охрімівка). "Восени 1932 року направили нас допомагати обмолочувати врожай зернових до радгоспу "Переможець". Багатий був там врожай. Колоски сягали 20 сантиметрів завдовжки. Обмолот проводили у копицях. Піднімаєш вилами копичку – з неї горохом по кілька десятків миші сиплються. Моя мама тоді говорила, що все це не на добро. Наче передбачала. Взагалі, старі люди по селах ще й посьогодні спостережливі і передбачливі. Не зважаючи на гарний врожай, годували нас дуже погано. Холодної осені ми жили у

неопалюваних бараках. Від важких умов праці люди втікали по домівках. На початку грудня втекли й ми з мамою. Але попереду було ще страшніше випробування. Пам'ятаю, як вмирав батько. Того дня ми, зайшовши до хати, знайшли його вже нерухомим. Увесь цей час не чули від нього ні нарікань, ні найменшого стогону: тихо пішов з життя. Нам нічим було навіть трошки підтримати батька-годувальника, бо він все віддавав нам, дітям, а сам сподівався на чоловічу витримку і селянську загартованість. Залишаючись без їжі, йому ж доводилося ще й працювати. До вечора ми викопали батькові могилу на сільському цвинтарі. А щоб ніхто її не захопив для поховання своїх родичів, довелося ніч провести біля неї. Наступного дня поховали батька. Закопували довго, бо паморочилося в голові від голоду.

Із шістьма дітьми залишилася мама. Та голод по одному продовжував нас забирати. Найважче було ховати сестру, яка померла третьою. Ледь сил вистачило, щоб протягом доби вирити яму. З великими перепочинками на легкій повозці ми з останніх сил привезли сестру до ями. Розпач охопив нас, коли побачили, що у ями обсипалися краї і вона стала занадто мілкою. Зібравшись з останніми силами, ми вичистили яму. Поховання продовжувалося цілий день. Вже поночі ми повернулися додому. Почалося нове очікування у смертній черзі."

Остапенко (Мирошниченко) Віра Сергіївна (місто Мелітополь, у голод жила в **селі Зеленьківка** Якимівського району). "Народилася я у селі Зеленьківка Ганнівської сільської ради Якимівського району. Дуже добре я пам'ятаю голодомор 1932-1933 років. Нас у батьків було двоє дітей. Батько з матір'ю працювали у колгоспі, здається, "Вільний степ". Самі були сиротами, і по своїй бідності одразу ж пішли до колгоспу. Жили ми дуже бідно. Пам'ятаю також і те, що батько на свої трудодні нічого не отримував (хоча й була у нас корова, молоко використовували ми провіяне, а збите масло мама відносила на базар до Якимівки, щоб отриманими грошима сплатити податки).

Навесні 1933 року мене забрала до себе тітка, що жила у селі Новоданилівка. Це сталося одразу ж, як ми почали вже пухнути з голоду. Там же, в Новоданилівці, я й до школи ходила. Звичайно, тітка – не мати. Бачила я не один раз, як вона свого синочка підгодовувала, а мені – що залишалося, те й давала.

Кожну неділю (у вихідний) я вставала раненько, і тільки-но починало світати, бігла майже всю дорогу (а це було кілометрів сім) до мами. Вона мене завжди чекала і завжди давала два пряничка, які вона сама випікала з просяного лушпиння, до якого, напевно, додавала трошки борошна.

Без сліз не можу згадувати, як я брала той пряничок у рот, а він же так і розсипався, і мені здавалося, що він такий смачний!

Одного разу я наважилась-таки спитати маму: коли закінчиться голод, чи напече вона багато таких смачних пряничків? А мама не просто плаче – сльози рікою ллються. Досьогодні бачу ті мамині сльози.

Багато тоді померло людей; але я тоді ще була маленькою.

Рюмін Федір Дмитрович (село Переможне). "Пройшов і по нашій долі 33-й рік. Але як у інших селах, масової смертності у нас не було. Тільки окремі випадки. Високий врожай 1932 року не дав голодомору розгулятися. У 1933 році влітку під час збирання вже нового врожаю зернових, для обіду варили насіння в радіаторах комбайнів, опустивши його туди загорнутим у ганчірку. Таким чином підтримували свої сили.

Був якось випадок, коли знайшли у полі одного померлого чоловіка. Дуже він був вимучений. Помер, мабуть, від того, що наївся зерна. Про такі випадки згадують і

інші комбайнери, що збирали хліб того літа. Тому всі були досить обережними, щоб не понівечити й без того понівечену людину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воловик В. Пороги. // Воловик В. Волюшка-воля: Трилогия. Т.1, Кн.2. – Запорожье: ИПК «Запоріжжя»; - РИО «Видавець», 1998. – 419с. (132)
2. Голодомор 1932-1933 років в Україні: документи і матеріали / Упоряд. Р.Я. Пиріг; НАН України. Ін-т історії України. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія, 2007. – 1128 с.
3. История Украинской ССР в 2-х т. Т.2. – К.: Наукова думка, 1969. – 899 с. (240)
4. Неоголошена війна (спогади свідків, архівні документи та роздуми сучасника про голодомор 1932-1933 років) / Автор-упорядник В. Тимофєєв. -- Тернопіль: Збруч, 1993. – 134 с. (168)
5. Реабілітовані історією: Запорізька область. Кн.. 1. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. (322)

РОЗДІЛ III СПИСКИ ПОМЕРЛИХ

СПИСОК ПОМЕРЛИХ ВІД ГОЛОДУ ПРОТЯГОМ 1932-1933 РОКІВ ЗА СВІДЧЕННЯМИ ОЧЕВИДЦІВ, МЕШКАНЦІВ ЯКИМІВСЬКОГО РАЙОНУ

№ з/п	Прізвище, ім'я по батькові померлого	Вік померлого	Рік смерті	Населений пункт
1.	Архіпков Семен Михайлович	18 років	1932	С. Семенівка, Мелітопольського району
2.	Архіпков Іван Михайлович	21 рік	1932	С. Семенівка, Мелітопольського району
3.	Глотов Федот (?)	?	1933	С. Червоноармійське Червоноармійська с/р
4.	Єльцова Ніна Іванівна	4 роки	1933	С. Гаймани Херсонська область
5..	Єльцов Іван Архипович	28 років	1933	С. Гаймани Херсонська область
6.	Коломієць Карп Федорович	33 роки	1933	С. Сінники Іскрівська с/рада
7.	Куріпко Ніна Гаврилівна	8 років	1933	С. Благовіщенка Запорізька область
8.	Кутепова Марфа (?)	28 років	1933	С Шелюги Шелюгівська с/рада
9.	Кутепов Тимофій Федорович	29 років	1933	С Шелюги Шелюгівська с/рада
10.	Лукавенко Петро Федотович	?	1933	С. Червоноармійське Червоноармійська с/р
11.	Науменко Олексій Михайлович	12 років	1932	С. Новоданилівка Новданилівська с/рада
12.	Подковаленко віра Василівна	8 років	1933	С Шелюги Шелюгівська с/рада
13.	Ревякіна Марія (?)	7 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
14.	Руденко Василь (?)	75 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
15.	Руденко Марфа Стефанівна	38 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
16.	Руденко Василь Петрович	3 роки	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
17.	Руденко Анатолій Петрович	3 роки	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
18.	Руденко Наталя Петрівна	8 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
19.	Сиваченко Іван Федорович	?	1933	Радгосп Переможець
20.	Солодка Марія Іванівна	8 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада
21.	Солодкий Василь Іванович	15 років	1933	С. Радивонівка Радівонівська с/рада

22.	Сопін Микола Костянтинович	?	?	Хутір Домузла (с. М. Горького)
23.	Тоцький Яків Сергійович	57 років	1933	Станція Переяславська Київська область (с. М. Горького)
24.	Уколова Марія Терентіївна	18 років	1933	С. Шелюги Шелюгівська с/рада
25.	Уколова Поліна Терентіївна	14 років	1933	С. Шелюги Шелюгівська с/рада
26.	Уколова Тетяна Терентіївна	10 років	1933	С. Шелюги Шелюгівська с/рада

Матеріали зібрані протягом 2007-2008 років членами робочих груп, створених при сільських радах Якимівського району і упорядковані В. Гнєдашевим.

Список

померлих по Якимівському району в період Голодомору 1932-1933 років за даними записів актів про смерть.

Запорізька область Якимівський район …Якимівська сільська рада

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. стан	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Подвойський Митрофан Васильович	Якимівка	Якимівка	Роб.	05.09.32	43	Туб. Легень	ДАЗО	
2	Трубарова Устинія Іванівна	Якимівка	Якимівка	Арт.	16.09.32	56	Туб. Легень	ДАЗО	
3	Шликов Микола Лів(нерозбірливо)	Якимівка	Якимівка	Найм.	24.09.32	< 1	Дифтерит	ДАЗО	
4	Нікіфоров Іван Федорович	Якимівка	Якимівка	Роб.	24.09.32	< 1	Понос	ДАЗО	
5	Біляєв Олександр Кузьмович	Якимівка	Якимівка	Роб.	06.10.32	2	Дифтерит	ДАЗО	
6	Савченко Іван Ількович (Ілліч)	Якимівка	Якимівка	О/О	06.10.32	74	Параліч серця	ДАЗО	
7	Коноваленко Архип Муйсейович	Якимівка	Якимівка	О/О	06.10.32	67	Запал серц м'язів	ДАЗО	
8	Кайзер Мойтес Готлібович	Якимівка	Якимівка	Роб.	09.10.32	63	Артеріоспіроз	ДАЗО	
9	Паніна Матрона Гаврилівна	Якимівка	Якимівка	Арт.	21.10.32	70	Туб легень	ДАЗО	
10	Павленко Ганна (Анна) Михайлівна	Якимівка	Якимівка	Служб.	22.10.32	67	Рак легень	ДАЗО	
11	Дружин Філімон Васильович	Якимівка	Якимівка	Арт.	24.10.32	42	Алког Отруєння з хрон Отруєнням серця	ДАЗО	
12	Матвєєва Степанида Василівна	Якимівка	Якимівка	О/О	15.10.32	56	Туб легень	ДАЗО	
13	Шарко Раїса Антонівна	Якимівка	Якимівка	Роб.	02.07.33	< 1	Дизентерія	ДАЗО	
14	Тімоніна Віра Іванівна	Якимівка	Якимівка	Арт.	06.07.33	< 1	Дистрофія	ДАЗО	
15	Федосєєв Олександр Васильович	Якимівка	Якимівка	Арт.	07.07.33	67	Слабкість	ДАЗО	
16	Іваненко Марфа Порфирівна	Якимівка	Якимівка	О/О	12.07.33	58	Зап мозку	ДАЗО	
17	Бєлічкова Раїса Федорівна	Якимівка	Якимівка	Роб.	15.07.33	10	Зап мозку	ДАЗО	
18	Ведерко Марія Йосипівна	Якимівка	Якимівка	Роб.	25.07.33	39	Серцева кволість	ДАЗО	
19	Голушков Микола Петрович	Якимівка	Якимівка	Роб.	29.09.33	3	Сухотка	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район…Давидівська сільська рада

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц.стан	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20	Куріпка Ганна Григорівна	Давидівка	Давидівка	О/О	18.09.32	2	Од поносу	ДАЗО	
21	Сергієнко Борис К.	Давидівка	Давидівка	Арт.	05.10.32	77	Запалення нирок	ДАЗО	
22	Назаренко Валентин Семенович	Давидівка	Давидівка	Роб	02.10.32	2	Запалення нирок	ДАЗО	
23	Тарадай Олена Василівна	Давидівка	Давидівка	Служб	27.10.32	3 ½	Круп	ДАЗО	
24	Шевченко Олександр Андрійович	Давидівка	Давидівка	Арт	30.10.32	2	н/у	ДАЗО	
25	Куріпка Андрій Григорович	Давидівка	Давидівка	Роб	12.10.32	5	Од поносу	ДАЗО	
26	Клименко Лідія Артемівна	Давидівка	Давидівка	Роб	03.11.32.	3м	Запалення кишок	ДАЗО	
27	Гармаш Петро Єгорович	Давидівка	Давидівка	Арт	17.11.32	7	Гостре запал. киш.	ДАЗО	
28	Братишко Михайло Кузьмович	Давидівка	Давидівка	Арт	25.11.32	73	Туберк. кишечн.	ДАЗО	
29	Антоненко Тетяна Гордіївна	Давидівка	Давидівка	Арт	03.12.32	57	Черев. тиф	ДАЗО	
30	Щербина Василь Прокопович	Давидівка	Давидівка	Арт	14.12.32	30	Порок серця	ДАЗО	
31	Шевченко Олександр Михайлович	Давидівка	Давидівка	Арт	24.12.32	5 ½	Швидко помер	ДАЗО	
32	Куріпка Іван Дем'янович	Давидівка	Давидівка	Арт	21.12.32	1	Розлад шлунку	ДАЗО	
33	Щербина Надія Олексіївна	Давидівка	Давидівка	Роб	05.09.32	1	Дизентерія	ДАЗО	
34	Клімакова Валентина Дмитрівна	Давидівка	Давидівка	Роб	10.08.32	1	Дизентерія	ДАЗО	
35	Арсеньєва Людмила Борисівна	Давидівка	Давидівка	Роб.	13.08.32	10м	Дизентерія	ДАЗО	
36	Лузан Марія Федорівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	29.10.32	20	Порок серця	ДАЗО	
37	Ляшенко Хівря Лук'янівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	29.10.32	76	Порок серця	ДАЗО	
38	Циберний Василь Єгорович	Давидівка	Давидівка	О/О	02.12.32	7м	Кір	ДАЗО	

39	*Нечитайло Василь Єгорович*	*Давидівка*	*Давидівка*	Арт.	23.11.32	65	*Виразка шлунку*	ДАЗО	
40	Братишко Василь Федотович	Давидівка	Давидівка	Арт.	02.12.32	6м	Младенческа	ДАЗО	
41	Миркуш Сергій Іванович	Давидівка	Давидівка	Арт.	10.05.32	20	Від операції	ДАЗО	
42	Дума Анастасія Михайлівна	Давидівка	Давидівка	О/О	21.12.32	33	Сердечна водянка	ДАЗО	
43	Бражко Максим Олекс (…)	Давидівка	Давидівка	О/О	25.12.32	77	н/у	ДАЗО	
44	Бражко Олексій Андрійович	Давидівка	Давидівка	Арт.	07.08.32	12	Параліч серця	ДАЗО	
45	Лукаш Любов Михайлівна	Давидівка	Давидівка	н/у	06.10.32	2 гоб	Не встановлена	ДАЗО	
46	Шостак Олександр Данилович	Давидівка	Давидівка	О/О	28.10.32	4	Водяна хвороба	ДАЗО	
47	Шевченко Селіверст Наумович	Давидівка	Давидівка	О/О	14.01.33	64	н/у	ДАЗО	
48	Ривіка Ніна Василівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	25.01.33	5м	Невідома	ДАЗО	
49	Лузан Ганна Олексіївна	Давидівка	Давидівка	Роб.	28.01.33	7м	Невідома	ДАЗО	
50	Полієвець Анастасія Федорівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	01.01.33	76	Заг. параліч кінцівок	ДАЗО	
51	Остапенко Олександр Іванович	Давидівка	Давидівка	О/О	07.02.33	3	Запалення шлунку	ДАЗО	
52	Федоренко Тимофій Семенович	Давидівка	Давидівка	Служб.	14.02.33	10	н/у	ДАЗО	
53	Тараненко Кирило Йосипович	Давидівка	Давидівка	О/О	14.02.33	68	Невідома	ДАЗО	
54	Ничитайло Катерина Миколаївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	22.02.33	5	Лихоманка	ДАЗО	
55	Ляшенко Марія Іванівна	Давидівка	Давидівка	О/О	14.02.33	1 ½	Невідома	ДАЗО	
56	Біднарчік Олена Іванівна	Давидівка	Давидівка	аРТ.	25.02.33	1м	Невідома	ДАЗО	
57	Віліготський Грицько Петрович	Давидівка	Давидівка	О/О	12.02.33	46	Хворий серцем	ДАЗО	
58	Шостак Віктор Савелійович	Давидівка	Давидівка	Арт.	22.02.33	73	Невідома	ДАЗО	
59	Федоренко Петро Семенович	Давидівка	Давидівка	Арт.	20.02.33	8	Невідома	ДАЗО	
60	Шостак Іван Андрійович	Давидівка	Давидівка	Арт.	12.02.33	18	Рожа	ДАЗО	
61	Ляшенко Іван Якович	Давидівка	Давидівка	Роб.	15.05.32	1 ½	Невідома	ДАЗО	
62	Панасенко Кость Єгорович	Давидівка	Давидівка	Арт.	21.01.33	4	Запалення кишок	ДАЗО	
63	Федоренко Марія Семенівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	01.02.33	3	Англ.. хвороба	ДАЗО	

64	Лукаш Абрам Степанович	Давидівка	Давидівка	О/О	28.12.33 (32)	75	Від старості	ДАЗО	
65	Коваленко Марія Петрівна	Давидівка	Давидівка	О/О	10.02.33	2тиж	н/у	ДАЗО	
66	Федоренко Килина Олексіївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	18.02.33	70	Швидко помер	ДАЗО	
67	Шостак Іван Миколайович	Давидівка	Давидівка	О/О	19.02.33	5	Невідома	ДАЗО	
68	Ляшенко Катерина Іванівна	Давидівка	Давидівка	О/О	19.02.33	5	Невідома	ДАЗО	
69	Шостак Варвара Миколаївна	Давидівка	Давидівка	О/О	23.02.33	7	Невідома	ДАЗО	
70	Ручка Максим Хомич	Давидівка	Давидівка	О/О	05.01.33	62	Невідома	ДАЗО	
71	Шарко Варвара Тимофіївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	28.02.33	18	Зап легенів	ДАЗО	
72	Онищенко Мотря Петрівна	Давидівка	Давидівка	О/О	20.02.33	58	Порок серця	ДАЗО	
73	Кизим Клавдія Сергіївна	Давидівка	Давидівка	О/О	01.05.33	12	Невідома	ДАЗО	
74	Кизим Ганна Сергіївна	Давидівка	Давидівка	О/О	08.05.33	8	Невідома	ДАЗО	
75	Літвіненко Мих(…) Фотієвич	Давидівка	Давидівка	Роб	02.09.33	н/у	Невідома	ДАЗО	
76	Жук Олександр Дем'янович	Давидівка	Давидівка	Арт.	18.01.33	3	Малярія	ДАЗО	
77	Федоренко Єлизавета Тимофіївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	19.09.33	67	Старість	ДАЗО	
78	Меркуш Катерина Василівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	23.08.33	5	Невідома	ДАЗО	
79	Твердохліб Христина (н/у)	Давидівка	Давидів а	О/О	10.01.33	48	Малярія	ДАЗО	
80	Мер куш Микола Олексійович	Давидівка	Давидівка	Арт.	25.09.33	7	Малярія	ДАЗО	
81	Кизим Палажка Сергіївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	05.05.33	10	Невідома	ДАЗО	
82	Кизим Явдоха Сергіївна	Давидівка	Давидівка	Арт.	10.05.33	3	Невідома	ДАЗО	
83	Федоренко Наталя Архипівна	Давидівка	Давидівка	Арт.	21.05.33	50	Старість	ДАЗО	
84	Іллюшин Степан Іванович	Давидівка	Давидівка	Роб.	10.03.33	54	Сухоти	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район …Дмитрівська сільська рада (нині – в складі смт Якимівка)

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
85	Парій Володимир Іванович	Дмитрівка	Дмитрівка	Роб.	05.09.32	4м	Слабкість	ДАЗО	

86	Бугайов Анатолій Іванович	Дмитрівка	Дмитрівка	Служб.	18.09.32	2	н/у	ДАЗО	
87	Тимошкін Юхим Дмитрович	Дмитрівка	Дмитрівка	Роб.	03.10.32	53	н/у	ДАЗО	
88	Младьонова Марія Василівна	Дмитрівка	Дмитрівка	О/О	17.12.32	69	Лікарю невідома	ДАЗО	
89	Максименко Георгій Петрович	Дмитрівка	Дмитрівка	Арт.	19.01.33	22	Стар і недоїдання	ДАЗО	
90	Маринов Михайло Іванович	Дмитрівка	Дмитрівка	О/О	05.09.32	52	Простуда	ДАЗО	
91	Русєв Іван Семенович	Дмитрівка	Дмитрівка	О/О	06.10.32	2	Тиф	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район …Зінов'ївська сільська рада (нині – Червоноармійська)

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
92	Резниченко Катерина Петрівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	26.10.32	7	Невідома	ДАЗО	
93	Когунов Жорж Іванович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	25.11.32	1	н/у	ДАЗО	
94	Катунін Леонтій Володимирович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	24.11.32	4дн	Невідома	ДАЗО	
95	Маслов Іван Федорович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Роб.	16.04.33	25	Від хвороби	ДАЗО	
96	Голікова Віра Марківна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	23.04.33	54	Від тифу	ДАЗО	
97	Потапов Федір Іванович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	24.04.33	42	Від хвороби	ДАЗО	
98	Малахов Василь Павлович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	23.04.33	58	Від хвороби	ДАЗО	
99	Чумак Дмитро Сафронович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	27.04.33	10	Від хвороби, тифу	ДАЗО	
100	Чумак Іван Сафронович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	17.04.33	2	Від хвороби	ДАЗО	
101	Лисиця Віктор Лук'янович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	23.04.33	3	Від хвороби	ДАЗО	
102	Науменко Микола Євсейович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	07.05.33	59	Від хвороби	ДАЗО	
103	Лисиця Лука Карпович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	н/у	36	Від хвороби	ДАЗО	
104	Резниченко Іван Семенович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	15.05.33	7	Від хвороби	ДАЗО	

105	Филоненко Михайло Платонович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	07.05.33	58	Від хвороби	ДАЗО	
107	Безпалько Катерина Іванівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	20.05.33	1	Від хвороби	ДАЗО	
108	Сечіна Олександра Сидорівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Роб.	22.05.33	18	Від хвороби	ДАЗО	
109	Трофименко Василь Кіндратович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	24.05.33	9м	Від хвороби	ДАЗО	
110	Червоний Олександр Іванович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	24.05.33	5	Від хвороби	ДАЗО	
111	Науменко Надія Микитівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	О/О	27.05.33	3	Від хвороби	ДАЗО	
112	Сивогривого Євдокія Федотівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	02.06.33	8	Від хвороби	ДАЗО	
113	Котов Василь Васильович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	30.05.33	8	Від хвороби	ДАЗО	
114	Подковаленко Параска Акимівна	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	25.05.33	23	Від хвороби	ДАЗО	
115	Маслов Григорій Федорович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Роб.	23.04.33	7	Від хвороби	ДАЗО	
116	Зарубов (…) Іванович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Роб.	10.10.33 (32)	35	Від хвороби	ДАЗО	
117	Маслов Василь Федорович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Роб.	24.04.33	11	Від хвороби	ДАЗО	
118	Подковаленко Федір Акимович	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	03.06.33	21	Від хвороби	ДАЗО	
119	Киримов (Ішрамши …?)	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	05.05.33	6	Від хвороби	ДАЗО	
120	Киримов (Женння …?)	Зінов'ївка	Зінов'ївка	Арт.	25.05.33	1	Від хвороби	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район …Катеринівська сільська рада (нині – Чорноземнівська)

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
121	~~Акинчин Федосій~~ Омелянович	~~Катеринівка~~	~~Катеринівка~~	Арт.	29.08.32	77	Від ~~глиб~~ старості	ДАЗО	

122	Карасенко Дмитро Євдокимович	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	22.07.32	5	Зап хребет мозку	ДАЗО	
123	Рибка Олександр Григорович	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	04.11.32	2	Сухоти	ДАЗО	
124	Коноваленко Олександра Яківна	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	14.12.32	17	Черевний тиф	ДАЗО	
125	Охріменко Сергій Іванович	Катеринівка	Катеринівка	Роб.	17.04.33	38	Утопився	ДАЗО	
126	Шелофастова Ніна Петрівна	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	26.04.33	3	Зап легень	ДАЗО	
127	Кудрявцева Устінія Миколаївна	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	08.05.33	65	Старість	ДАЗО	
128	Петручна Ганна Андріївна	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	07.10.32	2м	Запалення	ДАЗО	
129	Гусаков Володимир Іванович	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	19.02.33	1м	Дитяча	ДАЗО	
130	Шубін Володимир Васильович	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	10.05.33	2	Сухоти	ДАЗО	
131	Кудрявцева Любов Максимівна	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	н/у	7м	Зап легень	ДАЗО	
132	Охріменко Григорій Степанович	Катеринівка	Катеринівка	Арт.	31.12.32	3	Рожа	ДАЗО	
133	Демиденко Василь Дмитрович	Катеринівка	Катеринівка	О/О	01.03.33	60	Замерз у дорозі	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район …Охрімівська сільська рада

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
134	Коломиц Михайло Іванович	Охрімівка	Охримівка	Арт.	02.04.33	5	Ослаб серц діяльності	ДАЗО	

135	Россохацький Петро Федорович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	01.04.33	4	Ослаб організму	ДАЗО	
136	Барино Олексій Павлович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	04.04.33	6	Рахіт	ДАЗО	
137	Шевченко Дмитро Терентійович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	01.04.33	50	Осбал серц діяльн.	ДАЗО	
138	Хахеш Іван (н/у)	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	05.04.33	65	Стареча слабкість	ДАЗО	
139	Заєнко Микола Вікторович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	03.04.33	8	Розлад шлунково-кишкл тракту	ДАЗО	
140	Жиров Микола Олексійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	05.04.33	9	Ослаб організму	ДАЗО	
141	Кіріченко Павло Єгорович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	06.04.33	29	Ослаб організму	ДАЗО	
142	Шевченко Павло Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	27.02.33	21	Ослаб серц діяльн.	ДАЗО	
143	Россохацький Федір Федорович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	26.03.33	4	Ослаб організму	ДАЗО	
144	Белікон Євдокія Юхимівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	31.04.33	13	Ослаб організму	ДАЗО	
145	Толстенко Тимофій Архипович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	28.02.33	27	Переохолодж, замерз	ДАЗО	
146	Шевченко Василь Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	01.03.33	8	Ослаб організму	ДАЗО	
147	Шевченко Яків Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	24.02.33	14	Ослаб організму	ДАЗО	
148	Заєнко Анастасія Михайлівна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	05.04.33	26	Розлад шл-киш тракту Малярія	ДАЗО	
149	Ветцель Валентин Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	19.03.33	5	Ослаб організму	ДАЗО	
150	Минін Олександр Іванович	Охрімівка	Охрімівка	арт.	27.11.32	5м	Грижа	ДАЗО	
151	Блуд Ганна Степанівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	17.06.32	1м	Виснаження	ДАЗО	
152	Шишков Олександр Петрович	Охрімівка	Охрімівка	Служб	12.09.32	8м	Пронос, блюв.	ДАЗО	
153	Строкан Віра Дмитрівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	10.09.32	3м	Задушення	ДАЗО	
154	Русін Сергій Максимович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	н/у	79	Від старості і слаб	ДАЗО	

155	*Міщерякова Пелагея Кузьмівна*	*Охрімівка*	*Охрімівка*	*Арт.*	*14.10.32*	*15*	*Порок серця*	*ДАЗО*	
156	Петров Микола Михайлович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	12.11.32	н/у	Дифтерит	ДАЗО	
157	Кравченко Архип Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	13.09.32	65	Грип	ДАЗО	
~~158~~	~~Блуд Віктор Семенович~~	~~Охрімівка~~	~~Охрімівка~~	~~Арт.~~	~~22.06.32~~	~~1м~~	~~Виснаження~~	~~ДАЗО~~	
159	Рудаченко Афросінья Григорівна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	н/у	8дн	Блюв, запалення	ДАЗО	
160	Герасіменко Кузьма Якович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	н/у	73	Від слабкості	ДАЗО	
161	Білик Марія (…)	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	22.09.32	65	Від слабкості	ДАЗО	
162	Корольова Матрона Семенівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	17.10.32	58	Через печінку	ДАЗО	
163	Малахів Олександр Йосипович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	11.11.32	3	Від опіку	ДАЗО	
164	Петрик Одарка Федорівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	01.11.32	32	Тиф	ДАЗО	
165	Чмир Явдоха	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	29.10.32	72	Стареча слабкість	ДАЗО	
166	Обухов Олександр Тимофійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	06.09.32	1	Шлунково-кишк.	ДАЗО	
167	Папій Онопрій Єлісеєвич	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	01.12.32	42	Черевний тиф	ДАЗО	
168	Кіріченко Софія Дмитрівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	21.12.32	22	Невідома	ДАЗО	
169	Гиденко Марія Семенівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	16.03.33	8	Сильне виснаж. організму	ДАЗО	
170	Чмир Іван Федорович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	15.03.33	60	Сильне виснаж. організму	ДАЗО	
171	Блуд Михайло Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	19.03.33	7	Ослабл. серцевої діяльн.	ДАЗО	
172	Шарій Петро Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	22.03.33	47	Ослаб. серц. діяльн.	ДАЗО	
173	Демидова Ксенія Миколаївна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	12.03.33	78	Стареча слабкість	ДАЗО	
174	Пазуха Андрій Якович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	24.03.33	57	Виснаж орг хроніч катар шлунку	ДАЗО	

175	Димченко Федосій Онисимович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	н/у	н/у	Стареча слабкість	ДАЗО	
176	Укопова Віра Петрівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	15.11.32	н/у	Запалення нирок	ДАЗО	
177	Ширін Григорій Микитович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	15.12.32	49	Малярія	ДАЗО	
178	Русін(а) Марія М.	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	30.12.32	89	Старечі дрижаки	ДАЗО	
179	Король Ксенія Єлісеєвна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	17.03.33	60	Сильне висн орган	ДАЗО	
180	Чмирь Лідія Дмитрівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	н/у.33	6	Ослаб серц діяльн	ДАЗО	
181	Лавренченко Ганна Яківна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	19.03.33	76	Стареча слабкість	ДАЗО	
182	Пономаренко Захарій Олексійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	14.03.33	17	Туберкульоз легенів	ДАЗО	
183	Довжик Дмитро Тимофійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	05.03.33.	45	Ослаб орг, туберк	ДАЗО	
184	Ветдель Віктор Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	03.03.33	20д	Слабонароджене	ДАЗО	
185	Ветдель Анатолій Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	19.03.33	8м	Ослаб організму	ДАЗО	
186	Фаспіонець Василь Лаврентійович	Охрімівка	Охрімівка	н/у.	18.04.33	53	Розлад серц. діяльн	ДАЗО	
187	Чмирь Іван Васильович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	19.04.33	25	Ослаб серц діяльн	ДАЗО	
188	Чмирь Микола Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	29.03.33	6	Розл кишк-шлун трак	ДАЗО	
189	Коваль Іван Федорович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	16.04.33	7	Ослаб серц діяльн	ДАЗО	
190	Корж Григорій Трохимович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	20.04.33	63	Розлад серц діяльн	ДАЗО	
191	Жиров Олексій Олексійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	17.04.33	4	Ослаб серц діяльн	ДАЗО	
192	Чмихало Любов Нікіфорівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	10.04.33	10	РСД	ДАЗО	
193	Папій Меланія Семенівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	15.04.33	44	ОСД	ДАЗО	

194	*Несторенко Іван Останович*	*Охрімівка*	*Охрімівка*	*О/О*	*18.04.33*	*10*	*Розл шлунк-кишк трак*	ДАЗО	
195	Сажнев Лаврентій Іванович	Охрімівка	Охрімівка	н/у	20.04.33	73	Стареча слабкість	ДАЗО	
196	Синеокий Каленик Давидович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	17.04.33	45	Сухоти	ДАЗО	
197	Чмирь Петро Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	27.03.33	11	Розл шлунк-кишк трак	ДАЗО	
198	Пономаренко Михайло Андрійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	21.04.33	5	Ослаб орг після малярії	ДАЗО	
199	Сажнева Єфросинія Григорівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	09.04.33	25	Невідома	ДАЗО	
200	Чмихало Никифор Терентійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	20.03.33	37	ОСД	ДАЗО	
201	Чмихало Іван Никифорович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	14.04.33	6	ОСД	ДАЗО	
202	Уколова Марія Василівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	17.04.33	57	ОСД	ДАЗО	
203	Жирова Явдоха	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	30.03.33	70	ОСД	ДАЗО	
204	Кутепов Василь Володимирович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	н/у	19	ОСД, РЖКТ	ДАЗО	
205	Блуд Федір Маркович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	25.03.33	28	Ослабл організму	ДАЗО	
206	Русінова (Русін) Ніна Павлівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	09.04.33	6	Катаральне зап легень	ДАЗО	
207	Кіріченко Варвара (Варя)	Охрімівка	Охрімівка	О/О	…12.32	5м	Рахіт	ДАЗО	
208	Демидов Олексій Юхимович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	04.04.33	16	РСД	ДАЗО	
209	Демидов Петро Юхимович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	04.04.33	7	Невідома	ДАЗО	
210	Інденко Іван Семенович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	05.04.33	9	РСД	ДАЗО	
211	Блуд Анна Семенівна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	11.04.33	8	РСД	ДАЗО	
212	Папій Михайло Єлісеєвич	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	29.03.33	44	РСД	ДАЗО	
213	Парій Василь Михайлович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	04.04.33	15	РСД	ДАЗО	
214	Гасан Олександр Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	11.04.33	3	РСД	ДАЗО	

215	Гасан Іван Дмитрович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	10.04.33	3	РСД	ДАЗО	
216	Коваль Микола Федорович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	10.04.33	5	ОСД	ДАЗО	
217	Коваль Анна Федорівна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	11.04.33	3	ОСД	ДАЗО	
218	Русін(а) Акіліна Феофанівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	13.04.33	43	Розлад шлунку	ДАЗО	
219	Чмихало Іван Ларіонович	Охрімівка	Охрімівка	О/О	06.04.33	8	ОСД	ДАЗО	
220	Чмихало Лідія Ларіонівна	Охрімівка	Охрімівка	О/О	06.04.33	3	ОСД	ДАЗО	
221	Сотінова Степанида Єпіфанівна	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	14.04.33	75	Стареча слабкість	ДАЗО	
222	Кіріченко Іван Іванович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	15.04.33	3	РЖКГ	ДАЗО	
223	Жиров Василь Олексійович	Охрімівка	Охрімівка	Арт.	14.04.33	8	ОСД	ДАЗО	
224	Плаксін Максим	Охрімівка	Охрімівка	О/О	17.04.33	72	Стареча слабкість	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район …Радивонівська сільська рада

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті за офіційними даними	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
225	Агагіна Надія Іванівна	Радивонівка	Радивонівка	О/О	16.08.32	3	н/у	ДАЗО	
226	Євсюкова Тетяна Семенівна	Радивонівка	Радивонівка	О/О	н/у	58	н/у	ДАЗО	
227	Матяжев Михайло Пилипович	Радивонівка	Радивонівка	О/О	05.09.32	3	н/у	ДАЗО	
228	Дьомін Федір Іванович	Радивонівка	Радивонівка	О/О	13.09.32	50	н/у	ДАЗО	
229	Варфоломієва Любов Іванівна	Радивонівка	Радивонівка	Арт.	18.09.32	< 1	н/у	ДАЗО	
230	Горнова Євдокія Юхимівна	Радивонівка	Радивонівка	О/О	16.10.32	66	н/у	ДАЗО	
231	Волобуєв Микола Юхимович	Радивонівка	Радивонівка	Арт.	08.11.32	1	н/у	ДАЗО	
232	Луценко Валентина Сергіївна	Радивонівка	Радивонівка	Арт.	09.11.32	< 1	н/у	ДАЗО	

233	*Баранова Ірина Яківна*	*Радивонівка*	*Радивонівка*	Арт.	*04.12.32*	*75*	*н/у*	*ДАЗО*	

Запорізька область Якимівський район …Шелюгівська сільська рада

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
234	Садовий Данило Спиридонович	Шелюги	Шелюги	Арт.	22.07.32	70	Від простуди	ДАЗО	
235	Петрикалка Валентина Петрівна	Шелюги	Шелюги	Арт.	23.09.32	2	Від завалки	ДАЗО	
236	Іваненко Павло Дмитрович	Шелюги	Шелюги	Арт.	06.10.32	2	Невідома	ДАЗО	
237	Щербаченко Харитина Дмитрівна	Шелюги	Шелюги	Арт.	17.11.32	80	Старість	ДАЗО	
238	Варфоломієва Параска Іванівна	Шелюги	Шелюги	Арт.	01.08.32	38	Запалення	ДАЗО	
239	Хвастівець Іван Григорович	Шелюги	Шелюги	Арт.	24.09.32	55	Рак	ДАЗО	
240	Івасенко Марія (…)	Шелюги	Шелюги	Арт.	28.10.32	80	Старість	ДАЗО	
241	Щербаченко Лідія Трохимівна	Шелюги	Шелюги	Арт.	19.11.32	6	(обклад)	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район Тернівська сільська рада (нині Новоданилівська)

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
242	Сечін(а) Марія Петрівна	Тернівка	Тернівка	Арт.	25.09.32	8м	Хвороба	ДАЗО	
243	Ніколова Єлизавета Миколаївна	Тернівка	Тернівка	Арт.	20.01.33	2	Невідома	ДАЗО	

244	Пітрова Лідія Іванівна	Тернівка	Тернівка	Арт.	20.01.33	2м	Невідома	ДАЗО	
245	Гарінов Петро Дмитрович	Тернівка	Тернівка	Арт.	20.01.33	35	Невідомо од слаб	ДАЗО	
246	Янколова Любов Миколаївна	Тернівка	Тернівка	Арт.	19.01.33	2	Невідома	ДАЗО	
247	Пітрова Лідія Іванівна (див 169)	Тернівка	Тернівка					ДАЗО	
248	Младонова Євгенія Іванівна	Тернівка	Тернівка	О/О	08.01.33	7м	Невідома	ДАЗО	
249	Младонова Варвара Миколаївна	Тернівка	Тернівка	О/О	20.01.33	37	Невідома	ДАЗО	
250	Дилова Софія Григорівна	Тернівка	Тернівка	Арт.	08.01.33	2	Невідома	ДАЗО	
251	Дилов Костянтин Петрович	Тернівка	Тернівка	Арт.	25.01.33.	57	Невідомо яка хвор	ДАЗО	
252	Компанієць Іван Петрович	Тернівка	Тернівка	Арт.	23.01.33	35	Туберкульоз	ДАЗО	
253	Чернопольський Петро (…)	Тернівка	Тернівка	О/О	17.01.33	72	Невідома	ДАЗО	

Запорізька область Якимівський район села … Новоданилівка, Зінов'єво, Кільчік (нині – у складі Новоданилівської сільради)

№ а/з	Прізвище ім'я по батькові	Місце проживання	Місце смерті	Рід занять, соц. статус	Дата смерті	Вік	Причина смерті	Джерела інформації	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
254	Бухтіаров Опанас Васильович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	03.05.33	29	Малярія	ДАЗО	
255	Науменко Михайло Трохимович	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	11.05.33	5	Від недоїдання	ДАЗО	
256	Батурин Микита Павлович	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	20.04.33	65	н/у	ДАЗО	
257	Мартинова Марія Трохимівна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	13.05.33	45	н/у	ДАЗО	
258	Нікітенко Олексій Андрійович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	14.05.33	33	н/у	ДАЗО	

259	*Науменко Трохим Тимофійович*	*Новоданилівка*	*Новоданилівка*	*О/О*	*18.05.33*	36	н/у	ДАЗО	
260	Проведенко Йосип Миколайович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	06.05.33	65	н/у	ДАЗО	
261	Проведенко Іван Йосипович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	09.05.33	16	н/у	ДАЗО	
262	Бородіна Варвара Іванівна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	10.05 н/у	6	н/у	ДАЗО	
263	Проскулов (Проскунов) Іван Іванович	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	18.05.33	< 1	н/у	ДАЗО	
264	Марю хіна Єрина (Ірина) Іванівна	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	23.05.33	73	н/у	ДАЗО	
265	Басов Микола Микитович	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	15.05.33	1/2	н/у	ДАЗО	
266	Пархомець Самсон Охрімович	Новоданилівка	Новоданилівка	Роб.	09.05.33	59	Захв легень	ДАЗО	
267	Пархомець Микола Самсонович	Новоданилівка	Новоданилівка	Роб.	25.05.33	< 1	Хвор легень	ДАЗО	
268	Морозова Євдокія Пилипівна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	22.05.33	< 1	Понос	ДАЗО	
269	Животов Макар Ількович	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	01.05.33	56	н/у	ДАЗО	
270	Стельмах Олексій Ф.	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	25.05.33	9	н/у	ДАЗО	
271	Попрядухіна Єфросинія Наумівна	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	20.05.33	39	н/у	ДАЗО	
272	Попрядухін Володимир Андрійович	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	15.05.33	8	н/у	ДАЗО	
273	Попрядухін Михайло Андрійович	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	10.05.33	5	н/у	ДАЗО	
274	Попрядухіна Ніна Андріївна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	10.05.33	3	н/у	ДАЗО	
275	Попрядухіна Любов Андріївна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	13.05.33	2	н/у	ДАЗО	
276	Вікторова Віра Василівна	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	28.05.33	6	н/у	ДАЗО	
277	Толстих Єгор Охрімович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	02.06.33	49	н/у	ДАЗО	
278	Балуцький Іван Єгорович	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	25.04.33	1	н/у	ДАЗО	

279	Пивоваров Василь Миколайович	Новоданилівка	Новоданилівка	н/у	01.06.33	5	н/у	ДАЗО	
280	Басов Кирило Михайлович	Новоданилівка	Новоданилівка	О/О	14.06.33	65	н/у	ДАЗО	
281	Лузан Антон Омелянович	Новоданилівка	Новоданилівка	Арт.	10.06.33	49	н/у	ДАЗО	

Використано матеріали Державного архіву Запорізької області:

1. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 103. (Давидівська сільська рада)
2. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 77. (Тернівська сільська рада)
3. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 75. (Тернавська сільська рада)
4. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 113. (Охрімівська сільська рада)
5. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 79. (Шелюгівська сільська рада)
6. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 120. (Радивонівська сільська рада)
7. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 123. (Якимівська сільська рада)
8. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 134. (Зінов'єво (Червоноармійська), Кільчик (Новоданилівка), Новоданилівка)
9. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 108. (Катеринівська сільська рада)
10. Р-5593. – Оп. 4. – Спр. 70. (Дмитрівська сільська рада)

(Скорочення в таблицях: а/з – актовий запис РАЦС; Арт. – артіль; О/О – одноосібник; н/у – не вказано; Роб. – робітник; РСД – розлад серцевої діяльності)

Документи опрацювали і склали списки: Василенко В.С., Гнєдашев В.М., Маругін О.О.

Красномовність документів РАЦС

ЗАПИС АКТУ ПРО СМЕРТЬ

Володимирівська рада Дмитрівського району 21 серпня 1933 року

1. Прізвище Пахоменко ім'я Георгій по батькові Петрович № 6
2. номер(ля) 19 серпня 1933 року

3. Чоловік, жінка (підкреслить)
4. Вік 22 (скільки повних років мав)

5. Для дітей, що померли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно зазначити: а) народилося "___" ___ 193 року б) якою по черзі в матері була дитина що померла: перша, друга або
в) вік батька "___" років, вік матері "___" років

6. Громадянство померлого член сім'ї
7. Національність Українець

Про померлого або того хто його утримував

8. Де жив (назва району, села, міста, вул., буд. №) с. Володимирівка Дмитрівського району
9. Чи здобував прожиток сам, а як не сам то хто утримував Найнятий Сином
10. Ремесло, промисел, робота, посада й спеціальність у кого, а якщо не має найняття то зазначити, чи живе коштами ріднх або держави Хлібороб
11. Становище в займанні (газдів, член с.-г. кооп., колективу, члея артілі, одинець, службовець, робітник, не мічений у займанні член сім'ї член колгоспу "Вогнище"
12. Назва установи, заводу чи підприємства, зазначивши рід виробництва де служить, працює або господарює в колгоспі — " —
13. Сімейний стан померлого Парубок, дівчина, удовець(я) одружений(а) розлучений(а) невідомо (підкреслити) старість і недуги

14. Зазначити докладно причину смерти

Додано лікарську довідку № ___ або відкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду за померлого.

146

ЗАПИС АКТУ ПРО СМЕРТЬ

Українська рада Дмитрівського району 7 червня 1933 року

1. Прізвище Ткач ім'я Іван по батькові Васильович, № 23
2. померлих) 19 червня 1933 року

3. Чоловік, жінка (підкреслити)
4. Вік 25 (скільки повних років мав) 25

5. Для дітей, що померли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно зазначити: а) народилося "___" ___ 193 року б) якою по черзі в матері була дитина що померла: перша, друга або
в) вік батька "___" років, вік матері "___" років

6. Громадянство померлого Українець
7. Національність Українець

Про померлого або того хто його утримував

8. Де жив (назва району, села, міста, вул., буд. №) с. Дмитрівка
9. Чи здобував прожиток сам, а як не сам то хто утримував Сам.
10. Ремесло, промисел, робота, посада й спеціальність у кого, а якщо немає найняття то зазначити, чи живе коштами ріднх або держави Хліборобом
11. Становище в займанні (газдів, член с.-г. кооп., колективу, члея артілі, одинець, службовець, робітник, не мічений у займанні член сім'ї член артілі Незаможник, с. Артіші
12. Назва установи, заводу чи підприємства, зазначивши рід виробництва де служить, працює або господарює с. Артіші
13. Сімейний стан померлого Парубок, дівчина, удовець(я) одружений(а) розлучений(а) невідомо (підкреслити) Холостий сердечна недуга

14. Зазначити докладно причину смерти

Додано лікарську довідку № 103. або відкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду за померлого.

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

Зіньківська рада Зіньківського району „29" Грудня місяця 193 3р. № 2

1. Прізвище померлого Решетняк ім'я Іван по батькові Юхимович

2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) с. Зіньківка

3. Помер(ла) „28" Грудня міс 193 3р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)

5. Вік „20" (скільки повних років має)

6. Для дітей: що померли, не дожившим до 1 р., точно зазначити: а) народилося „ „ міс. 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або ..... в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо ..... г) вік матері ..... років.

7. Громадянство померлого

8. Національність Українець

9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а) — (підкреслити).

10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував Сам.

Про померлого або того, хто його утримував

11. а) Ремесло, про фах, посада та спеціальн. за ними.
б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. організацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо).
в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазнач. з яких саме.

Хлібороб

12. Стан за заняттям: робітник, службовець, ремісник, кустар-кооперат. (чл. артіля) чи ні, торговець, помічний у заняттях своєї родини тощо зазначити якої саме. Для сільських господарів: одноосібник чи член колгоспу (комуни, т.-г. артілі, С.З.У.)

Член сім'ї Крупської, Удовиця Крупської

13. Назва підприємства, установи чи закладу, зазначити яке виробництво, де працював, служить або господарював

дома

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти зазначити докладно: Від отруєння

сумішами Дуст, Антрацитового і Коксового

Долано лікарську довідку № Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

„Союзоргучет" Л, 144×2.3

146

ЗАПИС АКТУ ПРО СМЕРТЬ

Зіньківська рада Зіньківського району 7-го Січня 1933 року

1. Прізвище Ткаченко ім'я Іван по батькові Васильович, 2. померл(ла) 19 Січня 1933 року 28 2

3. Чоловік, жінка (підкреслити) 4. Вік 25 (скільки повних років має) 25

5. Для дітей, що померли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно зазначити: а) народилося „ „ 193 року б) якою по черзі в матері була дитина що померла: перша, друга або в) вік батька „ „ років, вік матері „ „ років

6. Громадянство померлого Українець 7. Національність Українець.

Про померлого або того хто його утримував

8. Де жив (назва району, села, міста, вул., буд. №) с. Зіньківка

9. Чи здобував прожиток сам, а як не сам то хто утримував Сам.

10. Ремесло, промисел, робота, посада й спеціальність у них, а хто не має займання то вказати, чи живе коштами родині або держави Робітник

11. Становище в займанні (одноос., член с.-г. комуни, колективу, член артілі, хлібороб, службовець, робітник, помічний у займанні членів сім'ї Член артілі Червоний Жовтень с. Зіньківка

12. Назва установи, закладу чи підприємства, зазначивши від виробництва де служить, працює або господарює

13. Сімейний стан померлого Парубок, дівчина, удовець(а) одружений(а) розлучений(а) невідомо (підкреслити)

14. Зазначити докладно причину смерти Серцевий Розлад

Долано лікарську довідку № 103 або підкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду за померлого.

ЗАПИС АКТУ ПРО СМЕРТЬ

Охтирівська рада
Дріантівського району
Дніпропетровської округи
7 травня місяця 1923 року

1 Прізвище Ревенко
Ім'я Ревека
По батькові Ісаєвич

2 Помер (ла) 12 [illegible] 1923 місяця 1923 року

3 Чоловік, жінка (підкреслити)

4 Вік 60 (скільки повних років мав) 60

5 Для дітей, що померли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно зазначити: а) Народився ... місяця 19... року б) Якою по черзі в матері була дитина, що померла: перша, друга, ... або ... в) Вік батька ... років; Вік матері ... років

6 Громадянство Росіянка

7 Де жив постійно (назва округи, району, села, міста) Охтірівець

8 Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував Сам

9 З чого жив померлий або той, хто його утримував (хліборобства, або якої роботи, посади чи кошти яких рідні, держави) З хліборобства

10 Де працював або служив померлий або той, хто його утримував (назва підприємства установи, чи господарював у себе (артіль) В Охтирському Цукрозаводі

11 Сімейний стан померлого Парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а) (підкреслити) Удівець

12 Зазначити докладно причину смерти Старість (додано лікарську довідку № 58)
або підкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду запомерлого

14а. Для одружених чоловіків і жінок: а) котрий раз був одружений (на)?
б) коли в останнє одружився (лася) в) скільки років тепер
або з'удовіла г) скільки дітей од цього шлюбу народилося
д) з них жиє тепер: неповнолітніх хлопців дівчат та крім того

15. Причина смерти від старості

Лікарська посвідка про смерть №

Прізвище й ім'я заявителя

Адреса заявителя

Назва й №№ документів

Особливі уваги

Підпис заявителя Верхоланцев

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

Давидівська рада Якимівського району 25 Лютого місяця 1933 р. № 20

1. Прізвище померлого Шостак його ім'я Варька по-батькові Миколаївна
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) Давидівка
3. Помер(ла) 23 Лютого місяця 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити) Жін.
5. Вік 24 р. (скільки повних років мав) 24
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося ——— місяця 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або 4 в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо ——— г) вік матері 35 років.
7. Громадянство померлого ——— 8. Національність Укр
9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував ———

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремесло, промисел, посада та спеціальн. за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. організацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазнач. з яких саме	хлебопашество
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. в тілі) чи ні, торговець, помічний у з-нятті член родини тощо—зазначити який саме. Для сільських господарів одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СОЗу)	хозяін
13. Назва підприєм., установи чи закладу, зазначити яке виробництво, де працює, служить або господарює	в своїм хозяйстві

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) ——— Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: Невідомо

Додано лікарську довідку № ——— Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

„Союзполіграфвидав" № 1.

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

Давидівська рада Якимівського району „21" Лютого місяця 1933 р. № 16

1. Прізвище померлого Шостак його ім'я Іван по-батькові Миколаєвич
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) Давидівка
3. Помер(ла) 19 Лютого місяця 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)
5. Вік 5 р. (скільки повних років мав) 5 міс. 22
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося ——— місяця 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або 5 в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо ——— г) вік матері 35 років.
7. Громадянство померлого ——— 8. Національність Укр
9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував ———

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремесло, промисел, посада та спеціальн. за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. організацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазнач. з яких саме	Хлебопашество
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. в тілі) чи ні, торговець, помічний у з-нятті член родини тощо—зазначити який саме. Для сільських господарів одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СОЗу)	хозяін
13. Назва підприєм., установи чи закладу, зазначити яке виробництво, де працює, служить або господарює	в своїм хозяйстві

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) ——— Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: Невідомо

Додано лікарську довідку № ——— Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

У. С. Р. Р.
НАРОДНІЙ КОМІСАРІЯТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАЦС при Ол. Книга № 18
сільраді (виконкомі)
району Мелітопольської округи

Запис про смерть № 23 (Заг)
№ (чол.) № (жін.)

1. Запис складено „28" дня Мая місяця 1933 р.
2. Чи не записується мертвонароджене? (за яким № записано його в книзі народжень?) або оголошений за померлого по суду?
3. Прізвище й ім'я того хто помер Попрядухіна Ефросинья Наум-
4. Якої стати (чол. чи жін.) женска, 5. Вік (скільки повних років мав од народження?) 39 рок

5а. Для дітей, що померли не доживши до 1 року:
Точно зазначити а) 192 рік міс. день народження
б) якою з лічби в матері народилась дитина, що вмерла: перша, друга або
в) вік батька „ " років та матері „ " років.

6. Коли помер (-ла) 1933 р. Мая міс. 30 день 7. Де постійно жив:
округа район село (або хутір)
або місто вул. Ч. будинку
8. Як що помер не там, де жив постійно, то де саме (назва лікарні, притулку або инш.)
9. Національність русская. 10. Чи здобував прожиток сам?
Як не сам, то хто саме утримував? Сама 11. Як здобував прожиток померлий, або той, хто його утримував? (написати чи від хліборобства? а як ні, з якої саме роботи, ремества промислу, на якій посаді? Може жив коштами рідні, держави та инше?)
12. Де працював, або служив, (назва підприемства, або установи) чи господарював у себе? в Артели.

У. С. Р. Р.
НАРОДНІЙ КОМІСАРІЯТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАЦС при Ол. Книга №
сільраді (виконкомі)
району Мелітопольської округи

Запис про смерть № 64 (Заг)
№ (чол.) № (жін.)

1. Запис складено „28" дня Мая місяця 1933 р.
2. Чи не записується мертвонароджене? (за яким № записано його в книзі народжень?) або оголошений за померлого по суду?
3. Прізвище й ім'я того хто помер Попрядухин Владимир Андр.
4. Якої стати (чол. чи жін.) 5. Вік (скільки повних років мав од народження?) 8 рок

5а. Для дітей, що померли не доживши до 1 року:
Точно зазначити а) 192 рік міс. день народження
б) якою з лічби в матері народилась дитина, що вмерла: перша, друга або
в) вік батька „ " років та матері „ " років.

6. Коли помер (-ла) 1933 р. Май міс. 15 день 7. Де постійно жив:
округа район Акимовка село (або хутір) в Данилевке
або місто вул. Ч. будинку
8. Як що помер не там, де жив постійно, то де саме (назва лікарні, притулку або инш.)
9. Національність 10. Чи здобував прожиток сам?
Як не сам, то хто саме утримував? 11. Як здобував прожиток померлий, або той, хто його утримував? (написати чи від хліборобства? а як ні, з якої саме роботи, ремества промислу, на якій посаді? Може жив коштами рідні, держави та инше?)
12. Де працював, або служив, (назва підприемства, або установи) чи господарював у себе? в Артели

З М І С Т

Турченко Ф. Г.

Прийшов час сказати правду 3

Уманський В. Г.

Вступне слово.....4

Закон України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні».....5

Указ Президента України «Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні».....7

Указ Президента України «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні».....8

Указ Президента України «Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору» 11

Розділ I

Документи Про Голодомор 1932-1933 років в Україні.....12

Розділ II

Спогади свідків 127

Сидоренко В., Сидоренко О.

Жителі Кирилівки про голод 1932-1933 років 127

Гнєдашев В.

Апокаліпсис 1932-1933 років на Якимівщині 135

Розділ III

Списки померлих у період 1932-1933 років 140

Розділ IV

Красномовність документів 158

Ціна договірна

Голодомор 1932-1933 років на Якимівщині крізь призму документів, фактів, спогадів

Видання перше.

Підписано до друку 11 серпня 2008 року.
Формат А4. Папір офсетний.
Тираж 150 екземплярів. Замовлення № 348.
Віддруковано ТОВ «Поліград»
72500, смт Якимівка, вул. Молодих патріотів, 6